

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
на тему:
«Зовнішня політика КНР в регіоні Перської затоки на сучасному етапі»

Виконав студент 2 курсу, групи ММв-61,
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»
Стрихоцький Тарас Любомирович
Керівник – к.і.н., доцент кафедри міжнародних
відносин
Конопка Наталя Олегівна
Рецензент -

Робота допущена до захисту
(протокол № ____ засідання кафедри міжнародних відносин від ____ 2020 року

Завідувач кафедри міжнародних відносин: _____
Тетяна СИДОРУК

м. Острог – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ДОКТРИНАЛЬНІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КНР У ПЕРСЬКІЙ ЗАТОЦІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	10
1.1 Ініціатива «Пояс і Шлях», як основа сучасної зовнішньої політики КНР	10
1.2 Доктринальні основи зовнішньої політики КНР в регіоні Перської затоки ...	22
1.3. Нормативно-правова база китайсько-іранських відносин	29
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНА ТА БЕЗПЕКОВА СПІВПРАЦЯ КНР ТА ДЕРЖАВ РЕГІОНУ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ	34
2.1 Політична співпраця КНР з державами регіону	34
2.2 Безпекова співпраця КНР з державами регіону Перської затоки	46
Висновки до розділу 2	53
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ КНР ТА ДЕРЖАВ РЕГІОНУ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ.....	55
3.1 Енергетичний чинник у відносинах між КНР та державами Перської затоки	55
3.2 Співпраця КНР з державами Перської затоки у сфері інфраструктури	70
3.3 Фінансове співробітництво КНР і держав регіону Перської затоки	80
Висновки до розділу 3	87
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	93
ДОДАТКИ	118

ВСТУП

Актуальність наукової роботи. Китайська Народна Республіка – друга за розмірами економічна потуга та один з центральних міжнародних акторів сучасного світу. Своєю чергою, регіон Перської затоки, представлений державами-експортерами енергоносіїв, розташований на перетині торгових шляхів, що сполучають Європу, Азію та Африку. Крім цього, регіон можна охарактеризувати, як «порохову бочку» сучасного світу, за аналогією з Балканським півостровом початку минулого століття. Протистояння великих енергетичних держав, Саудівської Аравії та Ірану, називають «холодною війною», яка може перерости у «гарячий» конфлікт із відчутними наслідками для всього людства та найбільше – для держав-імпортерів енергоносіїв, до яких належить і КНР. У подібній ситуації, для підтримки регіонального статус-кво, критично важливою є зважена позиція впливових зовнішніх акторів, що вимагає від них продуманої та добре збалансованої регіональної політики, що і зумовлює актуальність кваліфікаційної роботи.

Аналіз стану наукової розробки проблеми. Сучасним відносінам КНР та держав регіону Перської затоки приділяється недостатньо уваги в українській науці, тому ці роботи надають малу цінність для нашого дослідження. Українські науковці часто фокусується окремо або на зовнішній політиці КНР, або на зовнішніх відносинах держав регіону Перської затоки. Найбільш значним, на нашу думку, українським науковим майданчиком з дослідження КНР та її зовнішньої політики, на сьогодні, є Українська Асоціація Китаєзнавців (УАК). Аналітики УАК, у своїх статтях та монографіях, приділяють значну увагу загальним аспектам та тенденціям зовнішньої та внутрішньої політики Китаю. Своєю чергою, незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «Борисфен Інтел» відіграв важливу роль у розумінні специфіки міжнародних відносин на Близькому Сході. Водночас, значна частина публікацій аналітиків вищезгаданої установи присвячена зовнішній політиці Туреччини, що можна пояснити специфікою геополітичного положення

України, для якої найбільш географічно близькою близькосхідною державою є саме Турецька Республіка. Серед українських науковців, що займаються проблематикою зовнішньої політики КНР та держав Перської затоки можна виділити таких, як А. Гончарук, В. Голод, В. Кіктенко і О. Дроботюк, що досліджують КНР, та О. Волович і В. Волохов, що приділяють увагу дослідженню зовнішньої політики держав Перської затоки.

У дослідженні китайської зовнішньополітичної ініціативи «Пояс і Шлях» важливу роль відіграли публікації російських науковців – І. Денісова, Д. Треніна та китайського міжнародника Янь Сютона, які розміщені на інтернет-платформах Фондації Карнегі за міжнародний мир. Російський дослідник І. Денісов досліджує розвиток «Поясу і Шляху», яка з китайських пропозицій за Центральної Азії та держав АСЕАН перетворилась на глобальний проєкт і її персональну важливість для Сі Цзіньпіна. Інший автор, Д. Тренін розглядає місце Росії та КНР у сучасній міжнародній системі та намагається розкрити мотивацію російських та китайських дій на міжнародній арені загалом та у відносинах із Заходом, зокрема. Китайський науковець Янь Сютонь досліджує можливі переваги від реалізації проєкту «Пояс і Шлях» у відносинах Китаю із сусідніми державами. Окрім Фондації Карнегі за міжнародний мир варто виділити науковців з неурядової організації «Азійське співтовариство», які досліджували безпекові аспекти реалізації «Поясу і Шляху» для зовнішньої політики Китаю.

Праці доктора університеті ім. Заїда Дж. Фултона (ОАЕ) відіграли важливу роль у дослідженні китайських відносин із державами-членами РСАДПЗ. У праці «Відносини КНР та ОАЕ в еру “Поясу і Шляху”» Дж. Фултон надає цінний історичний екскурс у відносини між арабськими монархіями Перської затоки і КНР загалом та у китайсько-еміратські відносини, зокрема. Інша праця Дж. Фултона «Зміна ролі Китаю на Близькому Сході» присвячена огляду сучасних відносин КНР із арабськими та неарабськими (Туреччина, Ізраїль та Іран) державами регіону.

Іншими дослідниками, що зробили внесок у дослідження відносин КНР та держав-членів РСАДПЗ є Дж. Дорсі, Б. Келемен та М. Ільмінська.

Надзвичайно цінною для розуміння китайсько-іранських відносин є праця С. Гарольда та А. Надера із Центру близькосхідної політики, що є підрозділом неурядової організації RAND, під назвою «Китай та Іран. Економічні, політичні та військові відносини». У науковій роботі простежено історичне підґрунтя та процес поглиблення співпраці між двома державами, оглядово показано двосторонні відносини, станом на початок перше десятиліття ХХІ ст., а також визначено мотивацію кожної сторони у співпраці з іншою. Дослідження С. Фазл-е-Гайдер та Е. Чен важливе щодо розуміння сучасних безпекових відносин Китаю та Ірану.

Важливе значення у написанні роботи відіграли спеціалізовані видання такі як: *The Diplomat* та *Foreign Policy*, які містять аналітичні статті, що стосуються тематики наукової роботи. Зокрема, видання *The Diplomat* містило статтю, Цзяй Чжоу, Карла Галлдінга та Гуойї Хана, в якій автори ґрунтовно розглянули внутрішньокитайські чинники впровадження ініціативи «Пояс і Шлях». Своєю чергою, видання *Foreign Policy* опублікувало статтю А. Салех та З. Язданшенас, у якій автори досліджують перспективи ірано-китайських політичних відносин.

Метою наукової роботи є дослідження зовнішньої політики КНР у регіоні Перської затоки.

Для досягнення мети потрібно виконати наступні **завдання**:

- Встановити доктринальні основи сучасної зовнішньої політики КНР;
- Визначити специфіку доктринальної основи політики Китаю у регіоні Перської затоки щодо арабських держав та ІРІ;
- З'ясувати сучасний стан політичної та безпекової співпраці між КНР та державами регіону Перської затоки;
- Визначити сучасний стан енергетичної співпраці між Китаєм та державами регіону Перської затоки;

- Проаналізувати сучасний стан співпраці у сфері економіки між КНР та державами регіону Перської затоки.

Об’єктом дослідження є зовнішня політика Китайської Народної Республіки у регіоні Перської затоки.

Предметом дослідження є зовнішньополітичні, безпекові та зовнішньоекономічні відносини КНР з державами Перської затоки.

Теоретика-методологічна основа дослідження. Взаємодія КНР з державами Перської затоки вивчалась в межах парадигми політичного реалізму, характерним принципом якої є збереження рівноваги, як ключового чинника підтримки стабільності та максимізації взаємних вигод. В ході дослідження були застосовані методи аналізу ситуації та експлікативні методи. Метод контент-аналізу застосовувався при роботі із ключовими зовнішньополітичними документами. При дослідженні політичних взаємодій КНР з державами Перської затоки було застосовано метод кластерного аналізу. У висновках застосовано прогностичний метод.

Хронологічними рамками дослідження є кін. XX ст. – поч. XXI ст. Нижня межа зумовлена розпадом біполярної системи, перетворенням Китаю на державу-імпортера нафти та посиленням співпраці КНР з державами Перської затоки. Верхня межа зумовлена сучасною активізацією КНР у світовій політиці та проголошенням ініціативи «Пояс і Шлях».

Географічні рамки охоплюють територію регіону Перської затоки.

Аналіз джерельної бази. Центральну роль у проведенні дослідження відіграли доктринальні документи Китайської Народної Республіки: «План дій з ініціативи “Пояс і Шлях”» та «Арабська політика Китаю». Зважаючи на масштабність та всеохопність ініціативи «Пояс і Шлях», «План дій» є важливою основою при здійсненні зовнішньої політики КНР та у відносинах із партнерами. «Арабська політика Китаю», своєю чергою, окреслює рамки відносин Китаю з

державами-членами Ліги Арабських держав, куди входить п'ять із шести держав регіону Перської затоки.

Значну допомогу в проведенні дослідження надали Білі книги, які опубліковані на веб-сторінці уряду КНР. У цій групі документів варто виділити Білку книгу «Китайська енергетична політика», яка дає змогу оцінити бачення КНР процесів, які відбуваються у світовій енергетиці та всередині країни. Інший документ, Біла книга «Мирний розвиток Китаю», окреслює китайське бачення впливу розвитку КНР на міжнародні відносини.

Наступну групу джерел складають промови лідера Китаю Сі Цзіньпіна. Цю групу можна розподілити на дві підгрупи. Зокрема, промови китайського лідера у казахському «Назарбаєв Університеті»; індонезійському парламенті, в ході яких було визначено рамки та принципи реалізації, відповідно, сухопутного шляху та морського поясу відповідно ініціативи «Пояс і Шлях» та промова Сі Цзіньпіна на другому Форумі високого рівня «Пояс і Шлях» під час якої було підбито проміжні підсумки реалізації ініціативи та проголошено її глобальний характер.

Зважаючи на специфіку роботи, існує потреба до залучення статистичних даних, що стосуються сфери енергетики. Перш за все, було використано дані Національного бюро статистики КНР, які стосувались даних про стан забезпечення енергією промисловості Китаю. По-друге, цінним джерелом статистичних даних про видобуток нафти та природного газу в державах регіону Перської затоки є звіт компанії British Petroleum під назвою «Statistical Review of World Energy». З точки зору прогнозування подальшого розвитку відносин, цінність становила є аналітична доповідь ОПЕК «World Oil Outlook 2040».

Надзвичайно важливим джерелом є інформація з мережевих ЗМІ, яка доповнювала та надавала контекст інформації з офіційних веб-сторінок. Мережеві засоби масової інформації можна поділити на дві підгрупи за державною приналежністю. Першу підгрупу складають китайські та регіональні ЗМІ держав Перської затоки, до яких належать новинні агенції «Xinhua», «China Daily»,

еміратське «The National» та саудівське «Arab News». Другу підгрупу складають авторитетні світові ЗМІ, зокрема британські видання «Reuters» та «The Guardian» і американське «The New York Times». Джерельна база є достатньо репрезентативною, що дозволило вповні висвітлити проблему дослідження.

Практичне значення магістерської роботи передбачає можливість використання отриманих результатів для подальшого продовження і поглиблення дослідження. Також, отримані висновки можуть знайти відображення в рамках навчальних дисциплін, які викладаються для студентів-міжнародників та для студентів інших спеціальностей: при складанні лекційних курсів, що пов'язані із зовнішньою політикою КНР та держав регіону Перської затоки.

Практична апробація. Результати дослідження знайшли свою апробацію у статті «М'яка сила КНР в арабських монархіях Перської затоки», опублікованої в науковому блозі НаУОА.

Структурно магістерська робота складається із трьох розділів, семи підрозділів, висновку та списку використаних джерел і літератури, додатків.

У першому розділі досліджуються концептуальні основи зовнішньої політики Китайської Народної Республіки. Цей розділ складається з трьох підрозділів та висновків. Перший підрозділ присвячений ініціативі «Пояс і Шлях»: принципам, пропонуваним складовим співпраці, важливості ініціативи для зовнішньої політики КНР загалом та для керівництва держави зокрема і, насамкінець, сприйнятті ініціативи міжнародною спільнотою. Другий підрозділ першого розділу стосується Білої книги «Арабська політика Китаю» та нормативно-правової бази співпраці КНР з арабськими монархіями Перської затоки. У цьому підрозділі аналізується зміст вищезгаданого зовнішньополітичного документу, визначається потенційна привабливість регіону для Китаю і визначається градація регіональних партнерів КНР від держав з найбільш розвинутим рівнем відносин до держав з найменш розвинутим рівнем відносин. У третьому підрозділі аналізується нормативно-правова база відносин КНР з Іраном та визначається перспективи її поглиблення.

Другий розділ присвячений політичній та безпековій співпраці Китаю з державами регіону Перської затоки. Цей розділ складається з двох підрозділів та висновків. У першому підрозділі досліджується політична співпраця: двосторонні візити та зустрічі, їх кількість та результати. Приділено належну увагу розвитку мультилатеральних відносин КНР з державами регіону Перської затоки. Крім того, визначено причини, які рухають політичну співпрацю держав регіону з Китаєм. У другому підрозділі звернено увагу на безпекову співпрацю КНР з державами регіону Перської затоки та визначено пріоритетні напрями цієї співпраці.

У третьому розділі розглядається економічна співпраця Китаю з державами регіону Перської затоки. Як і перший розділ, він складається з трьох підрозділів та висновків. У першому підрозділі аналізується енергетична співпраця КНР з державами регіону Перської затоки: визначено ключові фактори, які впливають на енергетичну відносини, основні енергетичні партнери та перспективи співпраці. Другий підрозділ третього розділу присвячений діяльності китайських компаній, яка спрямована на розбудову інфраструктури у регіоні Перської затоки. у третьому підрозділі розглядається фінансова співпраця: визначено основних партнерів та напрями співпраці.

Висновок об'єднує і систематизує підсумки всього дослідження, виходячи з поставлених цілей і завдань, а також з урахуванням висновків окремих підрозділів і розділів.

РОЗДІЛ 1. ДОКТРИНАЛЬНІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КНР У ПЕРСЬКІЙ ЗАТОЦІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

1.1 Ініціатива «Пояс і Шлях», як основа сучасної зовнішньої політики КНР

Китайська ініціатива «Пояс і шлях» (Belt and Road Initiative; надалі – «ПіШ») є унікальним явищем в історії міжнародних відносин. Вона об'єднує більше трьох мільярдів людей у понад ста країнах, які складають близько 40% від світового ВВП, майже з усіх континентів. Ядром ініціативи виступає будівництво інфраструктурних проєктів в державах, розташованих на морських і сухопутних шляхах з Китаю до Європи, вартість яких оцінюють в трильйони доларів США. Власне, сама назва позначає сухопутний шлях із поки малорозвинених і малозаселених західних областей КНР до східного узбережжя Середземного моря та Балтики. Своєю чергою «морський пояс» починається у промислово розвинутих районах узбережної КНР, проходить по Індійському океану і Червоному морю, та, як і сухопутний шлях, завершується у регіоні Середземномор'я.

В основі сучасної ініціативи «Поясу і Шляху» закладено глибокий історичний контекст. Сухопутна частина сучасного «ПіШ» проходить територією держав, які колись були частиною Великого Шовкового шляху. Шовковий шлях сполучав Китай з Давнім Римом, а потім і Візантійською імперією, понад тисячу років, допоки держава турків-османів не стала бар'єром у торгівлі між Заходом та Сходом. Пошук нового морського маршруту до Китаю та Індії був одним з рушіїв Великих географічних відкриттів середини минулого тисячоліття і став визначальним чинником для розвитку всієї світової історії. Морський пояс приблизно співпадає із маршрутом відомого китайського мореплавця Чжен Хе, який у XV ст. організував експедиції, що досягали Індії, Аравійського півострова, Східної Африки та акваторії Червоного моря.

Вперше, ініціативу відновлення сухопутного Шовкового шляху проголосив Голова КНР Сі Цзіньпін під час свого першого, після вступу на посаду, візиту до Казахстану у вересні 2013 р. Саме під час виступу в «Назарбаєв Університеті», лідер Китаю визначив основні положення майбутньої ініціативи:

- поглиблення регіональної політичної співпраці (покращення міждержавної координації, посилення довіри між державами);
- посилення взаємопов'язаності інфраструктури між Тихим океаном та Балтійським морем (будівництво доріг, трубопроводів, систематизація технічних стандартів держав-членів «Поясу і Шляху»);
- усунення торгівельних бар'єрів (розширення співпраці між митними службами, логістична координація);
- поглиблення обігу валют між державами (поглиблення співпраці між центральними банками, створення системи запобігання фінансових ризиків);
- порозуміння між населенням держав-учасниць «ПіШ» (проведення культурних обмінів, туристична співпраця, співпраця у сфері науки і новітніх технологій).

У промові, Сі Цзіньпін визначив «Пояс і Шлях», як виключно економічну ініціативу, зазначивши, що «Китай поважає шлях розвитку, а також внутрішню та зовнішню політику, яку народи Центральної Азії обирають самостійно. Китай ніколи не буде втручатися у внутрішні справи держав Центральної Азії, шукати лідерських позицій у регіональних справах або намагатися створювати власну сферу впливу»¹. У жовтні того ж року, Голова КНР, ставши першим в історії іноземним лідером, який виступив перед парламентом Індонезії, запропонував концепцію «Морського Шовкового шляху»². Вибір держав для проголошення

¹ Speech by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China at Nazarbayev University. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2013. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zjyh_665391/t1078088.shtml (Last accessed: 2.10.2020).

² Speech by Chinese President Xi Jinping to Indonesian Parliament. *ASEAN-China Centre*. 2013. URL: http://www.asean-china-center.org/english/2013-10/03/c_133062675.htm (Last accessed: 02.10.2020).

ініціативи, очевидно, не випадковий, адже обидві країни, Казахстан та Індонезія, історично були центрами торгівлі між Китаєм та іншими регіонами світу.

«ПіШ» настільки масштабна і всеохоплююча, що основний документ ініціативи «План дій з ініціативи “Пояс і Шлях”» має чимало ознак зовнішньополітичної доктрини, не обмежуючись економічним аспектом, який, однак, згадують найчастіше. «План дій» відрізняється стислістю викладу та наявністю звичних, для заяв китайських вищих урядовців, формулювань типу «взаємна вигода» («mutual benefit»), чи, взятого з теорії ігор, принципу «безпрограшність» («win-win»). Також, «План дій» вирізняється абстрактністю та гнучкістю, адже не містить жодних деталей: конкретних проєктів чи часових рамок. Китайський уряд досі не опублікував офіційної мапи з державами-учасницями, проєктами на їхній території чи планами будівництва, що стало причиною того, що більшість відомих мап ініціативи «Пояс і Шлях» на сьогодні – це результат роботи західних або китайських науковців. Аналітики Світового Банку через брак точних даних про держави-учасниці, під час проведення досліджень фокусувалися на економіках, які «географічно розташовані вздовж транспортних коридорів «ПіШ», включно з КНР»³. Китайська влада публічно заявляла лише про шість запланованих транспортних коридорів в рамках «Поясу і Шляху»: «Новий євразійський сухопутний міст» (New Eurasian Land Bridge), Китай-Монголія-Росія (China-Mongolia-Russia Economic Corridor), Китай-Пакистан (China-Pakistan Economic Corridor), Китай-Середня і Західна Азія (China-Central Asia-West Asia Economic Corridor), Китай-Індокитай (The China-Indochina Peninsula Economic Corridor) та Бангладеш-Китай-Індія-М'янма (Bangladesh-China-India-Myanmar Economic Corridor)⁴

³ Belt and Road Initiative. *The World Bank*. 2018. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/brief/belt-and-road-initiative> (Last accessed: 06.10.2020).

⁴ What are the six economic corridors of BRI. *Xinhua Silk Road Information Service*. 2020. URL: <https://en.imsilkroad.com/p/311988.html> (Last accessed: 03.10.2020).

В основному документі стверджується, що співпраця між державами-учасницями буде відбуватись на основі «П'яти принципів мирного співіснування», які вперше були проголошені на Бандунзькій конференції 1955 р. та використовувалися державами-членами Руху неприєднання під час «Холодної війни», куди входить більшість держав, які розташовані на пропонованих транспортних коридорах. До цих принципів належать: взаємна повага до територіальної цілісності та суверенітету, відмова від агресивної політики, відмова від втручання у внутрішні справи інших держав, рівність та спільна вигода і мирне співіснування⁵. «План дій» визначає, що кооперація буде здійснюватися, як в двосторонній, так і багатосторонній форматах. Крім того, у документі визначено лідерські позиції КНР у реалізації «Поясу і Шляху» та окреслено необхідні підготовчі кроки, які потрібно реалізувати Китаю для успішного втілення ініціативи⁶.

Як зазначено вище, значна частина інформації про ініціативу не оголошується китайською владою. З відкритих джерел відомо, що в рамках «Поясу і Шляху» реалізовується 118 проєктів. Більше половини з них стосуються транспортної інфраструктури і споруджуються у приморських державах: Індонезії, Малайзії, М'янмі, Шрі-Ланці та Бангладеш. Енергетичні проєкти складають близько третини серед інших і стосуються, переважно, будівництва гідроелектростанцій та трубопроводів, як до КНР (газопровід Центральна Азія-Китай) так і до інших держав (Трансанатолійський газогін з Азербайджану до Туреччини). Серед усіх економічних коридорів найбільшу пріоритетність має коридор Китай-Пакистан, в рамках спорудження якого реалізуються 45 проєктів. Крім транспортних та енергетичних проєктів, китайські компанії реалізують

⁵ Full text: Action plan on the Belt and Road Initiative. *State Council of the People's Republic of China*. 2015. URL: http://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm#:~:text=The%20Belt%20and%20Road%20Initiative%20aims%20to%20promote%20the%20connectivity,connectivity%20networks%2C%20and%20realize%20diversified%2C (Last accessed: 03.10.2020).

⁶Ibidem.

проекти у сферах містобудування, космонавтики, інформаційно-комунікаційних технологій, освіти, туризму та будівництво спеціальних економічних зон (СЕЗ) (Додаток 2).

Китайські дослідники Вейдун Лю (Weidong Liu), Яцзин Чжан (Yajing Zhang) і Вей Сюн (Wei Xiong) під час дослідження моделі фінансування Китаєм «Поясу і Шляху» визначили п'ять основних способів фінансування проєктів ініціативи: безповоротна фінансова допомога, фінансування розвитку, пільгові позики, комерційні позики та спеціальні фонди, серед яких найбільшу роль відіграє спеціально створений для реалізації ініціативи Фонд Шовкового шляху (Silk Road Fund). З часу заснування, наприкінці 2014 р., Фонд Шовкового шляху вкладав кошти переважно в енергетичні проєкти такі, як інвестування у російські компанії «ЯМАЛ СПГ» та «SIBUR», а також у будівництво електростанцій в Єгипті та ОАЕ⁷. Однак, більшість фінансових потоків (понад 70%) йде через політичні банки КНР: Китайський Банк Розвитку (China Development Bank) та Експортно-Імпортний Банк Китаю (Export-Import Bank of China)⁸. Крім китайських банків, важливу роль у фінансуванні проєктів «ПіШ» відіграє міжнародний Азійський банк інфраструктурних інвестицій (АІІВ), створений за ініціативи КНР у 2014 р. і до роботи якого долучилось більше вісімдесяти держав з Азії, Європи, Африки та обидвох Америк⁹.

З часу проголошення, «Пояс і Шлях» швидко перетворився у відомий китайський бренд, під яким проводиться співпраця з десятками держав світу. Важливо зазначити, що ініціатива постійно доповнюється новими проєктами на додачу до існуючих, зокрема: Цифровий Шовковий шлях (Digital Silk Road) (2015), Шовковий шлях здоров'я (Health Silk Road) (2017), Космічний інформаційний

⁷ About us. *Silk Road Fund*. 2020. URL: <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23775/23767/index.html>. (Last accessed: 13.10.2020).

⁸ Weidong L., Yajing Zh., Wei X. Financing the Belt and Road Initiative. *Eurasian Geography And Economics*. 2020. P. 4–5.

⁹ Members and Prospective Members of the Bank. *Asian Infrastructure Investment Bank*. 2020. URL: <https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html>. (Last accessed: 14.10.2020).

коридор (Space Information Corridor) (2019) та Коаліція міжнародного зеленого розвитку «Поясу і Шляху» (Belt And Road Initiative International Green Development Coalition) (2019). Китайська влада виділяє «ПіШ» місце в більшості важливих зовнішньополітичних документів, а саме у Білих книгах «Китай і світ у новій ері», «Китайська національна оборона у новій ері», «Китайська арктична політика» та «Китайська космічна активність». Російський китаїст Ігор Денісов проникливо відзначає персональну важливість «Поясу і Шляху» для Сі Цзіньпіна, адже «довгограюча та успішна глобальна стратегія – це хороший привід не тільки увійти в історію, але, можливо, залишитися біля керма (держави – прим. Т. С.) ще на один термін»¹⁰.

Починаючи з 2017 р., у КНР що два роки проводить Форум високого рівня «Пояс і Шлях», який слугує майданчиком не тільки для економічних, але й політичних переговорів. На першому форумі, який проходив у 2017 р. лідер КНР заявив про зміну концепції ініціативи і можливість брати участь у ній для всіх, без винятку, держав: «Коріння «Ініціативи «Пояс і шлях» сягають давнього Шовкового шляху. Вона зосереджена на азіатському, європейському та африканському континентах, але також відкрита і для всіх інших країн. Усі держави, як з Азії, Європи, Африки чи обох Америк, можуть бути партнерами з міжнародного співробітництва в рамках «Поясу і шляху»¹¹. Відвідуваність Форуму світовими лідерами є яскравим прикладом значної зацікавленості китайською ініціативою серед держав Азії, Африки, Європи та Америк. Так, у 2019 р. Форум високого рівня «ПіШ» відвідали лідери 37 держав: дев'ятнадцять азійських, одинадцять європейських, п'ять африканських та один з Латинської Америки. Крім того, ще понад сто держав та дев'яносто організацій надіслали своїх представників для

¹⁰ Денисов И. Председатель пути. Что инициатива «Один пояс – один путь» означает лично для Си Цзиньпина и его власти. *Московский Центр Карнеги*. 2017. URL: <https://carnegie.ru/commentary/70025>. (Дата обращения: 04.10.2020).

¹¹ Full text of President Xi's speech at opening of Belt and Road. *Xinhua*. 2017. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm (Last accessed: 05.10.2020).

участі у Форумі¹². Традиційними учасниками двох Форумів високого рівня «Пояс і Шлях» є генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш та директор-розпорядник МВФ Крістін Лагард.

До сьогодні залишається чимало питань стосовно того, які цілі ставить перед собою КНР в ході реалізації настільки масштабної ініціативи. Науковці виділяють як геополітичні та геоекономічні цілі, так і внутрішньокитайські чинники, які змушують сучасне китайське керівництво реалізовувати «Пояс і Шлях». Китайський міжнародник, декан Інституту сучасних міжнародних відносин, Янь Сютонь (Yan Xuetong) вважає, що в основі «ПіШ» є бажання КНР «перетворити сусідів на друзів»¹³. Автор розглядає налагодження дружніх відносин з сусідами, як природний процес перетворення КНР у регіональну державу на шляху до отримання статусу глобального гравця. На його думку, за умови успішної китайської політики на периферії, сусідні для КНР держави теж можуть виграти від зростання Китаю тоді, як США втратять частину впливу на основного геополітичного конкурента.

Російський науковець Дмитро Тренін, своєю чергою, відзначає, що «зіткнувшись на Сході, з опозицією США, Китай переорієнтувався на Захід»¹⁴. Очевидно, що на думку Д. Треніна, однією з причин створення ініціативи «Поясу і Шляху» є американська політика «перебалансування», яку проголосила у жовтні 2011 р. тодішня Державний секретар США Гілларі Клінтон. Зокрема, у статті «Американське тихоокеанське століття», яку опублікувало видання *Foreign Policy*, Г. Клінтон визнає все більше зростання значення регіону Східної Азії для світової економіки і зазначає, що США долучаться до розбудови «більш зрілої архітектури

¹² The Ministry of Foreign Affairs holds a briefing for Chinese and foreign media on President Xi Jinping's attendance at the second «Belt and Road» International Cooperation Summit Forum. *The Second Belt and Road Forum for International Cooperation*. 2019. URL: <http://www.beltandroadforum.org/n100/2019/0419/c26-1125.html> (Last accessed: 08.10.2020).

¹³ Yan X. Diplomacy Should Focus on Neighbors. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2015. URL: <https://carnegietsinghua.org/2015/01/27/diplomacy-should-focus-on-neighbors-pub-58831> (Last accessed: 06.10.2020).

¹⁴ Trenin D. China, Russia Lead Non-West Initiatives. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2015. URL: <https://carnegie.ru/2015/05/08/china-russia-lead-non-west-initiatives-pub-60028>. (Last accessed: 07.10.2020).

безпеки і економіки, для забезпечення стабільності та процвітання». Задля досягнення власної мети, США задіють всі наявні ресурси у регіоні: дипломатичні, економічні та стратегічні. Для того, щоб виправдати активізацію азійської політики США, Гіллари Клінтон, зазначала, що активне долучення США після Другої світової війни до формування трансатлантичного партнерства є прикладом успішної діяльності США¹⁵. Іншим важливим сигналом для Китаю стала заява Міністра оборони Сполучених Штатів про те, що США планують перебазувати до тихоокеанських баз 60% всього військово-морського флоту та наростити кількість спільних військових навчань із союзниками у регіоні¹⁶.

Зрозуміло, що керівництво КНР не могло не бути стурбованим через такі заяви найбільшого конкурента за світову першість і частиною його реакції міг стати проєкт «Поясу і Шляху». Відтворення «трансатлантичного партнерства в Азії» є неприйнятним для Китаю, зважаючи на посилення США як ключової безпекової сили у регіоні, що прагне стримати розвиток і зростання Китаю. Тому, створення більш толерантної до КНР периферії може серйозно обмежити можливості США. Після приходу до влади Сі Цзіньпіна, у 2013 р., в Китаї розпочались масштабні реформи, спрямовані на посилення централізації, внутрішньопартійної дисципліни КПК та боротьби з корупцією. Китай активізувався на зовнішньополітичній арені, а китайським урядом було розроблено і почато імплементацію зовнішньополітичної ініціативи «Пояс і Шлях» та концепцій «Китайської мрії» та «Зроблено в Китаї 2025». Безпосередня реакція КНР на американське «перебалансування» відображена у Білій книзі «Китайська військова стратегія» (2015), яка визначає такі загрози для усього сучасного світу, як гегемонізм, силова політика та

¹⁵ Clinton H. America's Pacific Century. *Foreign Policy*. 2011. URL: <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>. (Last accessed: 04.10.2020).

¹⁶ Leon Panetta: US to deploy 60% of navy fleet to Pacific. *BBC News*. 2012. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-18305750>. (Last accessed: 04.10.2020).

неоінтервенціоналізм. При цьому зазначається, що посилення регіональних позицій США викликають «серйозну стурбованість серед держав регіону»¹⁷.

Науковці з Політичного інституту неприбуткової організації «Азійське співтовариство» (Policy Institute Asia Society) у звіті під назвою «Мілітаризація ініціативи «Пояс і Шлях» окреслюють роль безпекових чинників Китаю у реалізації «ПіШ». Особливу увагу дослідників привернула співпраця в межах Цифрового Шовкового Шляху та Космічного інформаційного коридору, зважаючи на сучасну тенденцію до «розмиття» деяких інформаційних військових та невійськових технологій. У звіті відзначається, що китайські компанії, які реалізовуватимуть інформаційні проєкти потенційно матимуть змогу отримати доступ до державних таємниць та даних про громадян держав-членів «Поясу і Шляху». Це, своєю чергою, може забезпечити КНР значними масивами інформації, які матимуть важливе розвідувальне або воєнне значення. Дослідники з Політичного інституту, також, звертають увагу на порти Гвадар (Пакистан), Гамбантота (Шрі-Ланка), Кяок Пх'юї (М'янма) та Кох Конг (Камбоджа), що мають стратегічне значення у регіоні Індійського океану і розташовані у державах, які мають значний зовнішній борг перед КНР. Ці порти побудовані за китайськими проєктами, що передбачають тіснішу інтеграцію військових і громадянських інфраструктурних об'єктів, і управляються китайськими портовими операторами, які раніше співпрацювали з Народно-визвольною армією Китаю. Таким чином, КНР матиме змогу отримати бази для свого флоту у ключових точках Індійського океану: Малаккської та Ормузької проток та на південь від півострова Індостан¹⁸.

Цзяй Чжоу (Jiayi Zhou), Карл Галлдінг (Karl Hallding) та Гуойї Хан (Guoyi Han) у статті «Проблеми китайської стратегії «Один Пояс, Один Шлях», опублікованій виданням *The Diplomat* аналізують внутрішньокитайські економічні

¹⁷ China's Military Strategy (full text). *State Council of the People's Republic of China*. 2015. URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm. (Last accessed: 03.10.2020).

¹⁸ Daniel R. Russel and Blake H. Berger. *Weaponizing the Belt and Road Initiative. A report of the Asia Society Policy Institute*. Asia Society Policy Institute. 2020 P. 18-36.

причини проголошення «ПіШ»¹⁹. Автори стверджують, що ідея використати значні золотовалютні резерви КНР для надання кредитів державам, що розвиваються, під інфраструктурні проєкти для китайських будівельних компаній, з'явилася ще після світової фінансово-економічної кризи, у 2009 р. Причиною подібних дій є перевиробництво у сфері важкої промисловості – чавуну, цементу, алюмінію та вугілля; сповільнення економічного зростання і, як наслідок, потреба китайської економіки поступово переорієнтовуватися із експортно-орієнтованої моделі та важкої промисловості на внутрішній ринок. Крім уникнення перевиробництва, проєкт 2009 р., передбачав, що будівництво інфраструктури за межами Китаю прокладе подальшу дорогу для китайських товарів і послуг до держав Азії. Також, автори звертають увагу на збільшення кількості страйків на китайських підприємствах, як наслідок сповільнення економічного зростання та призупинення виробництва у галузі важкої промисловості. Підсумовуючи, автори зазначають, що сучасний проєкт «Поясу і Шляху» не тільки ввів у себе ідеї з попереднього плану, але й зобов'язав китайську владу підтримувати власну важку промисловість реалізацією проєктів на території Китаю, що повинно сприяти кращій сполученості ядра держави з її віддаленими регіонами Тибету, Сінцзян-Уйгурського автономного району та Внутрішньої Монголії.

З точки зору фінансової вигоди для КНР, ініціативу «Пояс і Шлях» розглядає Шиї Тао (Shiyi Tao). На думку дослідника, «Поясу і Шлях» створює умови для мирного розвитку і «тихої» інтернаціоналізації китайського юаня за допомогою країн, що розвиваються, які з часом починають відігравати все більшу роль у світовій економіці. Ріст міжнародних розрахунків у юанях матиме позитивний вплив на китайський експорт та імпорту товарів до КНР і полегшить інтеграцію країни до світової економіки. Крім того, автор вважає, що інтернаціоналізація

¹⁹ Jiayi Z., Hallding K., Guoyi H. The Trouble With China's «One Belt One Road» Strategy. *The Diplomat*. 2015. URL: <https://thediplomat.com/2015/06/the-trouble-with-the-chinese-marshall-plan-strategy/> (Last accessed: 08.10.2020).

валюти може допомогти китайській владі завершити необхідні реформи, які зроблять фінансові інституції КНР незалежними від виконавчої влади чи КПК²⁰.

Китайську ініціативу по-різному сприймають у міжнародному співтоваристві. Чимало держав підписало угоди з китайським урядом і долучились до її реалізації. Позицію цих держав відображають слова колишнього прем'єр-міністра Австралійського Союзу Кевіна Радда: «основний зміст «Поясу і шляху» – це інвестиції. Інвестиції в інфраструктуру»²¹. У резолюції Ради Безпеки ООН 2344 «Про ситуацію в Афганістані» (2017) «ПіШ» вітається, як один з проєктів, який спрямований на посилення регіонального економічного співробітництва, комунікацій, торгівлі та транзиту²².

Держави Перської затоки були у групі тих, що позитивно відреагували на проголошення Китаєм ініціативи «Поясу і Шляху». Країни-члени РСАДПЗ були серед перших, хто підтримав китайську ініціативу і заявив про участь у ній: у січні 2014 р., під час третього раунду Стратегічного діалогу КНР-РСАДПЗ, голова делегації організації Перший віце-прем'єр-міністр і міністр закордонних справ Кувейту шейх Сабах Халед аль-Сабах заявив про те, що члени організації братимуть активну участь в реалізації ініціативи²³. Під час зустрічі з главою КНР у 2016 р. Верховний лідер Ісламської Республіки Іран аятола Алі Хаменеї зазначив, що «Іранці ніколи не довіряли Заходу... Тому Тегеран прагне співпраці з більш незалежними державами», очевидно маючи на увазі КНР²⁴. Важливо, також, зазначити про різницю у сприйнятті «Поясу і Шляху» державами Перської затоки.

²⁰ Tao S. The Impact of «Belt and Road» Initiative on the Internationalization of Chinese Renminbi. *International Journal of Contemporary Research and Review*. 2019. №10 (4). P. 21488–21493.

²¹ Belt and Road is good for world development: Former Australia PM. *China Daily*. 2017. URL: http://www.chinadaily.com.cn/beltandroadinitiative/2017-05/14/content_29341319.htm. (Last accessed: 08.10.2020).

²² Security Council Authorizes Year-Long Mandate Extension for United Nations Assistance Mission in Afghanistan, Adopting Resolution 2344 (2017). *United Nations*. 2017. URL: <https://www.un.org/press/en/2017/sc12756.doc.htm>. (Last accessed: 09.10.2020).

²³ Chinese President meets GCC delegation. *China Daily*. 2014. URL: https://www.chinadaily.com.cn/china/2014-01/17/content_17242856.htm. (Last accessed: 08.10.2020).

²⁴ Sharafedin B. Iran's leader says never trusted the West, seeks closer ties with China. *Reuters*. 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/us-iran-china-idUSKCN0V109V> (Last accessed: 09.10.2020).

Для держав-членів РСАДПЗ, «ПіШ» – це один із способів диверсифікації зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних відносин тоді, як для Ірану «Пояс і Шлях» є можливістю подолання міжнародної ізоляції, спричиненої санкціями через іранську ядерну програму.

Своєю чергою, держави Західної Європи та Північної Америки стримано поставились до «Поясу і Шляху», висловлюючи стурбованість стосовно китайських геополітичних амбіцій. Під час візиту до КНР, Президент Французької Республіки Еммануель Макрон заявив, що «Пояс і Шлях» не повинен бути шляхом гегемонії, який перетворить тих, хто по ньому йде, на васалів»²⁵. Таким чином, Президент Франції натякнув на ключовий аргумент критиків «ПіШ» – неможливість виплатити борги держав-учасниць ініціативи перед Китаєм і, як наслідок, потрапляння у «боргову пастку». Чимало держав, які позичили кошти в Китаю для будівництва інфраструктурних проєктів, є експортерами сировини з низькою вартістю експорту та нестабільними цінами на продукцію. Яскравими прикладами таких держав є Південно-Африканська республіка, Нігерія, Іран та Судан. Падіння цін на енергоносії або сировину може різко знизити вартість експорту цих держав і, як наслідок, можливість сплачувати борги перед Китаєм. Іншою «групою ризику» є держави з авторитарними режимами чи неефективним управлінням. До цієї групи відносять деякі країни Середньої Азії та Африки. Такі держави не тільки неефективно використовуватимуть китайські кредити, але й не зможуть повноцінно скористатися прибутками від збудованої інфраструктури через низький рівень інвестиційної привабливості²⁶.

Ініціатива «Пояс і Шлях», яку проголосив Сі Цзіньпін у 2013 році є безпрецедентним за розмахом геоекономічним та геополітичним проєктом у світовій історії. Проголошено, що міждержавна інтеграція в рамках ініціативи

²⁵ Rose M. China's new «Silk Road» cannot be one-way, France's Macron. *Reuters*. 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/us-china-france/chinas-new-silk-road-cannot-be-one-way-frances-macron-says-idUSKBN1EX0FU>. (Last accessed: 08.10.2020).

²⁶ Dollar D. Is China's Development Finance a Challenge to the International Order?. *Brookings Institution*. 2017. P. 10-12

відбуватиметься у різних напрямках: від політичного і економічного до культурного та інформаційного. Хоча «ПіШ» подається як добра воля Китаю, досі не опубліковано повну інформацію про реалізовані та заплановані проекти і часові рамки їх втілення. Цей факт «непрозорості» змушує науковців шукати «егоїстичні» причини поведінки КНР на світовій арені. Сьогодні виділяють внутрішньо- та зовнішньополітичні причини проголошення «Поясу і Шляху». До внутрішньополітичних причин належить пом'якшення переходу економіки Китаю від орієнтації на важку промисловість і зменшення наслідків перевиробництва товарів. До зовнішньополітичних причин відносять покращення ставлення сусідів Китаю до нього; обмеження можливостей США із стримування китайського зростання; отримання впливу на авторитарні та економічно слабкі держави регіону та інтернаціоналізація китайської валюти.

Уже сьогодні можна говорити про попередні підсумки ініціативи «Пояс і Шлях». По-перше, зросла політична вага КНР, на території якої проводиться Форум високого рівня «Пояс і Шлях», що збирає десятки лідерів з трьох континентів: Африки, Азії та Європи. По-друге, зріс зовнішньоекономічний вплив Китаю завдяки сприянню присутності китайських компаній закордоном. Також, КНР отримала такі зовнішньоекономічні інструменти, як Фонд Шовкового шляху та АІІВ. Завдяки росту політичної ваги та новим інструментам здійснення зовнішньої політики, Китай може формувати більш сприятливе геополітичне оточення та потенційно впливати на політичний ландшафт в державах Азії та Африки.

1.2 Доктринальні основи зовнішньої політики КНР в регіоні Перської затоки

Китайська Народна Республіка є відносно новим геополітичним гравцем у регіоні Перської затоки. Протягом десятиліть регіональні інтереси КНР зводились до купівлі енергоресурсів, однак, з часом, відносини між сторонами почали поглиблюватись, а Китай відігравав все більшу роль на міжнародній арені.

Надзвичайно важливим для посилення китайського впливу у регіоні Близького Сходу загалом і Перської затоки зокрема, став 2016 рік. Цього року КНР розпочала будівництво першої закордонної військової бази у Джибуті, стратегічній точці на березі Баб-ель-Мандебської протоки; призначила спеціального представника китайського уряду по Сирії, а китайський лідер, у січні, вперше відвідав Єгипет, КСА та Іран. Це зумовило потребу в створенні документальної основи для послідовної реалізації зовнішньої політики у регіоні, а також для внесення більшої ясності щодо поведінки Китаю у інших держав.

Напередодні близькосхідного турне Сі Цзіньпіна в якості Глави КНР, китайське міністерство закордонних справ опублікувало документ під назвою «Арабська політика Китаю»²⁷. Унікальність документу полягає у тому, що це перший подібний документ КНР, який стосується співпраці з арабськими державами регіону Близького Сходу та Північної Африки, які є членами Ліги Арабських Держав і, як наслідок, беруть участь у Форумі китайсько-арабської співпраці (China-Arab State Cooperation Forum, CASCf). До публікації «Арабської політики Китаю», рамкові документи про політику КНР у певних регіонах світу публікувалися лише стосовно ЄС, африканських держав та Антарктики. Крім того, документу про політику щодо арабських держав немає у таких традиційно впливових у регіоні Близького Сходу держав, як США, Франція, Великобританія, Російська Федерація та ФРН. Отже, можна зазначити, що у такий спосіб, лідери КНР недвозначно заявили про важливість співпраці з арабськими державами для Китаю.

Стратегічну вагу Близького Сходу для світу загалом, і Китаю зокрема, важко недооцінити. Головним надбанням близькосхідного регіону є значні світові запаси корисних копалин, особливо такого важливого енергетичного ресурсу, як нафта. Найбільшою концентрацією нафтових родовищ володіють держави, географічно

²⁷ China's Arab Policy Paper. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2016. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1331683.shtml. (Last accessed: 10.10.2020).

розташовані навколо Перської затоки. Там знаходяться світові лідери з видобутку нафти такі, як Королівство Саудівська Аравія, Ісламська республіка Іран, Об'єднані Арабські Емірати, Республіка Ірак та Держава Кувейт. Саме регіон Перської затоки має найбільше представників з-поміж інших регіонів світу в організації, що об'єднує найбільші країни-експортери нафти – ОПЕК і, значною мірою, впливає на формування нафтових цін. Серед п'ятнадцяти найбільших експортерів нафти до КНР, сім – це близькосхідні держави, чия сумарна частка в китайському нафтовому імпорті становить 46.2%, станом на 2019 рік. При чому, чотири держави, які входять до Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (GCC) та Іран забезпечують понад 33% китайського імпорту «чорного золота» (Додаток 3).

Крім нафти, регіон Близького Сходу історично є місцем формування трьох світових релігій: християнства, іудаїзму та ісламу, що свідчить про цінність впливу в регіоні з точки зору «м'якої» сили. Російська дослідниця Маргарита Ільмінська розглядає політичні наслідки поглиблення відносин між КНР та арабськими державами, звертаючи особливу увагу на міжнародний авторитет Саудівської Аравії в ісламському світі, як центру світового ісламу. Країна є членом всіх арабських організацій та G20 і завдяки своїй «м'якій» силі має значний вплив на цих міжнародних майданчиках. На думку дослідниці, поглиблення відносин із Саудівською Аравією дає Китаю потенційну перевагу підчас лобіювання власних інтересів у регіоні Близького Сходу та Північної Африки і державах, з традиційною мусульманською більшістю²⁸.

Американський дослідник Джеймс Дорсі зазначає, що публікація «Арабської політики Китаю» є свідченням зростання не тільки китайських зовнішньополітичних апетитів чи безпекових викликів, але й відповідальності за новий світовий порядок, до розбудови якого активно долучається КНР. Д. Дорсі стверджує, що ключові інтереси Китаю суттєво розширились і «окрім захисту своїх

²⁸ Ильминская М. Регион персидского залива как зона геополитических интересов Китая. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Международные отношения*. 2015. С. 152–161.

інвестицій та громадян, Китай стратегічно зацікавлений у стабільності країн по всій території Євразійського материка, як наслідок реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях» і загрози впливу нестабільності у регіонах Близького Сходу, Північної Африки та Центральної Азії на ситуацію в Сінцзян-Уйгурському автономному районі КНР»²⁹.

«Арабська політика Китаю», як і «План дій з ініціативи «Пояс і Шлях», не містить жодних конкретних проєктів чи пропозицій, обмежуючись загальним баченням співпраці КНР з арабськими державами. У документі наголошується, що «Китай поважає вибір, зроблений арабським народом, і підтримує арабські держави у вивченні власних шляхів розвитку, що відповідають їхнім національним умовам»³⁰, тим самим усуваючи «чутливі» питання про територіальні суперечки та права людини з порядку денного співпраці з арабськими державами.

«Арабська політика Китаю» передбачає співпрацю у форматі «1+2+3», де «ядром» виступає співпраця в енергетичній сфері. Двома «крилами» у документі називають співпрацю в сферах будівництва інфраструктури та сприяння торгівлі та інвестиціям. Насамкінець, «трьома проривами» (перспективними галузями – прим. Т.С.) повинні стати сфери ядерної та альтернативної енергетик і космічних технологій. Таким чином, керівництво КНР висловило бажання співпрацювати з арабськими державами у важливій для них сфері – доступу до дешевої та екологічно чистої енергії. Зважаючи на кліматичні умови ці країни потребують значних енергетичних потужностей для забезпечення великих потреб для кондиціонування повітря та підтримки звичного способу життя. Важливо зазначити, що формат співпраці з арабськими державами «1+2+3», в цілому, не виходить за рамки ініціативи «Поясу і Шляху», і все ж на думку, доктора політичних наук в еміратському Університеті Заєда Джонатана Фултона, «Політика стосовно

²⁹ Dorsey J. China and the Middle East: Venturing into the Maelstrom. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*. 2017. P. 1-2

³⁰ China's Arab Policy Paper. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2016. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1331683.shtml. (Last accessed: 10.10.2020).

арабських держав» допомогла «набрати відносинам КНР з арабськими державами більш конкретної форми» з чітко визначеними сферами співпраці³¹.

«Арабська політика Китаю» не вносить суттєвих змін у китайсько-арабській співпраці, адже і до оприлюднення цього документу головну роль у співробітництві відігравала економіка. Таким чином, можна стверджувати, що китайське керівництво влаштовує сучасний стан справ, коли КНР, на відміну від інших великих держав, активно співпрацює з усіма регіональними державами у якості зразкового торговельного партнера, не маючи явних відкритих супротивників у регіоні. Як зазначає Барбара Келемен: «Китай, схоже, готовий грати роль балансуєчої сили, особливо з точки зору економічної підтримки та підтримки розвитку, проте він утримується від участі у великих ідеологічних та історичних конфліктах»³². При цьому, навіть сучасне загострення безпекової ситуації у регіоні, пов'язане із ірансько-саудівським протистоянням та катарською дипломатичною кризою ніяк не впливає на позиції Китаю, що може свідчити про те, що нейтральна позиція КНР і її безпекове невтручання, поки вигідна не тільки самому Китаю, але й іншим державам регіону.

В документі окрім економічних та фінансових відносин згадуються, також, безпекові виклики. Особлива увага виділяється співпраці у боротьбі з тероризмом. Один з підрозділів присвячений співпраці у цій сфері приблизно однаковий за об'ємом із підрозділами, присвяченими торгівлі та інвестиціям. У документі стверджується, що «Китай готовий посилити антитерористичні обміни та співпрацю з арабськими країнами для створення довгострокового механізму співпраці у галузі безпеки, посилення політичного діалогу та обміну розвідувальною інформацією, а також проведення технічного співробітництва та навчання персоналу для спільного вирішення загрози міжнародного та

³¹ Fulton J. China's Changing Role In The Middle East. *The Atlantic Council*. 2019. P. 5

³² Kelemen B. China in the Middle East: A «Quiet Strategy» of Balancing. *The Central European Institute of Asian Studies (CEIAS)*. 2018. URL: <https://ceias.eu/china-in-the-middle-east-a-quiet-strategy-of-balancing/>. (Last accessed: 11.10.2020).

регіонального тероризму»³³. Крім боротьби з тероризмом, документ передбачає можливість проведення спільних військових навчань та обмінів, що свідчить про початки поглибленої співпраці у військовій сфері. Однак, можна з впевненістю сказати, що у безпековій сфері арабських держав все ще домінують держави Заходу та Російська Федерація і КНР не зможе кинути виклик їх впливу у найближчій чи, навіть, середньостроковій перспективі.

Зважаючи на те, що «ядром» співпраці КНР з арабськими державами є нафта, можна сказати, що держави РСАДПЗ надалі залишатимуться в центрі китайської уваги з-поміж інших. Можливим підтвердженням цього є включення до «Арабської політики КНР» положення про підтримку виходу ненафтових продуктів на китайський ринок, що є важливим питанням для основних держав-експортерів нафти. Водночас, на відміну від інших держав регіону, держави РСАДПЗ є порівняно стабільними та не мають негативного міжнародного іміджу і введених проти них санкцій, як ще один вагомий гравець в регіоні – Іран.

Важливим аспектом є географічна близькість держав регіону Перської затоки до Китаю. Крім цього, саме держави РСАДПЗ володіють найбільшими фінансовими ресурсами у регіоні, завдяки значному експорту нафти, за допомогою яких зможуть повністю профінансувати інфраструктурні проєкти на своїй території, побудовані у рамках «Поясу і Шляху» і, таким чином, поєднати його із власними стратегіями економічного розвитку «Vision», які проголосили всі держави-члени організації. Фінансовий ресурс держав-членів РСАДПЗ дозволяє кооперувати зусилля з КНР у іншій сфері діяльності «Поясу і Шляху» – інвестиційній співпраці та створювати спільні інвестиційні фонди разом з Фондом Шовкового шляху. Насамкінець, саме ці держави відкрито висловлювали інтерес до тих проєктів, які пропонує «Арабська політика Китаю» у якості трьох «проривів»: ядерна та альтернативна енергетики й космічні технології. Держави РСАДПЗ мають значну потребу в екологічно чистому,

³³ China's Arab Policy Paper. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2016. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1331683.shtml (Last accessed: 10.10.2020).

потужному та стабільному джерелу енергії для індустріалізації власних економік, що передбачено у планах «Vision» та готові вкладати значні суми у енергетичну диверсифікацію, яка визначена серед пріоритетів співпраці у «Арабській політиці Китаю».

За станом нормативно-правового забезпечення співпраці з Китаєм, арабські монархії Перської затоки можна поділити на три групи. Першу групу складають держави, які підписали з КНР Угоду про всеосяжне стратегічне партнерство, що передбачає найбільш глибокий рівень співпраці у політичній, економічній та фінансовій сферах. Також, саме до цих держав у різний час здійснював візити Сі Цзінпін, що показує їх важливість для Китаю. До цієї групи належать Королівство Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати. Другу групу складають держави, які підписали з КНР Угоду про стратегічне партнерство: Катар, Кувейт та Оман. Ці держави менш впливові у регіоні Перської затоки, однак підтримують з Китаєм тісну енергетичну співпрацю. Насамкінець, до третьої групи належить Бахрейн, відносини з яким є найменш розвинутими і в основі яких Угода про партнерство дружньої співпраці. Ця країна не має значних запасів енергоресурсів, на відміну від сусідів по регіону і, водночас, не є великим ринком для китайських товарів. Таким чином, якщо брати «Арабську політику Китаю» за матрицю, Держава Бахрейн є найменш привабливою для співпраці у форматі «1+2+3» з КНР.

Таким чином, «Арабська політика Китаю» є важливим документом з точки зору артикуляції стратегії КНР щодо більшості держав регіону Близького Сходу та Північної Африки. Можна з впевненістю сказати, що Китай віддає пріоритет економічним відносинам з державами регіону у таких сферах, як енергетика, торгівля та продаж новітніх технологій. Документ свідчить про те, що КНР не поспішає активізовувати політичну чи безпекову співпрацю, обмежуючись координацією дій у боротьбі з тероризмом. Така прагматична політика Китаю щодо регіону Перської затоки, схоже, вигідно усім, без винятку, сторонам: як Китаю, так і арабським державам. Також, можна з упевненістю сказати, що при створенні

документу серед інтересів країн регіону найбільше враховувався інтерес держав-членів РСАДПЗ. Серед усіх арабських держав регіону вони вирізняються стабільністю, мають значний фінансовий ресурс для співпраці на рівних з Китаєм та є географічно найближчими до КНР з-поміж решти арабських держав.

1.3. Нормативно-правова база китайсько-іранських відносин

На відміну від арабських монархій Перської затоки, відносини КНР з Іраном базуються на більш традиційному для Китаю форматі двосторонніх договорів. Такий формат дозволяє розвивати міждержавні зв'язки із кращим врахуванням політичної, економічної та культурної специфіки. Таким чином, відмова від включення Ірану до багатосторонніх форматів зовнішньополітичних відносин може свідчити про більшу важливість Ісламської Республіки, у якості партнера КНР, порівняно з іншими регіональними партнерами.

Основою сучасної китайсько-іранської співпраці є Угода про всеосяжне стратегічне партнерство, підписана у січні 2016 року під час візиту Сі Цзіньпіна до Тегерану. Цей тип угод є найвищим в китайській ієрархії стратегічних партнерств і, після підписання, Іран став другою державою регіону, після Саудівської Аравії, що підписала угоду такого штибу. У спільній заяві лідерів двох держав, визначено такі основні сфери співпраці, які прописані у документі: політична; сфера виконавчої влади; культурна та гуманітарна; юридична, безпекова та оборонна; сфера регіональних та міжнародних відносин³⁴.

Політична частина Угоди проголошує, що розвиток двосторонніх відносин між ІРІ та Китаєм відбувається в інтересах усіх сторін. Крім цього, Угода передбачає створення механізму регулярних щорічних зустрічей міністрів закордонних справ Ірану та КНР та періодичних зустрічей відповідних заступників міністрів закордонних справ. Сторони, також, посилять співпрацю між

³⁴ Full text of Joint Statement on Comprehensive Strategic Partnership between I.R. Iran, P.R. China. *Official website of the President of the Islamic Republic of Iran*. 2016. URL: <http://www.president.ir/EN/91435>. (Last accessed: 21.11.2020).

законодавчими органами влади шляхом проведення міжпарламентських обмінів та кооперації у Міжпарламентському Союзі та Азіатській парламентській асамблеї. В останньому пункті політичної частини Угоди зазначається, що сторони розпочнуть консультації стосовно майбутнього поглиблення співпраці та, як наслідок, підписання Угоди про всебічне співробітництво, терміном на 25 років.

У частині Угоди, яка стосується співпраці виконавчих влад обох держав розглядається співпраця в ключових економічних питаннях. По-перше, КНР та Іран зобов'язуються розширити співпрацю у рамках «Поясу і Шляху», під яким маються на увазі інфраструктурні проекти. Другим за важливістю є пункт про співпрацю у видобутку викопного палива: Китай бере на себе зобов'язання інвестувати в енергетичну сферу Ісламської Республіки. По-третє, сторони зобов'язуються тісніше співпрацювати для більшої ефективності роботи Азіатського банку інфраструктурних інвестицій.

У сфері безпеки, сторони засуджують тероризм, екстремізм та сепаратизм і визнають їх загрозою для всього людства. Іран та Китай, також, зобов'язуються поглибити співпрацю у боротьбі з контрабандою, незаконним обігом наркотиків та кіберзлочинністю. Задля цього, сторони посилять співпрацю між правоохоронними органами у різних сферах, включно із тренуванням співробітників цих установ. Крім цього, Іран та Китай планують посилити консультації та координацію між різними структурами збройних сил цих країн.

Частина угоди, яка стосується регіональних і міжнародних відносин, закликає до активізації консультацій щодо регіональних питань, як-от сирійська та єменська кризи. Китай та Іран вітають JCPOA та висловлюють підтримку процесу збільшення багатополярності міжнародної системи. Насамкінець, Китай висловлює підтримку здобуття ІРІ можливості повноправно брати участь у діяльності Шанхайської організації співробітництва.

Сумарно, політичним і зовнішньополітичним питанням присвячено більше половини тексту, економічним, культурним та гуманітарним – лише третина.

Водночас, політична частина угоди, у своїй більшості складається із декларацій та намірів, які не носять обов'язкового характеру. Можна припустити, що подібна декларативність значною мірою визначається впливом США, які можуть негативно сприйняти політичне зближення Пекіну та Тегерану.

Увагу західних аналітиків привертає можливе поглиблення співпраці Ірану з Китаєм. Під час візиту Сі Цзіньпіна до Тегерану у спільну заяву лідерів держав було внесено положення про розробку договору, який б став новою основою двосторонніх відносин: «З огляду на рішучість обох сторін розширити відносини між двома країнами та взаємодоповнюваність їх економічного потенціалу, а також існування численних сфер співпраці таких, як енергетика, інфраструктура, промисловість та технології, обидві сторони погоджуються проводити консультації та обговорення спрямована на укладення двосторонньої 25-річної Угоди про всебічну співпрацю»³⁵. Жодні деталі консультацій та положення договору не розголошувались до 2020 р., коли американське видання *New York Times* повідомило про отримання проєкту угоди від іранських джерел. Проєкт угоди передбачає поглиблення співпраці у політичній, економічній, торговельній, культурній сферах і, що важливо, у сфері безпеки³⁶. Алам Салех та Закія Язданшенас у статті «Пакт Ірану з Китаєм – погані новини для Заходу» звертають увагу на мотиви підписання подібного договору двома сторонами. На думку дослідників, Іран, який з 2018 р. знаходиться під американськими санкціями, отримає вигоди від тіснішої співпраці з китайською економікою та китайську «безпекову парасольку». З іншого боку, КНР отримує доступ до значних іранських вуглеводневих запасів і, тим самим, посилить власну енергетичну безпеку³⁷. Проєкт угоди викликав, також, незадоволення всередині Ірану. Так, шостий президент ІРІ

³⁵ Full text of Joint Statement on Comprehensive Strategic Partnership between I.R. Iran, P.R. China. *Official website of the President of the Islamic Republic of Iran*. 2016. URL: <http://www.president.ir/EN/91435>. (Last accessed: 13.10.2020).

³⁶ Fassihi F., Lee Myers S. Defying U.S., China and Iran Near Trade and Military Partnership. *The New York Times*. 2020. URL: <https://www.nytimes.com/2020/07/11/world/asia/china-iran-trade-military-deal.html> (Last accessed: 14.10.2020).

³⁷ Saleh A., Yazdanshenas Z. Iran's Pact With China Is Bad News for the. *Foreign Policy*. 2020. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/08/09/irans-pact-with-china-is-bad-news-for-the-west/> (Last accessed: 14.10.2020).

Махмуд Ахмадінежад активно критикує сучасне керівництво Ірану за те, що воно намагається підписати договір без відома іранського народу³⁸. Однак, сама наявність угоди потребує, також, підтвердження китайської сторони, реакція якої досі не була опублікована.

Таким чином, на сьогодні можна говорити про певну обережність КНР у проведенні політики стосовно Ірану. Основний договір, який визначає двосторонню співпрацю, сприяє проведенню двостороннього політичного діалогу та китайським інвестиціям у іранську енергетичну сферу. Водночас, чимало положень носять декларативний характер і їх виконання може залежати від впливу третіх сторін на ірано-китайські відносини. Сторони відкрито визнають Угоду про всеосяжне стратегічне партнерство такою, що має тимчасовий характер і їй на зміну повинна прийти Угода про всебічну співпрацю, терміном на 25 років. Цей факт вирізняє Іран з-поміж інших держав Перської затоки, які теж уклали з Китаєм Угоди про всеосяжне стратегічне партнерство.

Висновки до розділу 1

«Пояс і Шлях» – сучасна стратегія взаємодії Китаю із рештою світу, яку було проголошено після вступу на посаду Сі Цзіньпіна. За увесь час існування стратегія постійно доповнювалася та розширилася, з початково, країн Центральної Азії та АСЕАН, до усього світу. Не втратили форми лише п'ять вимірів взаємодії, цікавих для КНР: поглиблення політичної координації, будівництво інфраструктури, розширення торгівлі, банківська співпраця та поглиблення взаєморозуміння між населеннями Китаю і держав-партнерів. Сталими залишаються, також, принципи співпраці, яких КНР дотримується ще з часу їх проголошення на Бандунській конференції у 1950-х. в основі яких – невтручання.

³⁸ Mehrabi E. Former President Ahmadinejad Warns About Ira's Long-Term Agreement with China. *IranWire*. 2020. URL: <https://iranwire.com/en/features/7242> (Last accessed: 15.10.2020).

«Арабська політика Китаю» є проекцією положень «Поясу і Шляху» на арабські держави Близького Сходу та Північної Африки. Вона визначає сфери, у яких КНР зацікавлена співпрацювати із арабськими державами загалом, коло яких, у нашому контексті, звужено до арабських близькосхідних монархій. В основі документу: фундаментальна для «Плану дій з ініціативи «Пояс і Шлях» економічна співпраця, перш за все в галузі енергетики. Саме ця галузь дозволяє максимально об'єднати економічні потенціали багатих нафтою арабських монархій Перської затоки та промислово розвинену економіку КНР. Документ передбачає суто прагматичну співпрацю там, де обидві сторони можуть отримати прибуток у тих галузях, де кожна із сторін може щось запропонувати іншій. Своєю чергою, відсутні ті галузі, що передбачають певні витрати чи надлишкові зобов'язання, як-от політичні союзи та безпекова сфера.

Співпраця КНР з Іраном теж відбувається суто в рамках, встановлених «Плану дій з ініціативи «Пояс і Шлях», які уточнювалися двосторонніми документами. Водночас, через вплив санкцій США на іранську економіку загалом та китайсько-іранські відносини, останнім часом співпраця звузилася до суто політичних заяв. Через такі дії США, сучасні аналітики допускають можливість поглиблення цих відносин і збільшення залежності Ірану від КНР та, як наслідок, зростання впливу Китаю у регіоні Перської затоки.

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНА ТА БЕЗПЕКОВА СПІВПРАЦЯ КНР ТА ДЕРЖАВ РЕГІОНУ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ

2.1 Політична співпраця КНР з державами регіону

Держави Перської затоки мають значний потенціал до політичної співпраці з Китаєм. Сторони мають багато в чому схожий історичний досвід, давні культури та економічно доповнюють одне одного. Особливістю сучасної зовнішньої політики КНР є, незвична як для реалістичного так і для ліберального підходів дослідження міжнародних відносин, відсутність альянсів. У Білій книзі «Мирний розвиток Китаю» стверджується, що «(КНР – прим. Т.С.) не вступає в союзні відносини з будь-якою іншою країною чи групою країн, а також не використовує соціальну систему чи ідеологію як критерій, щоб визначити, які відносини Китай повинен мати з іншими країнами»³⁹. Натомість, із 1993 р. в КНР діє складна система партнерств. Китайські дослідники Фен Чжунпін (Feng Zhongping) та Хуан Цзін (Huang Jing) у статті, під назвою «Дипломатія стратегічного партнерства Китаю: взаємодія із світом, що змінюється» визначають наступну ієрархію партнерств КНР: партнерство дружньої співпраці, кооперативне партнерство, всебічне кооперативне партнерство, стратегічне партнерство та всебічне стратегічне партнерство⁴⁰. Серед семи держав Перської затоки, шість мають тісні зв'язки з КНР. Три держави (Саудівська Аравія, ОАЕ та Іран) співпрацюють з КНР у рамках всебічного стратегічного партнерства, інші три (Кувейт, Катар та Оман) – у рамках стратегічного партнерства⁴¹. Таким чином, найменш розвинутими є відносини Китаю з Бахрейном, зважаючи на порівняно невелику політичну та економічну вагу

³⁹ China's Peaceful Development. *State Council of the People's Republic of China*. 2011. URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm (Last accessed: 05.10.2020).

⁴⁰ Feng Z., Huang J. China's strategic partnership diplomacy: engaging with a changing world. *European Strategic Partnerships Observatory*. 2014. P. 7-15

⁴¹ Fulton J. China's changing role in the Middle East, *Atlantic Council*. 2019. P. 18.

цієї держави у регіоні Перської затоки. Із цією державою КНР уклала партнерство дружньої співпраці.

Найважливішим політичним партнером КНР у регіоні є **Ісламська Республіка Іран**. Між КНР та Іраном існують тісні історичні зв'язки, які тягнуться на тисячі років вглиб історії. У давнину, Персія була центральною державою на усьому Шовковому шляху, а її торговці відігравали важливу роль у торгівлі між Сходом та Заходом. Саме через Персію до Європи потрапили такі китайські винаходи, як папір та порох, а до Китаю – європейські. Обидві країни історично схожі, також, у тому, що вважаються стародавніми цивілізаціями, які постраждали від європейського колоніалізму у XVIII – XX ст.

Налагодження політичних відносин між Китаєм та Іраном розпочалося у кінці 60-х рр. минулого століття, після розколу всередині соціалістичного блоку держав. У 1971 р. Китай відвідували сестри шаха Мохаммеда Рези Пахлаві, а у відповідь, Іран відвідав керівник комуністичної партії Китаю Хуа Гофен. Китай стримано відреагував на революцію в Тегерані та був однією з перших держав, що встановила відносини з урядом аятоли Хомейні. Із зміною іранського політичного режиму, посилювалося зближення між двома сторонами, які мали спільну зовнішньополітичну повістку антиімперіалізму та солідарності з державами третього світу. У 1989 р. розпочалась інтенсифікація двосторонніх політичних та торгових відносин. Цього року відбувся перший візит президента Ірану Алі Хаменеї до Китаю, у час, коли КНР була потрібна політична підтримка під час протестів на площі Тяньаньмень. Крім того, Китай переживав швидкий ріст промисловості, який потрібно було забезпечити нафтовими поставками з-за кордону. Візит Хаменеї, також, співпав у часі, коли Ірану були потрібні покупці нафти та постачальники озброєння⁴².

Починаючи з приходу до влади президента Хасана Рухані у 2013 р., відбулись три міждержавні візити та три зустрічі вищого рівня на майданчиках міжнародних

⁴² Dorraj M., Currier C. Lubricated With Oil: Iran-China Relations in a Changing World. *Middle East Policy Council*. URL: <https://mepc.org/lubricated-oil-iran-china-relations-changing-world>. (Last accessed: 13.10.2020).

організацій між КНР та ІРІ. Перша зустріч двох лідерів відбулась у перші місяці після приходу до влади Рухані, на саміті ШОС в Бішкеку, де сторони обговорили сирійську кризу та поглиблення двосторонніх відносин⁴³. До 2016 р. центральними темами китайсько-іранських переговорів залишалися ситуація в Сирії, боротьба з тероризмом та іранська ядерна програма, міжнародні санкції через яку стримували політичні відносини між державами. Також, під час зустрічей, лідери держав підкреслювали їх важливість одне для одної: Іран цінний для КНР, адже відіграв велику роль у стримуванні тероризму на Близькому Сході, підтримуючи сирійські та іракські уряди у боротьбі з ІД. Своєю чергою, Китай послідовно підтримував право Ірану на використання ядерної енергетики у мирних цілях та закликав вирішити проблеми іранської ядерної програми шляхом дипломатичних перемовин⁴⁴.

Центральною подією сучасних китайсько-іранських відносин є візит лідера КНР Сі Цзіньпіна у 2016 р. до Тегерану. Це перший візит глави Китаю до Ірану з 2002 р. та перший міжнародний візит з часу початку імплементації Спільного всеосяжного плану дій (JCPOA) і зняття з Ірану міжнародних санкцій. Напередодні візиту, Сі Цзіньпін опублікував статтю у виданні *Iran Daily*, в якій надав високу оцінку китайсько-іранським відносинам та перспективам поглиблення двосторонньої співпраці: «Велика відстань між Пекіном та Тегераном не є перешкодою для взаємодії чи співпраці між Китаєм та Іраном, а також для дружби та обміну між нашими народами. Китай готовий об'єднати зусилля з Іраном, щоб відновити дух Шовкового шляху та творити дедалі краще майбутнє для китайсько-іранських відносин»⁴⁵. В ході візиту було підписано угоду про підвищення рівня

⁴³ President Rouhani confers with Chinese counterpart in Bishkek. *Official website of the President of the Islamic Republic of Iran*. 2013. URL: <http://president.ir/en/71055> (Last accessed: 13.10.2020).

⁴⁴ Xi Jinping Holds Talks with President Hassan Rouhani of Iran, Stressing to Promote China-Iran Friendly Cooperation to New High. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2014. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/yzxhxzyxrcshydsfht1159549.shtml (Last accessed: 14.10.2020).

⁴⁵ Full text of Xi's signed article on Iranian newspaper. *China Daily*. 2016. URL: http://www.chinadaily.com.cn/world/2016xivisitmiddleeast/2016-01/21/content_23189585.htm (Last accessed: 16.10.2020).

дипломатичних відносин до всебічного стратегічного партнерства. Крім того, було оголошено про створення механізму регулярних щорічних зустрічей міністрів зовнішніх справ обох країн та про те, що КНР підтримуватиме вступ Ірану до Шанхайської Організації Співробітництва⁴⁶. Сьогодні сторони перебувають у стані консультацій щодо підписання нової Угоди про всебічну співпрацю, терміном на 25 років, яка має прийти на зміну Угоді про всебічне стратегічне партнерство.

На відміну від Ірану, відносини КНР з монархіями Перської затоки пройшли іншим шляхом становлення. Доктор політичних наук в еміратському Університеті Заїда Джонатан Фултон виділяє такі загальні періоди у відносинах між арабськими державами Перської затоки та Китаєм: байдужість, ворожість, перехідний період, взаємозалежність та період «Поясу і Шляху». Перший період тривав із часу створення КНР до середини 60-х рр. минулого століття. Він характеризується відсутністю зв'язків між Китаєм та державами Перської затоки з причин того, що обидві сторони мали різні інтереси та перебували у ворогуючих військово-політичних блоках. Другий період, ворожості, характеризується підтримкою Китаєм «Народного фронту звільнення окупованої Арабської затоки», націоналістичної арабської організації, що діяла в оманському регіоні Дхофар і ставила за мету повалити монархічні режими у регіоні Перської затоки. Перехідний період тривав із початку 70-х років минулого століття і аж до 1990 р. Протягом цього періоду, налагодились китайсько-американські відносини, а також, КНР замінила Китайську республіку у якості постійного члена РБ ООН, що відкрило їй шлях до визнання іншими державами, які входили до західного блоку. Період зростання взаємозалежності характеризується поступовим нарощенням торговельних, дипломатичних та культурних зв'язків. Втрата статусу держави-експортера «чорного золота» Китаєм на початку 90-х рр. стало тим фактором, який сприяв зближенню КНР і держав Перської затоки. Насамкінець, Дж. Фултон виділяє

⁴⁶ China, Iran upgrade ties to enhance millennia-old friendship. *China Internet Information Center*. 2016. URL: http://www.china.org.cn/world/2016-01/24/content_37649654.htm (Last accessed: 15.10.2020).

«еру «Поясу і Шляху»», в час якої відбувається швидка інтенсифікація китайсько-арабських відносин, у зв'язку із більш активною зовнішньою політикою КНР⁴⁷.

Наступним за важливістю політичним партнером Китаю, після Ірану, у регіоні Перської затоки і найважливішим серед держав РСАДПЗ є **Королівство Саудівська Аравія**. Водночас, саме ця країна останньою серед арабських держав визнала КНР як представника китайського народу лише у 1990 р., активно підтримуючи уряд Китайської Республіки на о. Тайвань до кінця «Холодної війни». Міждержавні відносини розпочались завдяки безпековим контактам та розвинулись після того, як КНР стала нетто-імпортером нафти.

Протягом каденції Сі Цзіньпіна, лідери КСА чотири рази відвідували Китай: тричі спадкові принци та один раз глава держави. У березні 2014 р. КНР відвідав коронний принц та, за сумісництвом, Перший заступник прем'єр-міністра КСА і міністр оборони Салман бін Абдул Азіз Аль-Сауд із чотириденним візитом. В ході візиту, він заявив про те, що «Королівство Саудівська Аравія надає великого значення значному впливу КНР у регіоні Близького Сходу»⁴⁸. Окрім економічних питань, сторони обговорили поглиблення двосторонньої співпраці в рамках стратегічного партнерства між двома державами та вирішення безпекових проблем в регіоні Близького Сходу, зокрема: арабо-ізраїльського конфлікту, громадянської війни в Сирії і проблеми тероризму⁴⁹.

У відповідь на візит глави КНР до КСА, у серпні 2016 р. новий спадковий принц Королівства Мохаммед бін Салман здійснив візит до Пекіна, в ході якого

⁴⁷ Fulton J. China-UAE Relations in the Belt and Road Era. *Journal of Arabian Studies*. 2019. P. 254-261.

⁴⁸ Xi Jinping Meets with Crown Prince Salman, the First Deputy Prime Minister and Defence Minister of Saudi Arabia. *Embassy of the People's Republic of China in the Kingdom of Saudi Arabia*. 2014. URL: <http://sa.china-embassy.org/eng/zt/stwcfh/t1138360.htm> (Last accessed: 23.10.2020).

⁴⁹ Saudi Press Agency: A Joint Statement Issued on Occasion of Crown Prince's visit to the People's Republic of China. *Embassy of the People's Republic of China in the Kingdom of Saudi Arabia*. 2014. URL: <http://sa.china-embassy.org/eng/zt/stwcfh/t1137740.htm> (Last accessed: 24.10.2020).

було підписано дванадцять меморандумів про взаєморозуміння між саудівськими та китайськими компаніями⁵⁰.

Рівно через три роки після першого візиту, у березні 2017 р. Салман бін Абдул Азіз Аль-Сауд здійснив другий візит до Китаю, уже в якості глави держави. Про важливість візиту свідчить те, що КНР стала останньою державою у серії візитів короля до країн Східної Азії, які є важливими споживачами саудівської нафти. За підсумками візиту саудівські та китайські компанії підписали контракти на суму близько 65 млрд доларів США, а заступник китайського міністра закордонних справ Чжан Мін заявив, що «Голова КНР Сі Цзіньпін і король Салман є давніми друзями»⁵¹.

Останній, на сьогодні, візит вищого рівня здійснив спадковий принц Королівства Мохаммед бін Салман на початку 2019 р., на фоні західної критики вбивства журналіста Джамалія Хашоггі. В ході візиту, спадковий принц зробив важливу політичну заяву, підтримавши дії Китаю в Сіньцзян-Уйгурському автономному районі: «Китай має право вживати заходів щодо боротьби з тероризмом та екстремізмом для захисту національної безпеки»⁵². Це стало причиною критики королівства у мусульманських спільнотах, які намагались привернути увагу до порушення прав мусульман-уйгурів у Китаї⁵³.

Лідер КНР здійснив один державний візит до Саудівської Аравії лише у 2016 р. підчас близькосхідного турне, в ході якого, крім КСА, Сі Цзіньпін відвідав Арабську Республіку Єгипет та Ісламську Республіку Іран. Королівство стало

⁵⁰ Saudi Arabia signs initial deals with China on prince's visit. *Reuters*. 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/us-saudi-china-agreements-idUSKCN1151HT> (Last accessed: 23.10.2020).

⁵¹ Blanchard B. China, Saudi Arabia eye \$65 billion in deals as king. *Reuters*. 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/us-saudi-asia-china-idUSKBN16N0G9> (Last accessed: 25.11.2020).

⁵² Mu X. Chinese president meets Saudi crown prince. *Xinhua*. 2019. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2019-02/22/c_137843268.htm (Last accessed: 23.10.2020).

⁵³ Versi M. Miqdaad Versi on Twitter. *Twitter*. 2019. URL: https://twitter.com/miqdaad/status/1098990417612341249?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1098990417612341249%7Ctwgr%5Eshare_3&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.aljazeera.com%2Fnews%2F2019%2F2%2F23%2Fsaudi-crown-prince-defends-chinas-right-to-fight-terrorism; World Uyghur Congress on Twitter. *Twitter*. 2019. URL: <https://twitter.com/UyghurCongress/status/1098984454519967745>. (Last accessed: 26.10.2020).

першою арабською державою, яку відвідав Сі Цзіньпін та першою державою, до якої він здійснив візит у 2016 р., на чому було особливо наголошено у статті Сі Цзіньпіна для саудівських ЗМІ⁵⁴. В ході дводенного візиту до Ер-Ріяду, лідери КНР та КСА підписали декларацію про підвищення рівня відносин до рівня всеосяжного стратегічного партнерства, лідер КНР разом із королем відкрив спільне китайсько-саудівське підприємство та підписав «Меморандум про взаєморозуміння про співпрацю у будівництві високотемпературного газоохолоджувального реактора»⁵⁵.

Як бачимо, інтенсифікація візитів відбулась у 2016 – 2017 рр. і співпала з погіршенням американсько-саудівських двосторонніх відносин. У грудні 2016 р. адміністрація Б. Обама заблокувала військові поставки до КСА та її союзників, вартістю у понад 300 млн дол. США, через розпочаті Королівством бойові дії у Ємені проти повстанців-хуситів, яких підтримує Іран. Причиною блокування, за словами тодішнього прес-секретаря Білого дому Джоша Ернеста, стала «стурбованість стосовно втрат серед мирних жителів, внаслідок застосування переданої зброї»⁵⁶. Окрім ембарго на продаж зброї, цей період характеризується, також іншими проблемами саудівсько-американських двосторонніх відносин. По-перше, у вересні 2016 р. Конгрес США прийняв т. зв. закон «Справедливість проти спонсорів тероризму», який дозволяв американським громадянам, що постраждали під час терактів 11 вересня 2001 р. подавати судові позови проти КСА⁵⁷. По-друге, лідери КСА виявились незадоволеними підписанням «Спільного всеосяжного

⁵⁴ Full text of Chinese President's signed article on Saudi newspaper. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2016. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1332852.shtml (Last accessed: 24.10.2020).

⁵⁵ China, Saudi Arabia agree to build HTR. *World Nuclear News*. 2016. URL: <https://www.world-nuclear-news.org/NN-China-Saudi-Arabia-agree-to-build-HTR-2001164.html> (Last accessed: 25.10.2020).

⁵⁶ Cooper H. U.S. Blocks Arms Sale to Saudi Arabia Amid Concerns Over Yemen War. *New York Times*. 2016. URL: <https://www.nytimes.com/2016/12/13/us/politics/saudi-arabia-arms-sale-yemen-war.html> (Last accessed: 26.10.2020).

⁵⁷ Slack D. Tumulty B. Congress rejects Obama veto of 9/11 bill; first override of his presidency. *USA Today*. 2016. URL: <https://www.usatoday.com/story/news/politics/2016/09/28/senate-poised-override-obama-veto-911-bill-allowing-saudi-suits/91184976/> (Last accessed: 26.10.2020).

плану дій» з Іраном у 2015 р., що призвело до зняття міжнародних санкцій⁵⁸. Таким чином, поглиблення відносин з КНР мало мати ефект зменшення ізоляції від погіршення американсько-саудівських двосторонніх відносин.

Іншим важливим партнером КНР у регіоні Перської затоки є **Об'єднані Арабські Емірати**. Активізація економічних відносин розпочалась у 1989 р., після протестів на площі Тяньаньмень: ОАЕ були однією з держав, які відмовились критикувати КНР та не відмінили візит лідера Китаю Янь Шанкуня до Абу-Дабі. Розвиток відносин відбувався переважно в енергетичній сфері і у 2012 р., під час візиту прем'єр-міністра КНР Вень Цзябао до Абу-Дабі було укладено угоду про стратегічне партнерство⁵⁹. Вище керівництво держави здійснили три державні візити до КНР: двічі спадковий принц, який є фактичним керівником держави з 2014 р., Мохаммед бін Заїд⁶⁰. Ще один візит здійснив віце-президент ОАЕ Мохаммед бін Рашид Аль-Мактум. В ході чотириденного візиту спадкового принца у 2015 р., КНР і ОАЕ домовились про подальше поглиблення стратегічної співпраці між державами на двосторонньому рівні, співпрацю в ході реалізації «Поясу і Шляху» та діяльності АІВ⁶¹.

Другий державний візит здійснив віце-президент ОАЕ та емір емірату Дубай шейх Мохаммед ібн Рашид аль-Мактум. Віце-президент ОАЕ взяв участь у другому Форумі високого рівня «Пояс і Шлях» і став єдиним представником вищого керівництва держав Перської затоки, що брав участь у заході. Під час Форуму, Мохаммед ібн Рашид аль-Мактум провів двосторонні переговори з лідером КНР Сі

⁵⁸ Cockburn P. Prince Mohammed bin Salman: Naive, arrogant Saudi prince is playing with fire. *Independent*. 2016. URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/prince-mohammed-bin-salman-naive-arrogant-saudi-prince-is-playing-with-fire-a6804481.html> (Last accessed: 25.10.2020).

⁵⁹ Fulton J. China-UAE Relations in the Belt and Road Era. *Journal of Arabian Studies*. 2019., P. 259

⁶⁰ Kirkpatrick D. The Most Powerful Arab Ruler Isn't M.B.S. It's M.B.Z. *New York Times*. 2019. URL: <https://www.nytimes.com/2019/06/02/world/middleeast/crown-prince-mohammed-bin-zayed.html?module=inline>. (Last accessed: 02.11.2020).

⁶¹ China, UAE pledge to boost Belt and Road cooperation. *China Internet Information Center*. 2015. URL: http://www.china.org.cn/world/2015-12/15/content_37316521.htm. (Last accessed: 03.11.2020).

Цзіньпінем, прем'єр-міністром Китаю Лі Кецяном та президентом Арабської Республіки Єгипет Абделем Фаттахом ас-Сісі⁶².

Наступний державний візит лідер ОАЕ здійснив у 2019 р., як візит у відповідь на приїзд до Еміратів Сі Цзіньпіна для підписання угоди про поглиблення стратегічного партнерства з Китаєм у 2018 р.⁶³ В ході візиту, на зустрічах були присутніми понад п'ятсот бізнесменів з Китаю та ОАЕ та було укладено десять угод в сферах економіки, енергетики та збереження навколишнього середовища. За підсумками візиту, спадковий принц ОАЕ назвав лідера КНР Сі Цзіньпіна своїм дорогим другом та заявив: «ми поділяємо спільні прагнення, амбіції, бачення інвестицій у людський капітал та передбачаємо майбутнє безпеки, миру та стабільності у всьому світі»⁶⁴.

Перший і поки єдиний візит Сі Цзіньпіна до ОАЕ відбувся у 2018 р. До Сі Цзіньпіна, ОАЕ відвідував Янь Шанкунь ще у 1989 р., після подій на площі Тяньаньмень⁶⁵. Отже, цей візит став першим за 29 років у відносинах між Китаєм та ОАЕ та першим з часу переобрання Сі Цзіньпіна лідером КНР. В ході візиту, сторони домовились про підвищення рівня стратегічних відносин до всеосяжного стратегічного партнерства та уклали угоди, які стосувались взаємних інвестицій, спрощення торгівлі та розвитку промислової зони KIZAD. Таким чином, ОАЕ стали другою державою-членом РСАДПЗ, яку відвідав китайський лідер, починаючи з 2013 р.⁶⁶ Окрім Сі Цзіньпіна, ще одним китайським високопосадовцем, який

⁶² UAE Vice President meets China's Xi Jinping as Belt and Road event begins. *The National*. 2019. URL: <https://www.thenationalnews.com/uae/government/uae-vice-president-meets-china-s-xi-jinping-as-belt-and-road-event-begins-1.853574>. (Last accessed: 03.11.2020).

⁶³ Yeranian E. UAE Crown Prince Ben Zayed Visits China to Boost Ties. *Voice of America*. 2019. URL: <https://www.voanews.com/middle-east/uae-crown-prince-ben-zayed-visits-china-boost-ties>. (Last accessed: 02.11.2020).

⁶⁴ Mohamed Bin Zayed on Twitter. *Twitter*. 2019. URL: <https://twitter.com/MohamedBinZayed/status/1153175999581958144> (Last accessed: 03.11.2020).

⁶⁵ Fulton J. China-UAE Relations in the Belt and Road Era. *Journal of Arabian Studies*. 2019. P. 259.

⁶⁶ Xi's UAE visit showcases achievements, promises more Sino-Arab cooperation. *China Internet Information Center*. 2018. URL: http://www.china.org.cn/world/2018-07/22/content_57809762_2.htm (Last accessed: 02.11.2020).

відвідував ОАЕ став заступник голови КНР Ван Цишань, який здійснив візит восени 2018 р.⁶⁷

Іншою державою регіону, з якою КНР активно співпрацює є **Катар**. Після встановлення дипломатичних відносин у 1988 р., обидві держави підтримували дружні стосунки, які фокусувались на енергетиці та торгівлі⁶⁸. Емір Катару двічі відвідував Пекін: у 2014 р. та 2019 р. В ході першого візиту еміра Таміма бен Хамада Аль Тані, було оголошено про підвищення рівня катарсько-китайського партнерства до стратегічного, що стало відкриттям важливої віхи у двосторонніх відносинах⁶⁹. В ході другого візиту до Пекіна, сторони домовились поглиблювати співпрацю в області енергетики, туризму та в рамках «Поясу і Шляху»⁷⁰. Важливо зазначити, що важливим чинником розвитку для китайсько-катарських відносин є дипломатична криза у відносинах Катару з іншими арабськими державами. Водночас, саме ця криза стимулює владу Катару до диверсифікації зовнішньополітичних зв'язків, в тому числі, за рахунок поглиблення співпраці з КНР.

Лідери **Бахрейну** та **Кувейту** лише один раз відвідували Пекін: у 2013 р. та 2018 р., відповідно. Король Бахрейну шейх Хамад бен Іса Аль-халіфа став першим арабським лідером, який зустрівся з Сі Цзіньпінем. В ході візиту, сторони обговорювали питання політичних та економічних зв'язків, а також відновлення переговорів щодо утворення зони вільної торгівлі між Китаєм та державами-

⁶⁷ China, UAE agree to further expand cooperation. *Xinhua*. 2018. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-10/30/c_137569757.htm (Last accessed: 03.11.2020).

⁶⁸ China now Qatar's third-largest trading partner, says top MCI official. *Gulf Times*. 2018. URL: <https://www.gulf-times.com/story/612174/China-now-Qatar-s-third-largest-trading-partner-says-top-MCI-official> (Last accessed: 13.11.2020).

⁶⁹ Xi Jinping Holds Talks with Emir Tamim bin Hamad Al Thani of Qatar and Two Heads of State Together Announce to Establish China-Qatar Strategic Partnership. *Permanent Mission of The People's Republic Of China to The United Nations Office at Geneva and other International Organizations in Switzerland*. 2014. URL: <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cegv/eng/wjyw/t1207490.htm> (Last accessed: 13.11.2020).

⁷⁰ China, Qatar agree to deepen strategic partnership. *Xinhua*. 2019. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2019-01/31/c_137790332.htm (Last accessed: 14.11.2020).

членами РСАДПЗ⁷¹. Емір Кувейту шейх Сабах Аль-Ахмад Аль-Джабер Аль-Сабах відвідав КНР у 2018 р. для участі у восьмому Форуму співпраці Китай-Арабські держави. В ході візиту, лідери уклали угоду про підвищення рівня дипломатичних відносин до рівня партнерства дружньої співпраці та встановлення стратегічного партнерства між двома державами. Також сторони уклали контракти в галузях енергетики та інфраструктури⁷².

Єдиною державою, що не здійснила візиту до КНР з 2013 р. на найвищому рівні є **Султанат Оман**. Обидві держави встановили дипломатичні відносини у 1978 р., основним драйвером яких була енергетика. У 1983 р. Оман став першою арабською державою, яка розпочала експорт нафти до Китаю⁷³. Не зважаючи на це, двосторонні відносини між державами активно розвиваються в економічній сфері, а у 2018 р. обидві сторони зробили заяву про встановлення стратегічного партнерства. В заяві стверджується, що Оман підтримує КНР у таких важливих для Китаю викликах, як: територіальна суперечка в Південно-Китайському морі та контртерористичні дії в Сінцзян-Уйгурському автономному окрузі⁷⁴.

Окрім двосторонніх зв'язків, між КНР та державами Перської затоки налагоджена співпраця і на багатосторонньому рівні. «План дій з ініціативи «Пояс і Шлях» наголошує на поглибленні багатосторонньої співпраці в межах регіональних об'єднань та форумів, серед яких: «Форум співпраці Китай-Арабські держави», що об'єднує КНР та держави-члени Ліги арабських держав. Форум було створено у січні 2004 р. для координації у політичній, економічній та культурній

⁷¹ Xi Jinping Holds Talks with King of Bahrain Sheikh Hamad bin Isa Al-khalifa Stressing to Build China-Bahrain Friendly Cooperative Relations of Long-term Stability. *Embassy Of The People's Republic Of China In Ireland*. 2013. URL: <http://ie.china-embassy.org/eng/zgxw/t1078070.htm> (Last accessed: 21.11.2020).

⁷² Xi Jinping Holds Talks with Kuwaiti Emir Sheikh Sabah Al-Ahmad Al-Jaber Al-Sabah. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2018. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1575565.shtml (Last accessed: 04.11.2020).

⁷³ Chaziza M. The Significant Role of Oman in China's Maritime Silk Road Initiative. *Contemporary Review of the Middle East*. 2019. №6. P. 46–47.

⁷⁴ China, Oman issue joint statement on establishment of strategic partnership. *Xinhua*. 2018. URL: [http://www.xinhuanet.com/english/201805/26/c_137206872.htm#:~:text=BEIJING%2C%20May%2025%20\(Xinhua\),partnership%20between%20the%20two%20countries.&text=This%20is%20in%20the%20common,two%20countries%2C%20said%20the%20statement.](http://www.xinhuanet.com/english/201805/26/c_137206872.htm#:~:text=BEIJING%2C%20May%2025%20(Xinhua),partnership%20between%20the%20two%20countries.&text=This%20is%20in%20the%20common,two%20countries%2C%20said%20the%20statement.) (Last accessed: 19.11.2020).

сферах. Постійним механізмом діяльності Форуму є зустрічі міністрів закордонних справ, яка відбувається щодва роки⁷⁵. Важливим для двосторонньої співпраці став дев'ятий Форум, в ході якого Сі Цзіньпін проголосив «Китайсько-арабське стратегічне партнерство всебічної співпраці і спільного розвитку, орієнтоване на майбутнє»⁷⁶. Крім того, китайський лідер пообіцяв реалізувати масштабну фінансову програму для арабських держав, розміром у 23 млрд дол. США у вигляді кредитів та фінансової допомоги⁷⁷.

Останній, дев'ятий, Форум відбувся 6 липня 2020 р., в ході якого міністри обговорили пандемію COVID-19, шляхи відновлення економіки та поглиблення співпраці в рамках «Поясу і Шляху». Міністр закордонних справ КНР Ван Ї, наголосив на тому, що КНР «твердо підтримує арабські держави у підтримці політичної безпеки та соціальної стабільності»⁷⁸.

«Стратегічний діалог КНР-РСАДПЗ» був розпочатий у 2010 р. В основі діалогу – проведення переговорів про створення зони вільної торгівлі⁷⁹. Всього відбулися 9 раундів переговорів, однак, починаючи з 2016 р., відносини між Китаєм та РСАДПЗ призупинились через катарську дипломатичну кризу. Британський дослідник Філіп Гейтер-Сміт (Philip Gater-Smith) зазначає, що з одного боку, можливим виходом може стати виключення Катару з організації. Водночас, він звертає увагу на те, яку ціну наважились заплатити країни-лідери дипломатичної блокади заради катарської ізоляції⁸⁰. Важливу роль у структуризації відносин КНР

⁷⁵ The China-Arab States Cooperation Forum (CASCF). *Silk Road Briefing*. 2019. URL: <https://www.silkroadbriefing.com/news/wp-content/uploads/2019/06/CASCF5-1.pdf> (Last accessed: 05.11.2020).

⁷⁶ China Focus: China, Arab states to forge strategic partnership. *Xinhua*. 2018. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-07/10/c_137315080_2.htm (Last accessed: 05.11.2020).

⁷⁷ Zhou L. China pledges US\$23 billion in loans and aid to Arab states as it boosts ties in Middle East. *South China Morning Post*. 2018. URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2154642/china-pledges-us23-million-loans-and-aid-arab-states-it> (Last accessed: 06.11.2020).

⁷⁸ China-Arab States Cooperation Forum Holds Ninth Ministerial Conference. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2020. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1795754.shtml (Last accessed: 05.11.2020).

⁷⁹ Aluwaisheg A. China-GCC strategic dialogue resumes. *Arab News*. 2014. URL: <https://www.arabnews.com/news/511401> (Last accessed: 06.11.2020).

⁸⁰ Gater-Smith P. Qatar Crisis Impacts China's Ambitious Foreign Policy. *International Institute for Middle-East and Balkan studies*. 2017. URL: <https://www.ifimes.org/en/9426> (Last accessed: 13.11.2020).

з державами РСАДПЗ відіграв документ «Арабська політика Китаю», який визначив основні рамки та пріоритети співпраці, яка поки відбувається на двосторонньому рівні.

Таким чином, можна з упевненістю сказати, що основним драйвером розвитку політичних відносин між державами РСАДЗП та Китаєм є економіка, адже невід'ємною частиною зустрічей на вищому рівні є підписання економічних угод. Не менш важливим для КНР чинником є політична підтримка впливових регіональних держав у боротьбі з уйгурським сепаратизмом на північному заході країни, зважаючи на політичну вагу КСА, ОАЕ та Катару в мусульманському світі. З іншого боку, держави Перської затоки бачать у КНР можливість диверсифікації політичних зв'язків під час погіршення відносин із США (КСА та ОАЕ) чи прориву дипломатичній ізоляції, як у випадках Катару та Ірану.

2.2 Безпекова співпраця КНР з державами регіону Перської затоки

Сучасний Близький Схід є однією з найменш стабільних частин світу. В регіоні вже десятиліттями триває невирішений палестинсько-ізраїльський конфлікт, у 2011 р. по регіону пройшли революції, які дестабілізували ситуацію в Сирії та Лівії і призвели до громадянських воєн у цих країнах; з 2015 р. триває громадянська війна у Ємені. Вже кілька років триває «холодна війна» між КСА та Іраном і дипломатична блокада Катару. Енергетична залежність від регіону змушує світові великі держави все більш активно брати участь у регіональних безпекових справах: Франція, Великобританія, РФ та США давно мають військові контингенти та значний політичний вплив у регіоні для захисту власних інтересів та підтримки регіональної стабільності. КНР, як нова велика держава та головний споживач близькосхідної нафти, теж безпосередньо зацікавлена у підтримці регіональної стабільності, вирішенні конфліктів та безпекових питань, які гіпотетично можуть зашкодити експорту нафти із регіону.

Однак, на відміну від своїх західних партнерів, Китай підтримує регіональний статус-кво і невійськове вирішення проблем. КНР не вступає у військові союзи із жодною з держав регіону, натомість активно використовуючи економічну дипломатію для вирішення безпекових питань, шляхом будівництва інфраструктури і, як наслідок, покращення рівня життя місцевого населення. Важливим внеском Китаю у регіональну безпеку є китайська військова база у Джибуті, у стратегічній точці біля берегу Баб-ель-Мандебської протоки, що розділяє Африку та Аравію. Військова база дозволяє гарантувати безпеку морських шляхів на Південь та Захід від Аравійського півострова. Сьогодні, в обмеженій військовій співпраці між КНР та державами Перської затоки можна виділити такі два основні напрями: торгівля зброєю та спільні військові навчання.

Основним безпековим партнером КНР у регіоні Перської затоки є **Ісламська Республіка Іран**. Військова співпраця між країнами розпочалася ще у 80-х роках минулого століття із продажу китайських балістичних ракет та ракет протикорабельного спрямування, які Іран застосовував під час ірано-іракської війни проти нафтових танкерів та іракських суден⁸¹. У аналітичному документі RAND під назвою «China and Iran. Economic, Political, and Military Relations», Скотт Герольд (Scott Harold) та Аліреза Надер (Alireza Nader) стверджують, що КНР не тільки продавала зброю напряму ІРІ, але й використовувала КНДР у якості проксі для цих цілей. На думку дослідників, китайська зброя складає основу іранської військової доктрини у протистоянні із США, адже Іран поступається єдиній світовій наддержаві та її регіональним союзникам за кількістю та якістю озброєння⁸². Таким чином, китайські балістичні та протикорабельні ракети є зброєю стримування, яка

⁸¹ What Iran's attacks on American bases tell us about China's missile program. *Japan Times*. 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/02/14/commentary/world-commentary/irans-attacks-american-bases-tell-us-chinas-missile-program/> (Last accessed: 16.10.2020).

⁸² Harold S., Nader A. China and Iran Economic, Political, and Military Relations. *RAND. Center For Middle East Public Policy*. 2012. P.21.

може паралізувати логістику постачання нафти з регіону і, тим самим, вплинути на події далеко за межами Перської затоки.

Американський дослідник Ніколо Нурафчан (Nicolo Nourafchan) досліджує роль КНР у розвитку іранської ядерної програми, що, у поєднанні з балістичними ракетами, може зробити ІРІ ядерною державою та посилити її вплив на глобальній та регіональній аренах. Н. Нурафчан зазначає, що Китай підтримував Іран дипломатично, економічно та на рівні технологій протягом 80-90 рр. XX ст. Також, КНР постачала до Ірану ядерне паливо, здійснювала підготовку іранських інженерів та надавала обладнання для установок з конверсії урану. На думку дослідника, подібна підтримка не є забороненою для поширення, однак має подвійне застосування⁸³. За даними неприбуткової неурядової організації Nuclear Threat Initiative (NTI), КНР брала активну участь у будівництві заводу з створення цирконію в Ісфахані⁸⁴ та у реставрації ядерного комплексу для виробництва важкої води у місті Арак⁸⁵. Як бачимо, китайська допомога стала важливим чинником формування іранської ядерної програми.

Із приходом до влади Сі Цзіньпіна, співпраця між Іраном та КНР у безпековій сфері лише поглибилася. У 2015 р. заступник начальника Генерального штабу Народно-визвольної армії Китаю (НВАК) Сун Цзяньго відвідав Тегеран, з метою «поглиблення співпраці та обміну думками з Іраном щодо двосторонніх військових зв'язків»⁸⁶. У 2016 р. китайський міністр оборони Чан Ванцюань під час візиту до Ірану підписав договір про обмін досвідом, спільну протидію тероризму та проведення військових навчань⁸⁷. Під час візиту до Пекіну заступника начальника Генерального штабу ЗС ІРІ Гадіра Незаміпура у 2017 р., Чан Ванцюань заявив: «За

⁸³ Nourafchan N. Constructive Partner or Menacing Threat? Analyzing China's Role in the Iranian Nuclear Program. *Asian Security*. 2010. №6. P. 28–50.

⁸⁴ Zirconium Production Plant (ZPP). *NTI*. 2013. URL: <https://www.nti.org/learn/facilities/162/> (Last accessed: 17.10.2020).

⁸⁵ Arak Nuclear Complex. *NTI*. 2017. URL: <https://www.nti.org/learn/facilities/177/> (Last accessed: 17.10.2020).

⁸⁶ Chinese admiral visits Iran, wants closer defense cooperation. *Reuters*. 2015. URL: <https://www.reuters.com/article/idUSKCN0S907Q20151015> (Last accessed: 16.10.2020).

⁸⁷ Iran, China sign defense cooperation deal. *Tehran Times*. 2016. URL: <https://www.tehrantimes.com/news/408324/Iran-China-sign-defense-cooperation-deal> (Last accessed: 17.10.2020).

сучасних обставин китайсько-іранська співпраця має можливості до поглиблення, і Китай готовий співпрацювати з Іраном, щоб зробити новий внесок у двосторонні відносини»⁸⁸.

На сучасному етапі активізувалася співпраця у сфері проведення спільних військових навчань. У вересні 2014 р., вперше в історії, китайські військові кораблі увійшли до Перської затоки, щоб провести спільні навчання з військово-морським флотом Ірану в районі порту Бендер-Аббас. Метою навчань було оголошено боротьбу з піратством та проведення рятувальних операцій⁸⁹. У грудні 2019 р. КНР, Іран та Росія провели перші спільні навчання військово-морських флотів у Індійському океані та Оманській затоці. Саєд Фазл-е-Гайдер (Syed Fazl-e-Haider) та Елізабет Чен (Elizabeth Chen) звертають увагу на медійну складову військових навчань 2019 р., зазначаючи, що іранська риторика наголошувала на подоланні міжнародної ізоляції країни, чим суттєво відрізнялась від китайської та російської, які були стриманішими. Також, дослідники відзначають що за умови продовження співпраці у подібному форматі, китайсько-ірансько-російська військово-морська коаліція може стати альтернативою американській регіональній системі союзів⁹⁰.

Другим за величиною безпековим партнером КНР у регіоні Перської затоки є **Саудівська Аравія**. У безпековій співпраці між Китаєм та КСА найважливіше місце займає торгівля зброєю. Власне, вона проклала шлях до політичного визнання Саудівською Аравією Китаю у кінці 1980-х рр. минулого століття. Американський дослідник Брюс Рідель (Bruce Riedel) у статті «Відносини між КСА та КНР: дієві, але не стратегічні» зазначає, що загроза з боку Ізраїлю, який у середині 80-х рр. вторгся у Ліван, та Іраку Саддама Хусейна, змусила Саудівську Аравію шукати

⁸⁸ Gady F. China, Iran to Deepen Military Ties. *The Diplomat*. 2017. URL: <https://thediplomat.com/2017/12/china-iran-to-deepen-military-ties/> (Last accessed: 16.10.2020).

⁸⁹ Panda A. China and Iran's Historic Naval Exercise. *The Diplomat*. 2014. URL: <https://thediplomat.com/2014/09/china-and-irans-historic-naval-exercise/> (Last accessed: 16.10.2020).

⁹⁰ Fazl-e-Haider S., Chen E. The Strategic Implications of Chinese-Iranian-Russian Naval Drills in the Indian Ocean. *Jamestown Foundation*. 2020. URL: <https://jamestown.org/program/the-strategic-implications-of-chinese-iranian-russian-naval-drills-in-the-indian-ocean/> (Last accessed: 16.10.2020).

шляхи стримування обох потенційних суперників за допомогою отримання нового і сучасного озброєння, яке КСА не могла отримати від США та західних держав, що були союзниками Ізраїлю. Єдиною державою, яка мала можливість надати подібну зброю КСА був Китай⁹¹. Джеффри Льюїс (Jeffrey Lewis) у статті «Чому КСА придбала китайські ракети» пише, що у 1988 р., за два роки до встановлення дипломатичних відносин між державами, принц Халід бін Султан, тодішній командир Королівських ВПС КСА здійснив візит до КНР з метою купівлі китайських балістичних ракет Dong Feng 3 (DF-3). За підсумками перемовин, Китай постачав до Саудівської Аравії балістичні ракети, збудував дві військові бази і надавав спеціалістів для їх обслуговування та навчання саудівських військових⁹².

Іншим виміром безпекової співпраці між Китаєм та Саудівською Аравією є торгівля безпілотними літальними апаратами (БПЛА), яка активізувалась відносно нещодавно. Безпілотні літальні апарати набувають все більшого поширення і стають доступні все більшій кількості держав, а єменський конфлікт, в якому беруть активну участь КСА та ОАЕ, виявився справжнім полігоном для їх випробувань. Військові БПЛА, для розвідки та повітряних ударів, активно використовують як повстанці-хусити, так і війська визнаного уряду в Адені, який підтримують монархії Перської затоки⁹³. У 2014 р. видання *The Verge* повідомило про те, що КСА придбала в КНР першу флотилію безпілотників і, тим самим, приєдналася до клубу повноцінних держав-власників флотів БПЛА⁹⁴. За даними видання, на той час лише США, Великобританія, Ізраїль, КНР та, не підтверджено, Іран, мали військові БПЛА у своїх арсеналах. КСА активно застосовує придбані у КНР БПЛА проти

⁹¹ Riedel B. Saudi Arabia's relations with China: Functional, but not strategic. *Brooking Institute*. 2020. URL: <https://www.brookings.edu/articles/saudi-arabias-relations-with-china-functional-but-not-strategic/> (Last accessed: 26.10.2020).

⁹² Lewis J. Why Did Saudi Arabia Buy Chinese Missiles?. *Foreign Policy*. 2014. URL: <https://foreignpolicy.com/2014/01/30/why-did-saudi-arabia-buy-chinese-missiles/> (Last accessed: 26.10.2020).

⁹³ Reinl J. Cheap drones are changing the calculus of war in Yemen. *The World*. 2019. URL: <https://www.pri.org/stories/2019-06-03/cheap-drones-are-changing-calculus-war-yemen> (Last accessed: 27.10.2020).

⁹⁴ Brandom R. Saudi Arabia joins the killer drone arms race. *The Verge*. 2014. URL: <https://www.theverge.com/2014/4/25/5652804/saudi-arabia-has-joined-the-global-drone-arms-race> (Last accessed: 27.10.2020).

хуситів у Ємені і досягла певних успіхів: у квітні 2018 р. саме завдяки атаці військових безпілотників було вбито одного з лідерів єменських хуситів Салеха аль-Саада⁹⁵. Водночас, використання китайських БПЛА саудівською армією, яка раніше закуповувала американську зброю, показало і недоліки подібного підходу. У квітні 2019 р. виготовлений у США ЗРК Patriot збив військовий БПЛА, який був виготовлений у КНР⁹⁶. Британський науковець Джастін Бронк (Justin Bronk) в інтерв'ю *Wired* заявив, що «головною складністю для держав, які роками та десятиліттями озброювались за допомогою Заходу є те, що їм важко імплементувати китайські БПЛА у свої оборонні системи»⁹⁷. Також, у березні 2017 р. король КСА Салман ібн Абдул-Азіз Аль-Сауд відвідав з візитом Пекін, де підписав низку угод, серед яких були й військові контракти. Пізніше, китайська *South China Morning Post* повідомила про те, що КНР та КСА домовились про будівництво заводу з виробництва військових БПЛА на території Королівства. Підприємство вироблятиме китайські аналоги американського MQ-1 під назвою СН-4 і, можливо, новіші моделі. За даними журналістів, саудівський завод може стати третім, після створення подібних виробничих потужностей у Пакистані та М'янмі⁹⁸.

Крім торгівлі зброєю, КНР та КСА посилили співпрацю у сфері спільних військових навчань, перш за все навчань протидії терору. Тероризм є важливою проблемою Саудівської Аравії, яка знаходиться поряд з нестабільними Іраком та Єменом, у якому зіткнулись інтереси КСА та Ірану. Так само, із появою Ісламської Держави, за твердженнями китайської влади, постала проблема уйгурського

⁹⁵ Rashad M., Dadouch S. Saudi-led air strike kills top Houthi official in Yemen. *Reuters*. 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-official/saudi-led-air-strike-kills-top-houthi-official-in-yemen-idUSKBN1HU28Z> (Last accessed: 27.10.2020).

⁹⁶ Malyasov D. Saudi-led coalition reportedly shoots down its own drone. *Defence Blog*. 2019. URL: <https://defence-blog.com/news/saudi-led-coalition-reportedly-shoots-down-its-own-drone.html> (Last accessed: 27.10.2020).

⁹⁷ Coombs C. The Saudi coalition downed a drone in Yemen. Then the accusations flew. *Wired*. 2019. URL: <https://wired.me/technology/drone-downed-yemen-saudi-arabia/> (Last accessed: 27.10.2020).

⁹⁸ Chan M. Chinese drone factory in Saudi Arabia first in Middle East. *South China Morning Post*. 2017. URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2081869/chinese-drone-factory-saudi-arabia-first-middle-east> (Last accessed: 27.10.2020).

тероризму у Сіньцзян-Уйгурському автономному окрузі Китаю та дестабілізації регіону Центральної Азії⁹⁹. У жовтні 2016 р. в китайському місті Чунцін пройшли перші спільні антитерористичні навчання військових обох держав. Вони мали на меті посилити безпеку та їхню здатність відповідати на нетрадиційні загрози¹⁰⁰. Зважаючи на кількість учасників – 25 з кожної сторони – для учасників навчань вагому роль мав, перш за все, медійний ефект. Для порівняння, у спільних антитерористичних навчаннях КНР та Лаосу брали участь 280 учасників, що у п'ять разів більше, аніж у китайсько-саудівських¹⁰¹.

Важливим кроком у розвитку двосторонньої співпраці у сфері військових навчань став візит спеціального представника Генерального секретаря ЦК КПК Менг Цзяншу до Ер-Ріяду у листопаді 2016 р. В ході візиту обидві сторони підписали План дій щодо співпраці у сфері військових навчань, терміном дії на п'ять років¹⁰². Однак, перші спільні навчання були проведені лише у грудні 2019 р. за участі військово-морських флотів обох держав. Навчання флотів пройшли у територіальних водах КСА у Червоному морі біля міста Джидда та тривали понад два тижні¹⁰³.

Іншим безпековим партнером у регіоні Перської затоки для Китаю є **ОАЕ**, що, як і КСА придбали китайські військові БПЛА на зміну американським¹⁰⁴; та Катар, який придбав китайську систему балістичних ракет короткого радіусу дії SY-

⁹⁹ Forsythe M. Deadly Attacks in Xinjiang Go Unreported in China. *Sinosphere*. 2015. URL: <https://sinosphere.blogs.nytimes.com/2015/02/26/deadly-attacks-in-xinjiang-go-unreported-in-china/> (Last accessed: 26.10.2020).

¹⁰⁰ China, Saudi Arabia hold joint «anti-terror» drills. *Al Jazeera*. 2016. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2016/10/china-saudi-arabia-holds-anti-terror-drills-161027071103955.html>. (Last accessed: 26.10.2020).

¹⁰¹ China-Laos anti-terror drill held in SW China. *China Daily*. 2016. URL: https://www.chinadaily.com.cn/world/2016-09/14/content_26793134.htm. (Last accessed: 26.10.2020).

¹⁰² Hassan R. Saudi Arabia, China to boost cooperation in fighting terror. *Arab News*. 2016. URL: <https://www.arabnews.com/node/1007606/saudi-arabia>. (Last accessed: 26.10.2020).

¹⁰³ Saudi, Chinese navies conclude military drills. *Arab News*. 2019. URL: <https://www.arabnews.com/node/1594821/saudi-arabia>. (Last accessed: 27.10.2020).

¹⁰⁴ Shaif R., Watling J. How the UAE's Chinese-Made Drone Is Changing the War in Yemen. *Foreign Policy*. 2018. URL: <https://foreignpolicy.com/2018/04/27/drone-wars-how-the-uaes-chinese-made-drone-is-changing-the-war-in-yemen/>. (Last accessed: 05.11.2020).

400 у 2016 – 2017 рр.¹⁰⁵ Крім того, ці країни співпрацюють з Китаєм у рамках договорів про стратегічні партнерства у сфері антитерористичної діяльності: у 2017 р. Катар та Китай підписали угоду про спільну боротьбу з тероризмом та фінансуванням терористичної діяльності¹⁰⁶. Під час свого другого візиту до Пекіна, спадковий принц ОАЕ зазначив, що його країна бажає «спільно нанести удар проти терористичних екстремістських сил», маючи на увазі й ісламські рухи у західних регіонах КНР¹⁰⁷.

Сучасні безпекові зв'язки між КНР та державами Перської затоки доволі обмежені, порівняно з іншими великими державами, що, однак, цілком відповідає проголошеному в «Плані дій з ініціативи «Пояс і Шлях» наголошенні на економіко-гуманітарній співпраці. Існує, також, два чинники, що впливають на обмежену присутність Китаю в регіоні. По-перше, важливим чинником, який впливає на обмежену присутність КНР у регіоні є, власне, давня і значна присутність з боку інших великих держав, перш за все, США, які встановили безпекові відносини з державами РСАДПЗ ще після Другої світової війни. Із першого чинника виходить другий: китайські та західні системи озброєння часто несумісні, що показав конфлікт у Ємені. Найбільш активно безпекові відносини КНР розвиває з ІРІ, яка є найбільшою регіональною потугою, що не пов'язана тісними безпековими та політичними відносинами із США.

Висновки до розділу 2

Політичний вимір співпраці Китаю з державами Перської затоки не є в пріоритеті сторін. Частково це можна пояснити зовнішньополітичною позицією

¹⁰⁵ Mustafa A. Why is Qatar showing off its new short-range Chinese ballistic missile?. *Al Arabiya*. 2017. URL: <https://english.alarabiya.net/en/News/gulf/2017/12/20/Qatar-showcases-offensive-ballistic-missiles-targeting-neighbors> (Last accessed: 14.11.2020).

¹⁰⁶ Qatar, China sign security pact to combat terrorism and extremism. *Gulf Times*. 2017. URL: <https://www.gulf-times.com/story/565354/Qatar-China-sign-security-pact-to-combat-terrorism> (Last accessed: 13.11.2020).

¹⁰⁷ China thanks UAE for backing Beijing's Xinjiang policies. *France 24*. 2019. URL: <https://www.france24.com/en/20190722-china-thanks-uae-backing-beijings-xinjiang-policies> (Last accessed: 05.11.2020).

КНР, яка не передбачає альянсів а, натомість, створення партнерств в основі яких – прагматична співпраця держав. З іншого боку, Китай не є впливовим політичним гравцем у регіоні Перської затоки через те, що є відносно новою великою державою у регіоні, де ці ніші раніше зайняли США, Сполучене Королівство, Франція та РФ.

Мультилатералізм у відносинах КНР з державами Перської затоки присутній у формі «Форуму співпраці Китай-Арабські держави», який малопродуктивний з двох причин. По-перше, у CASCFC бере участь чимало держав із регіону Північної Африки та Близького Сходу, які мають надзвичайно різні рівні розвитку та можливостей. По-друге, у арабських держав-учасниць Форуму можуть бути різні інтереси, які перешкоджають скоординованій співпраці. Найбільшого поступу КНР могла досягти у діалозі з державами-членами РСАДПЗ, однак катарська дипломатична криза фактично паралізувала роботу організації на невизначений термін.

Виходячи із статистики міжнародних візитів, у продуктивних відносинах з КНР більше зацікавлені держави регіону Перської затоки, ніж, власне, Китай. До чинників, які стимулюють політичну співпрацю належить торгова співпраця, яка є традиційною темою зустрічей керівників держав. Крім того, нарощенню політичних контактів сприяє зміна самої міжнародної системи, в якій все більшу роль починають відігравати незахідні міжнародні актори, до яких належать Китай та держави Перської затоки. Для лідерів держав, на які накладено міжнародні санкції, політичні зв'язки з Китаєм слугують демонстрацією відсутності ізоляції, якими вони намагаються скористатися.

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ КНР ТА ДЕРЖАВ РЕГІОНУ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ

3.1 Енергетичний чинник у відносинах між КНР та державами Перської затоки

На початку 90-х рр. XX ст. Китай мав достатньо запасів нафтових ресурсів для потреб своєї економіки. Однак, швидке економічне зростання закономірно сприяло все більшим потребам споживання енергії, зокрема завдяки зростанню населення та кількості транспортних засобів. Економічний ріст та, як логічний наслідок, збільшення рівня добробуту населення, є тими двома внутрішньо-економічними чинниками, які рухають КНР до імпорту джерел енергії з-за кордону. Лише з 2010 по 2017 рр. імпорт нафтопродуктів зріс з 29 млн до майже 50 млн тон, тобто на дві третини¹⁰⁸. Станом на сьогодні, КНР є найбільшим світовим імпортером нафти, обійшовши США у 2015 р.¹⁰⁹ Найбільшим енергоємними індустріями є транспортна, що споживає близько третини усієї видобутої та імпортованої енергії, важка промисловість та будівництво¹¹⁰. За даними World Oil Outlook 2040, потреба Китаю у нафті зросте майже на третину до 2040 року: з 12.7 м б/д до 17.1 м б/д, що зумовлює важливість держав-експортерів нафти у зовнішній політиці КНР¹¹¹.

«План дій з ініціативи «Пояс і Шлях»» відзначає цінність енергетичного чинника для КНР. Співпраця в галузі енергетичної інфраструктури входить до пріоритетів реалізації ініціативи, адже у структурі тексту вона поступається лише

¹⁰⁸ Petroleum Balance Sheet. National Bureau of Statistics of China. 2019. URL: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/html/E0904.jpg> (Last accessed: 17.10.2020).

¹⁰⁹ China oil imports surpass those of US. *Financial Times*. 2015. URL: <https://www.ft.com/content/342b3a2e-f5a7-11e4-bc6d-00144feab7de>. (Last accessed: 18.10.2020).

¹¹⁰ Energy Balance Sheet. National Bureau of Statistics of China. 2019. URL: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/html/E0903.jpg>. (Last accessed: 17.10.2020).

¹¹¹ World Oil Outlook 2040. Organization of the Petroleum Exporting Countries. 2019. P. 8.

будівництву доріг. Під енергетичною інфраструктурою розуміють будівництво нових нафто- і газопроводів, ліній електропередач, модернізацію існуючих та гарантування їхньої безпеки. У документі, також, пропонується збільшення інвестицій в «зелену енергетику», водночас, посилюючи співпрацю у сферах розвідки та видобутку традиційних енергетичних ресурсів таких, як вугілля, нафта та природний газ¹¹². Таким чином, ініціатива має великий потенціал у регіоні Перської затоки, з його значним енергетичними ресурсами.

В «Арабській політиці Китаю», як вже зазначалось, центральну роль відіграють нафтові відносини¹¹³. Згідно контент-аналізу доктрини слово «енергетика» з усіх галузей співпраці згадується найчастіше – чотирнадцять раз. У документі вказано, що арабські держави є найбільшими постачальниками нафти до Китаю, хоча, якщо бути точнішим, то саме лише Королівство Саудівська Аравія – єдиний найбільший, на 2019 рік, постачальник «чорного золота» для КНР (Додаток 3). Саме тому, енергетична співпраця визнана ядром майбутніх китайсько-арабських відносин і, відповідно до документу, КНР прагне інвестувати у розвідку, видобування, переробку та транспортування арабської нафти.

Біла книга «Китайська енергетична політика» (2012) сьогодні є основним документом, який регулює енергетичну політику КНР. В документі відзначено зростання загроз економічній безпеці другої за величиною економіки світу. Викликами для китайської енергетики названо обмеженість внутрішніх енергетичних ресурсів, низька енергоефективність, негативний вплив викопного палива на екологію та зростання залежності від імпорту енергоресурсів, що «стикаються з дедалі більшими ризиками безпеки»¹¹⁴. У «Китайській енергетичній

¹¹² Full text: Action plan on the Belt and Road Initiative. *State Council of the People's Republic of China*. 2015. URL: http://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm#:~:text=The%20Belt%20and%20Road%20Initiative%20aims%20to%20promote%20the%20connectivity,connectivity%20networks%2C%20and%20realize%20diversified%2C (Last accessed: 03.10.2020).

¹¹³ China's Arab Policy Paper. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2016. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1331683.shtml (Last accessed: 10.10.2020).

¹¹⁴ China's Energy Policy. *State Council of the People's Republic of China*. 2012. URL: http://www.china.org.cn/government/whitepaper/2012-10/24/content_26893120.htm (Last accessed: 19.10.2020).

політиці» близькосхідні держави згадуються в контексті важливості здійснення колективних міжнародних зусиль підтримки енергетичної безпеки. КНР визнає регіон, як важливий та впливовий у забезпеченні стабільності видобутку, транспортування та переробки нафти і закликає міжнародне співтовариство спільно працювати над підтримкою стабільності у країнах регіону. Крім того, влада Китаю закликає світову громадськість не політизувати енергетичний сектор. Разом з тим, «Біла книга» передбачає укріплення Китаєм своїх шляхів постачання нафти та нафтопродуктів: нестабільність на торгових шляхах та в основних районах видобування нафти може призвести до коливання цін, що також ставить під ризик забезпечення «чорним золотом» китайський ринок¹¹⁵.

Варто зазначити, що Білу книгу «Китайська енергетична політика» розробляли у час політичних та економічних викликів, що постали перед КНР. Як вже зазначалося, у 2011 р. Гілларі Клінтон проголосила «перебалансування» США у регіон Східної Азії, що могло сприйматися керівництвом Китаю, як спроба стримування китайського росту. Крім того, у 2011 р. через «Арабську весну» на Близькому Сході, значних коливань зазнали нафтові ціни, зокрема у цьому ж році на фоні арабських революцій, середньорічна ціна Brent становила 111 доларів, що стало ціновим рекордом¹¹⁶. Пікових значень ціна набула на початку року, із розвитком криз у Лівії та Єгипті, що були підсилені занепокоєнням, як постачальників, так і покупців «чорного золота». Була небезпека, що у результаті кризи Суецький канал буде перекритим, а революція може поширитись на Саудівську Аравію, Кувейт, ОАЕ та інші арабські країни-експортери нафти. Додатковою причиною для тривоги були санкції супроти Ірану, введені США, Канадою та Сполученим Королівством у відповідь на спроби країни створити

¹¹⁵ Ibidem.

¹¹⁶ Brent above \$111, on weak supply, dollar fall. *Trade Arabia*. 2011. URL: http://www.tradearabia.com/news/OGN_206414.html (Last accessed: 23.10.2020).

ядерну зброю¹¹⁷. Насамкінець, чинником росту цін на нафту став стабільний ріст попиту на нафту-сирець у Китаї, який у 2010 р. зріс на 1 млн 100 тисяч барелів/день, а у 2011 р. – на 354 тисячі барелів/день¹¹⁸.

Важливим регіональним чинником, який повинна враховувати КНР у проведенні енергетичної політики є відносини між США та КСА з одного боку та Іраном з іншого. Основними проблемами цих відносин є іранська ядерна програма і «холодна війна» між ІРІ та КСА, де США є союзником останньої. Лише протягом 2019 р. відбулось кілька загострень у відносинах між державами: у червні відбулись атаки на два нафтові танкери в Ормузькій протоці, у яких радник з національної безпеки Президента США Джон Болтон «майже напевно» вбачає дії Ірану¹¹⁹. Того ж місяця іранські сили збили американський безпілотної¹²⁰, а у вересні відбулась, пов'язана з Іраном, атака¹²¹ на найбільший нафтопереробний завод в Абкайку, що у КСА. Чергове загострення відносин, спричинене убивством американцями іранського генерала, командувача Корпусом Вартових Ісламської Революції (КВІР) Касема Солеймані, призвело до росту ціни марки Brent на 3%¹²², тоді як відповідь ІРІ у формі ракетного удару по військовим базам США, розташованим в Іраку, призвели до різкого збільшення цін на 4% за одну ніч¹²³. Врешті, із залагодженням конфлікту, ціни швидко відновились до колишнього рівня. Зважаючи на політику обох держав, можна зробити прогноз, що навряд чи можна очікувати примирення

¹¹⁷ Iran cut off from Canada, U.S., U.K. banking systems. *CBC*. 2011 URL: <https://www.cbc.ca/news/politics/iran-cut-off-from-canada-u-s-u-k-banking-systems-1.1010092> (Last accessed: 20.10.2020).

¹¹⁸ Collins G. China's Evolving Oil Demand. *James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University*. 2016. P. 3

¹¹⁹ Two oil tankers attacked in Gulf of Oman. *The Guardian*. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/13/oil-tankers-blasts-reports-gulf-of-oman-us-navy> (Last accessed: 17.10.2020).

¹²⁰ Berlinger J., Tawfeeq M., Starr B. Iran shoots down US drone aircraft, raising tensions further in Strait of Hormuz. *CNN*. 2019. URL: <https://edition.cnn.com/2019/06/20/middleeast/iran-drone-claim-hnk-intl/index.html> (Last accessed: 17.10.2020).

¹²¹ Saudi Military Blames Iran for Attack on Abqaiq. *Maritime Executive*. 2019. URL: <https://www.maritime-executive.com/article/saudi-military-blames-iran-for-attack-on-abqaiq> (Last accessed: 27.10.2020).

¹²² Oil prices jump after top Iranian general killed by US. *BBC News*. 2020. URL: <https://www.bbc.com/news/business-50982313> (Last accessed: 17.10.2020).

¹²³ Oil prices surge after Iranian missile attack sparks fears of war with US. *The Guardian*. 2020. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/08/oil-prices-surge-after-iranian-missile-attack-sparks-fears-of-war-with-us> (Last accessed: 17.10.2020).

між Іраном та США, тому будь-яке загострення американо-іранських відносин може стати своєрідним «Дамокловим мечем» і болоче вдарити по китайському нафтовому імпорту. Офіційний Тегеран неодноразово погрожував перекрити Ормузьку протоку і, тим самим закрити дорогу усьому транспортному потоку, що йде від і до держав Перської затоки. Аналітики з МЕА називають Ормузьку протоку ключовою геостратегічною точкою усієї нафтової галузі, адже, за їхніми підрахунками, щодня через протоку проходить 21 млн тон нафти, або близько 21% денного загальносвітового споживання енергоносіїв¹²⁴.

Якщо брати до уваги лише Китай, то туди прямує більш ніж 3 млн тон нафти щодня. Перекриття Ормузької протоки Іраном може призвести до втрати Китаєм близько 40% усього нафтового імпорту, адже з десятки найбільших експортерів нафти до Китаю, п'ять – це держави, які межують з Перською затокою, що забезпечують майже половину китайських потреб у «чорному золоті». У випадку прямого військового зіткнення між США чи КСА з одного боку, так Іраном, з іншого, цілком можливо, що й інші держави Перської затоки, які постачають нафту до КНР теж будуть втягнуті у конфлікт. Саме тому, КНР критично необхідно обрати стриману позицію у конфлікті між США та Іраном і закликати обидві сторони до примирення.

Потенційний вплив на безпекову ситуацію в Ормузькій протоці може мати введення в дію порту Гвадар, який є частиною економічного коридору «ПіШ» Китай-Пакистан. Порт розташований за чотириста кілометрів від Ормузької протоки і, потенційно дасть змогу КНР підтримувати безпеку торгових шляхів в регіоні Близького Сходу та Аравійського моря. Пакистанський дослідник Фахтар Хуссейн (Fakhar Hussain) стверджує, що ввід в дію порту скоротить шлях для близькосхідної нафти із шістнадцяти тисяч кілометрів до семи, завдяки системі трубопроводів із Гвадара до китайського Сіньцзян-Уйгурського автономного

¹²⁴ The Strait of Hormuz is the world's most important oil transit chokepoint. IEA. 2019. URL: <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=39932> (Last accessed: 07.10.2020).

району, і звідти – до промислово розвинутих регіонів Східного Китаю. Порт Гвадару може стати альтернативою шляху через Малаккську протоку, яку, у випадку загострення американо-китайських відносин, може перекрити американський флот, який гарантує безпеку судноплавства в протоці. Крім того, він звертає на можливе значення порту в китайському стримуванні Індії та США і можливу роль західної ланки у китайській стратегії «намисто з перлів», яка передбачає стримування економічного та політичного розвитку Індії, шляхом розміщення, у сусідніх з нею приморських державах, військово-морських баз¹²⁵.

В окремих випадках, американо-іранські відносини можуть і безпосередньо впливати на енергетичну безпеку КНР. Незадовго після атаки безпілотників на НПЗ в Абкайку, США ввели санкції проти двох підрозділів китайської компанії COSCO: COSCO Shipping Tanker (Dalian) та COSCO Shipping Tanker (Dalian) Seaman & Ship Management Co Ltd. of COSCO. Не зважаючи на те, що підрозділи мали в активі лише сорок танкерів, акції головної компанії впали через очікування введення санкцій проти неї. У зв'язку із введенням санкцій навіть Unipres, підрозділ іншої китайської компанії Sinopres, був змушений скористатися послугами третіх сторін. Експерт в області застосування санкцій Деніел Піларскі, вважає, що США, таким чином, використали китайську компанію в якості важеля впливу на Іран та подали сигнал іншим державам та компаніям обмежити зв'язки з ІРІ¹²⁶. Врешті, на початку січня 2020 р. санкції з COSCO Shipping Tanker (Dalian) були зняті разом із «потеплінням» в американо-китайській торговельній війні. Однак, погіршення ірано-американських відносин і санкції проти китайських компаній змусило КНР шукати нові ринки для імпорту нафти і нафтопродуктів і призвело до заяв керівництв деяких держав Перської затоки про готовність наростити нафтовий

¹²⁵Hussain F. Geostrategic Imperatives of Gwadar Port for China. *The Korean Journal of International Studies*. 2020. №18. P. 145–167.

¹²⁶ U.S. lifts Iran sanctions on one unit of Chinese shipping giant COSCO. *Reuters*. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-usa-cosco-idUSKBN1ZU04I> (Last accessed: 19.10.2020).

експорт до Китаю¹²⁷. За підсумками 2019 р. найбільший внесок у заміну іранської нафти та нафтопродуктів на китайському ринку зробили Саудівська Аравія та Російська Федерація, а імпорту нафти з цих країн досягнув рекордних значень¹²⁸.

Оскільки енергетичні ресурси розподілені нерівномірно, то існує не так багато держав, які здатні задовольнити китайський попит на енергоносії. Найбільшим експортером нафти до КНР серед арабських держав Перської затоки є **Королівство Саудівська Аравія** (Додаток 3). Власне, завдяки тому, що Китай купує найбільше нафти у КСА, КНР є найбільшим торговим партнером Королівства. КСА поступово нарощувала власну частку у китайському імпорті нафти та нафтопродуктів із 1993 р., коли КНР перетворилась у нетто-імпортера «чорного золота». У 1999 р. китайський лідер Цзян Цземінь вперше відвідав Королівство і в ході візиту було підписано угоду «Про стратегічне нафтове партнерство»¹²⁹. Потужного імпульсу енергетичній співпраці обох країн надав візит короля Саудівської Аравії Абдалли до Китаю у січні 2006 р. Під час візиту, сторони домовились про майже 40% нарощення саудівського нафтового експорту до КНР¹³⁰. У 2016 р. під час візиту Сі Цзіньпіна до Ер-Ріяду, Saudi Aramco та Sinopec підписали «Рамкову угоду про стратегічне співробітництво» з метою покращення конкурентоспроможності нафти-сирцю, що постачає Saudi Aramco до Sinopec та для активного вивчення можливостей співпраці у ключових сферах таких як: розробка і впровадження нових технологій, нафтопереробка та нафтохімія¹³¹.

¹²⁷ Kuwait plans to increase oil exports to China – KUNA. *Hellenic Shipping News*. 2019. URL: <https://www.hellenicshippingnews.com/kuwait-plans-to-increase-oil-exports-to-china-kuna/> (Last accessed: 17.11.2020).

¹²⁸ China oil imports from top supplier Saudi Arabia rise 47% in 2019: customs. *Reuters*. 2020. URL: <https://uk.reuters.com/article/us-china-economy-trade-oil/china-oil-imports-from-top-supplier-saudi-arabia-rise-47-in-2019-customs-idUKKBN1ZU0EH> (Last accessed: 28.10.2020).

¹²⁹ Jin W. China and Saudi Arabia: A New Alliance?. *The Diplomat*. 2016. URL: <https://thediplomat.com/2016/09/china-and-saudi-arabia-a-new-alliance/> (Last accessed: 27.10.2020).

¹³⁰ The Strategic Considerations of the Sino-Saudi Oil Deal. *Jamestown Foundation*. 2006. URL: <https://jamestown.org/program/the-strategic-considerations-of-the-sino-saudi-oil-deal/> (Last accessed: 28.10.2020).

¹³¹ King Salman and Chinese President Xi Jinping inaugurate YASREF Refinery. *EuroPetrole*. 2016. URL: <https://www.euro-petrole.com/king-salman-and-chinese-president-xi-jinping-inaugurate-yasref-refinery-n-i-12545> (Last accessed: 27.10.2020).

У 2018 р. саудівська компанія Saudi Basic Industries Corp (SABIC) підписала із представниками провінції Фуцзянь меморандум про взаєморозуміння щодо будівництва нафтопереробного комплексу на території провінції¹³². В ході візиту спадкового принца КСА Мохаммеда бін Салмана до КНР, сторони домовились про співпрацю у ще одному проєкті нафтопереробного заводу в місті Панцзинь, провінції Ляонін, що на північному сході Китаю. Крім того, в ході переговорів спадкового принца з лідером КНР, Мохамед бін Салман пообіцяв інвестувати 10 млрд доларів США у китайський нафтопереробний завод в пакистанському порті Гвадар¹³³.

У 2019 р. було зафіксовано рекордні показники експорту з КСА до Китаю: 1,67 млн барелів нафти щоденно або понад 83 млн тон у рік¹³⁴. Сумарно, саудівська нафта має найбільшу частку серед усього нафтового імпорту КНР, яка становить 16% і протягом останніх років невинно зростає. На таку поведінку КНР впливає погіршення відносин із США та американські санкції проти Ірану. Ці два чинники підштовхнули КНР до більшої залежності від інших нафтових експортерів, в тому числі й КСА. Нафтові відносини не зіпсували навіть після атаки дронів на саудівський НПЗ Абкайк, хоча деякі аналітики прогнозувало можливе зменшення довіри до Королівства у зв'язку з неможливістю КСА гарантувати безпеку своєї нафтопереробної галузі, не зважаючи на значні витрати на оборону¹³⁵. Однак, КСА швидко відновила втрачені потужності і на початку 2020 р. наростила експорт нафти до КНР, порівняно з аналогічним періодом 2019 р.¹³⁶

¹³² Saudi's SABIC signs MOU to build petrochemical complex in China. *Reuters*. 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/us-sabic-china-idUSKCN1LR0L8> (Last accessed: 27.10.2020).

¹³³ Saudi Arabia strikes \$10bn China deal. *Al Jazeera*. 2019. URL: <https://www.gulfnews.com/economy/2019/2/22/saudi-arabia-strikes-10bn-china-deal> (Last accessed: 27.10.2020).

¹³⁴ China oil imports from top supplier Saudi Arabia rise 47% in 2019: customs. *Al Jazeera*. 2020. URL: <https://uk.reuters.com/article/us-china-economy-trade-oil/china-oil-imports-from-top-supplier-saudi-arabia-rise-47-in-2019-customs-idUKKBN1ZU0EH> (Last accessed: 27.10.2020).

¹³⁵ The attack on Saudi Arabia's Abqaiq refinery and the geopolitics of oil. *EURACTIV*. 2019. URL: <https://www.euractiv.com/section/energy/opinion/the-attack-on-saudi-arabias-abqaiq-refinery-and-the-geopolitics-of-oil/> (Last accessed: 27.10.2020).

¹³⁶ Muryu X. Chen A. China oil imports in Jan-Feb from Saudi Arabia rise 26% from year ago. *Reuters*. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/china-economy-trade-oil/china-oil-imports-in-jan-feb-from-saudi-arabia-rise-26-from-year-ago-idUSL4N2BI185> (Last accessed: 27.10.2020).

Іншим важливим енергетичним партнером КНР у регіоні є **Султанат Оман**. Країна є давнім партнером Китаю серед держав Перської затоки загалом, і РСАДПЗ зокрема, адже була однією з перших держав, що розірвала відносини з Китайською республікою на користь співпраці з КНР у 1978 р. Оман – найбільший виробник нафти та природного газу в регіоні Близького Сходу та Північної Африки, який не є членом Організації країн-експортерів нафти. На території країни розвідано 5,4 млрд барелів нафтових запасів та 700 млрд кубічних метрів природного газу (Додаток 5). Оман давно зацікавлений в залученні китайських компаній до нафтового сектору економіки. У 2007 р. Державний інвестиційний фонд Оману придбав 7,34% акцій китайської компанії China Gas Holdings¹³⁷. У 2019 р. китайська компанія CNPC продовжила контракт на розробку застарілого нафтового поля «Блок №5» на п'ятнадцять років. Завдяки застосуванню нових технологій, CNPC підвищила видобуток нафти майже у чотири рази¹³⁸. У 2018 р. частка продажу нафти становила майже 50% усього експорту Оману, 77% з яких купував Китай. У структурі оманського експорту до КНР частка нафта-сирцю становила 92,4%¹³⁹. Султанат забезпечує 7% китайського нафтового імпорту і серед держав-членів РСАДПЗ поступається за цим показником лише Саудівській Аравії (Додаток 3).

Держава Кувейт є третім за величиною нафтовим партнером Китаю серед держав Перської затоки, яка забезпечила близько 5% китайського імпорту в 2019 р. (Додаток 3). Активні економічні відносини між двома державами почали налагоджуватися після звільнення Кувейту від іракської окупації у 1991 р., адже китайські компанії брали активну участь у відбудові нафтової промисловості країни. Сьогодні КНР є найбільшим імпортером кувейтської нафти – до Китаю

¹³⁷ Oman fund has 5 pct stake in Chinese piped-gas supplier. Reuters. 2007. URL: <https://fr.reuters.com/article/idUSHKG36020020071129>. (Last accessed: 19.11.2020).

¹³⁸ China CNPC extends Oman oil production contract for 15 yrs. Hellenic Shipping News. 2019. URL: <https://www.hellenicshippingnews.com/china-cnpc-extends-oman-oil-production-contract-for-15-yrs/> (Last accessed: 19.11.2020).

¹³⁹ Oman. Country profile. Observatory of Economic Complexity. 2019. URL: <https://oec.world/en/profile/country/omn>. (Last accessed: 20.11.2020).

спрямовано близько 23% з усього кувейтського експорту нафти-сирцю. В структурі кувейтського експорту до Китаю майже 87% займають нафта і нафтопродукти. Китайські компанії зацікавлені у кувейтських енергоресурсах, що підтверджує підписання контракту на будівництво комплексу з переробки нафти у південному Китаї, потужністю у 200 тисяч барелів щоденно, між китайською Sinopec та Kuwait Petroleum Corporation. Таким чином, після завершення будівництва нафтопереробного комплексу, Держава Кувейт зможе наростити нафтовий експорт до Китаю на третину – до 600 000 барелів щоденно, а співпраця лише поглибитися¹⁴⁰.

Четвертим за розміром енергетичним партнером для КНР серед держав Перської затоки є **Об'єднані Арабські Емірати**. У 2019 р. країна продала нафти до Китаю на суму понад 7,3 млрд дол. США. Китай є четвертим за розміром імпортером еміратської нафти і поступається іншим азійським державам: Японії, Таїланду та Індії. В структурі китайсько-еміратської торгівлі нафта-сирець складає 34%, що є найменшою часткою серед всіх держав Перської затоки. Однак, сумарний експорт нафти та нафтопродуктів все ще переважає у двосторонній торгівлі між країнами¹⁴¹. У 2019 р. еміратська The Abu Dhabi National Oil Company (ADNOC) підписала угоду про спільне вивчення можливостей та обмін знаннями й досвідом в секторах видобутку і переробки нафти, а також у сфері зрідженого природного газу із китайською China National Offshore Oil Corporation (CNOOC) під час візиту спадкового принца ОАЕ до Пекіну¹⁴². Таким чином, китайська та еміратська компанія зможуть кооперувати зусилля підчас пошуку й дослідженні нових нафтогазових джерел в районі Абу-Дабі. У 2020 р. ADNOC передала чотири

¹⁴⁰ Slav I. Kuwait Strikes Mega Supply Deal With China's Largest Refiner. *Oil Price*. 2019. URL: <https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Kuwait-Strikes-Mega-Supply-Deal-With-Chinas-Largest-Refiner.html> (Last accessed: 18.11.2020).

¹⁴¹ United Arab Emirates. Country profile. *Observatory of Economic Complexity*. 2019. URL: <https://oec.world/en/profile/country/are> (Last accessed: 06.11.2020).

¹⁴² Godinho V. UAE and China sign strategic oil and gas. *Gulf Business*. 2019. URL: <https://gulfbusiness.com/uae-china-sign-strategic-oil-agreement/> (Last accessed: 06.11.2020).

відсотки акційних часток в родовищах Нижній Закум, Ум Шаїф та Наср китайській CNPC, що стало початком присутності китайських компаній у концесіях ADNOC¹⁴³.

Найбільш складними і, водночас, найбільш перспективними для КНР є енергетичні відносини з **Ісламською Республікою Іран**. Іран є традиційним енергетичним партнером Китаю: на початку 21 століття країна була найбільшим експортером нафти до Китаю із часткою у китайському імпорті у понад 10%¹⁴⁴. ІРІ є серед держав з найбільшим потенціалом до розвитку енергетики, адже в країні зосереджено 9% світових запасів нафти та 16% загальносвітових запасів природного газу (Додаток 5).

Наявність значних покладів як нафти, так і природного газу, дає Ірану унікальне положення на світовому ринку енергетики та міжнародній арені, загалом. Для китайського керівництва надзвичайно важливе те, що Іран – єдина держава Перської затоки, яка не пов'язана союзними чи безпековими відносинами із Сполученими Штатами Америка, які є стратегічним конкурентом Китаю. Однак, через вищезазначений політичний чинник, ІРІ не може використати власний потенціал повністю. Санкції, введені адміністрацією американського Президента Д. Трампа вже у 2018 р. спричинили падіння іранського видобутку нафти на 6,1%¹⁴⁵. Також, через американські санкції проти китайських компаній, які співпрацювали з Іраном, частка ІРІ серед держав-постачальників «чорного золота» до КНР у 2019 році становила лише 3% (Додаток 3).

У 2016 р., під час візиту Сі Цзіньпіна до Ірану, сторони підписали договір про будівництво двох АЕС, потужністю 1 гігават кожна, на південному сході Ірану¹⁴⁶.

¹⁴³ Benny J. China National Offshore Oil Corporation picks up rights in ADNOC fields. *Gulf News*. 2020. URL: <https://gulfnews.com/business/energy/china-national-offshore-oil-corporation-picks-up-rights-in-adnoc-fields-1.1595838118841> (Last accessed: 07.11.2020).

¹⁴⁴ Khan Z., Changgang G. China's Energy Driven Initiatives with Iran: Implications for the United States. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*. 2017. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/25765949.2017.12023315>. (Last accessed: 17.10.2020).

¹⁴⁵ BP Statistical Review of World Energy. *British Petroleum*. 2019. P. 16.

¹⁴⁶ Rogers D. China, Iran agree two nuclear power stations and trade worth \$600bn. *Global Construction Review*. 2016. URL: <https://www.globalconstructionreview.com/news/china-iran-agree-two-nuclear-power-stations/> (Last accessed: 13.10.2020).

Потужним стимулом для нафтової промисловості Ірану та китайсько-іранських енергетичним відносин може стати нова угода про партнерство, строком на 25 років, яка перебуває у стадії підготовки до підписання. За попередніми даними, Китай планує інвестувати в іранську енергетичну галузь 280 млрд доларів США в обмін на знижку на енергоносії¹⁴⁷. Окрім інвестицій, майбутній договір відкриє для Ірану доступ до китайських технологій та ринку нафти КНР¹⁴⁸.

Ще одним важливим енергетичним партнером у регіоні для КНР є **Держава Катар**. На території країни виявлено 24,7 трильйонів кубічних метрів природного газу, що складає близько тринадцяти відсотків загальносвітових запасів. За цим показником, серед регіональних держав, Катар поступається лише Ірану (Додаток 5). За даними Міністерства торгівлі та промисловості Держави Катар, країна є другим за величиною експортером зрідженого природного газу (ЗПГ) до Китаю¹⁴⁹. Окрім того, до КНР надходить п'ята частина всього видобутого в Катарі природного газу й Китай входить до трійки найбільших імпортерів цього ресурсу з Катару, поступаючись лише Південній Кореї та Індії. Китай закуповує близько десяти відсотків усієї нафти, яку переробляє Держава Катар¹⁵⁰. При цьому, як зазначав катарський посол до КНР в інтерв'ю китайському виданню «China Daily»: «Катар (завжди готовий – прим. Т. С.) задовольнити китайські потреби у природному газі і постачати навіть більше, ніж затверджено (офіційними угодами – прим. Т.С.)»¹⁵¹. Країни також співпрацюють у сфері транспортування ЗПГ: у 2020 р. катарська Qatar Petroleum замовила в китайської компанії Hudong-Zhonghua

¹⁴⁷ Mills R. Iran's deeper partnership with China is not all that it appears to be. *The National*. 2020. URL: <https://www.thenationalnews.com/business/comment/iran-s-deeper-partnership-with-china-is-not-all-that-it-appears-to-be-1.1047946> (Last accessed: 13.10.2020).

¹⁴⁸ Fassihi F., Lee Myers S. Defying U.S., China and Iran Near Trade and Military Partnership. *The New York Times*. 2020. URL: <https://www.nytimes.com/2020/07/11/world/asia/china-iran-trade-military-deal.html> (Last accessed: 14.10.2020).

¹⁴⁹ H.E Minister of Commerce and Industry highlights promising prospects for strategic Qatari-Chinese partnership. *Ministry of Commerce and Industry of Qatar*. 2019. URL: https://www.moci.gov.qa/en/mec_news/h-e-minister-of-commerce-and-industry-highlights-promising-prospects-for-strategic-qatari-chinese-partnership/ (Last accessed: 15.11.2020).

¹⁵⁰ Qatar. Country profile. Observatory of Economic Complexity. 2019. URL: <https://oec.world/en/profile/country/qat> (Last accessed: 15.11.2020).

¹⁵¹ Qatar and China: Developing a Comprehensive Strategic Partnership. *China Today*. 2018. URL: http://www.chinatoday.com.cn/ctenglish/2018/ii/201808/t20180811_800138032.html (Last accessed: 15.11.2020).

Shipbuilding шістнадцять суден-газовозів із сховищами, об'ємом у 174 тис. кубометрів кожне, сумарною вартістю у три мільярди дол. США¹⁵². Можна сказати, що дві країни зацікавлені у поглибленні співпраці, адже для КНР катарський ЗПГ може допомогти при диверсифікації економіки і зменшенні залежності від російського та центральноазійського природного газу. Свою чергою, для Катару КНР є важливим торговим партнером, який не втручається у регіональні політичні та дипломатичні конфлікти.

Потенційною сферою співпраці між КНР та арабськими державами Перської затоки є атомна енергетика. У «Документі про арабську політику Китаю» ядерна енергетика визнана однією з «проривних» – тих, що мають значний потенціал до розвитку. Водночас, у «Документі» зазначається, що «[Китай] підтримує створення у регіоні Близького Сходу без'ядерної зони та зони без зброї масового знищення». «Документ про арабську політику» передбачає такі сфери можливої китайсько-арабської співпраці у ядерній енергетиці:

- будівництво АЕС;
- проведення спільних наукових дослідження;
- розробка ядерного палива;
- утилізація ядерних відходів;
- створення Арабського навчального центру з мирного використання ядерної енергетики¹⁵³.

Багаті нафтою держави Перської затоки в забезпеченні власних потреб генерації електроенергії покладаються на викопне паливо. Це обмежує можливості їхнього експорту, особливо у літні місяці, коли системи повітряного кондиціонування працює на повну потужність, та, крім того, негативно впливає на навколишнє середовище і світовий клімат загалом. Навантаження на енергосистеми

¹⁵² Duran M. Qatar Petroleum inks huge China LNG carrier deal. Offshore Energy. 2020. URL: <https://www.offshore-energy.biz/qatar-petroleum-inks-huge-china-lng-carrier-deal/> (Last accessed: 15.11.2020).

¹⁵³ China's Arab Policy Paper. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2016. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1331683.shtml (Last accessed: 10.10.2020).

держав-членів РСАДПЗ створює зростання населення, підвищення стандартів життя та проведення індустріалізації в процесі переходу від ресурсно-орієнтованих економік. Так, за даними МЕА лише Саудівська Аравія спалює близько чотирьохсот тисяч барелів нафти щодня з метою електрогенерації¹⁵⁴. Такий спосіб генерації менш ефективний, порівняно з багатьма іншими джерелами енергії, що змушує уряди арабських держав шукати альтернативу спаленню нафти. Привабливим та екологічно чистим джерелом електроенергії виступає атомна енергетика: ще у 2009 р. корейська Korea Electric Power Corp (KEPCo) виграла тендер на будівництво чотирьох ядерних реакторів на Заході ОАЕ у місті Барака, перший з яких було введено в дію у серпні 2020 р.¹⁵⁵ У 2011 р. Абдул Гані бін Мелайбарі, координатор з наукової співпраці Економічного міста короля Абдалли з ядерної та відновлювальної енергії, заявив, що «до 2030 в країні буде 16 ядерних реакторів»¹⁵⁶.

До переваг атомної енергетики належить її порівнянна дешевизна, екологічність та можливість застосування для знесолення морської води. Найбільше серед вищезазначених проблем для держав Близького Сходу та особливо держав РСАДПЗ стоїть проблема надійного доступу до прісної води. Також, за даними Оксфордського інституту енергетики, протягом останніх тридцяти років споживання енергії у державах-членах РСАДПЗ щорічно зростає на 3-9%¹⁵⁷. КНР має всі засоби відповісти на таке зростання запиту на ядерну енергетику в регіоні і почав виходити на ринок ядерної енергетики держав Близького Сходу. Піонером в цій сфері виступило Королівство Саудівська Аравія. У 2016 р., під час візиту Сі Цзіньпіна до Ер-Ріяду, КНР та КСА підписали

¹⁵⁴ Saudi Arabia used less crude oil for power generation in 2018. *IEA*. 2019. URL:

<https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=39693#:~:text=Saudi%20Arabia%20relies%20on%20crude,demand%20for%20air%20conditioning%20rises> (Last accessed: 28.10.2020).

¹⁵⁵ South Korea wins landmark Gulf nuclear power deal. *Reuters*. 2009. URL: <https://www.reuters.com/article/us-emirates-korea-nuclear-idUSLDE5BQ05O20091227>. (Last accessed: 28.10.2020).

¹⁵⁶ Saudi plans to build 16 nuclear reactors by 2030. *Reuters*. 2011. URL: <https://www.reuters.com/article/saudi-nuclear-idAFLDE75004Q20110601> (Last accessed: 28.10.2020).

¹⁵⁷ El-Katiri L. The GCC and the nuclear question. *Oxford Energy Comment*. 2012. P. 2.

Меморандум про взаєморозуміння про співпрацю у будівництві високотемпературного газоохолоджувального реактора. Важливо зазначити, що обидві держави не розголошували масштаби співпраці у цій сфері та вартість побудови реактора¹⁵⁸. У 2017 р. сторони поглибили співробітництво у сфері розвідки та оцінки уранових ресурсів у Королівстві¹⁵⁹.

Як бачимо саме держави регіону Перської затоки забезпечують паливом ріст китайської економіки. Водночас, регіональна специфіка вимагає від Пекіна балансування між КСА і США з одного боку та Іраном, який є партнером КНР, з іншого. Китайське керівництво повинне враховувати, що потенційне зіткнення у регіоні може позбавити його до 40% надходжень енергоносіїв і, тим самим, завдати непоправної шкоди економіці КНР. Дії США вже призвели до того, що Китай вимушений розвивати енергетичні відносини з арабськими монархіями, обмежуючи імпорт енергоносіїв з Ірану, який перебуває під американськими санкціями. Для арабських держав Перської затоки КНР є, передусім, покупцем їхнього основного товару, ринком, який швидко зростає, порівняно із державами Західної Європи чи Північної Америки, та джерелом доларової виручки. До перспектив відносин КНР з державами Перської затоки відноситься розвиток атомної енергетики та енергетичної інфраструктури. По-перше, держави регіону потребують значних потужностей для виробництва електроенергії тоді, як Китай може запропонувати власний досвід будівництва АЕС. По-друге, розвинута мережа нафто- та газопроводів може зменшити ризики від транспортування «чорного золота» морським шляхом.

¹⁵⁸ China, Saudi Arabia agree to build HTR. *World Nuclear News*. 2016. URL: <https://www.world-nuclear-news.org/NN-China-Saudi-Arabia-agree-to-build-HTR-2001164.html> (Last accessed: 28.10.2020).

¹⁵⁹ Saudi Arabia signs cooperation deals with China on nuclear energy. *Reuters*. 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/saudi-china-nuclear/saudi-arabia-signs-cooperation-deals-with-china-on-nuclear-energy-idUSL8N1LB1CE> (Last accessed: 28.10.2020).

3.2 Співпраця КНР з державами Перської затоки у сфері інфраструктури

Із початком реалізації «Поясу і Шляху», інфраструктурна співпраця швидко стала ядром ініціативи. Такий успіх можна пояснити значним попитом, який є у державах, що розвиваються, та, власне, китайською пропозицією. Держави Перської затоки є яскравими представниками країн, що розвиваються із браком необхідної інфраструктури для потреб, чиї економіки та населення дуже швидко зростають. За даними американської консалтингової компанії Oliver Wyman, зростання населення у арабських монархіях Перської затоки вже створює тиск на наявні ресурси та інфраструктуру. Аналітики компанії стверджують, що для того, щоб розвиток інфраструктури «наздогнав» потреби населення, у цю сферу потрібно інвестувати близько 1,6 трлн доларів США¹⁶⁰. Таким чином, Перська затока є потенційно привабливим для синхронізації між китайським «Поясом і Шляхом» та стратегіями «Vision» держав регіону у сфері будівництва інфраструктури. Крім того, китайське (Фонд Шовкового шляху) та міжнародне (АІВ) фінансування може частково зняти тягар з регіональних урядів, що особливо важливо для Ірану, який перебуває під американськими санкціями.

В рамках «Поясу і Шляху», китайські компанії планують інвестувати у будівництво великих індустріальних парків та промислових зон по всій Азії, Африці та Близькому Сході. Одним з найважливіших у близькосхідному регіоні повинен стати індустріальний парк «Дукм», що розташований за 550 км від столиці **Оману** Мускату. У 2016 р. уряд Оману та китайська компанія Oman Wanfang, дочірня компанія Wanfang China підписали контракт на будівництво індустріального парку, площею 12,7 кв км та вартістю близько десяти млрд доларів США. Це вважається найбільшим внеском КНР у розвиток індустріальних парків в

¹⁶⁰ Gulf countries must spend \$1.6 trillion to develop infrastructure. *The National*. 2019. URL: <https://www.thenationalnews.com/business/property/gulf-countries-must-spend-1-6-trillion-to-develop-infrastructure-1.926463> (Last accessed: 31.10.2020).

арабських країнах¹⁶¹. Посол КНР в Омані Лі Лінглінг відзначала особливу важливість індустріального парку для китайських інвесторів, заявивши, що «“Дукм” є знаковим проєктом співпраці Оману та Китаю в рамках «Поясу і шляху». Ми приділяємо йому велике значення і не шкодуємо зусиль для сприяння розвитку індустріального парку. Тепер він досяг відчутних результатів. Ми очікуємо, що цього року до нас приєднається більше виробників та постачальників послуг»¹⁶². За даними агентства Reuters, заплановані інвестиції включають нафтопереробний завод, цементний завод, завод з виготовлення труб для нафтової промисловості, автомобільний завод та завод з виробництва сонячної енергії потужністю один гігават¹⁶³.

Китайські компанії активно співпрацюють з **ОАЕ** з метою зменшення навантаження Ормузьку протоку та забезпечити транспортування нафти через неї. Китайська корпорація нафтової інженерії та будівництва (CPECC) була обрана в якості підрядника для проєкту нафтопроводу Габшан-Фуджайра в листопаді 2008 р. Контракт був оцінений у 3,29 млрд доларів. Трубопровід, довжиною 380 кілометрів, починається на головному нафтовому полі Абу-Дабі і закінчується у морському порту Фуджайра. На даний час нафтопровід перекачує близько 1,4 мільйона барелів, що складає більше половини щоденного експорту нафти ОАЕ. З часом потужність планується збільшити, до 1,8 мільйона барелів, що складатиме майже три чверті щоденного нафтового експорту ОАЕ¹⁶⁴. У 2015 р. китайська компанія Sinopet разом з сінгапурською Concord Energy збудували найбільше у регіоні Перської затоки приватне сховище нафти та нафтопродуктів, місткістю в 1,2 млн кубічних метрів, в порту Фуджайра. Sinopet володіє контрольним пакетом

¹⁶¹ Spotlight: China, Oman establish industrial park to boost bilateral cooperation. *Xinhua*. 2018. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-12/19/c_137683272.htm (Last accessed: 20.11.2020).

¹⁶² Yousuf K. More Chinese firms eye industrial park in Duqm. *Oman Observer*. 2019. URL: <https://www.omanobserver.om/more-chinese-firms-eye-industrial-park-in-duqm/> (Last accessed: 20.11.2020).

¹⁶³ Chinese investors to build industrial park at Oman's Duqm port. *Reuters*. 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/oman-china-industry-idUSL5N18K32D> (Last accessed: 20.11.2020).

¹⁶⁴ Abu Dhabi Crude Oil (Habshan-Fujairah) Pipeline Project. *Hydrocarbons Technology* URL: <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/abu-dhabi-pipeline/> (Last accessed: 10.11.2020).

акцій на сховище, розміром у 50%, австралійському інфраструктурному фонду Prostar Capital належить 40%, а залишкову частку викупив уряд емірату Ель-Фуджайра¹⁶⁵.

Потреба в енергії самих ОАЕ дозволяє співпрацювати з Китаєм в нафтовій енергетиці. Важливим енергетичним проєктом, в якому співпрацюють КНР та ОАЕ є будівництво вугільної електростанції Hassyan Clean Coal в еміраті Дубай. У проєкті, вартістю 3,3 млрд доларів США, беруть участь саудівська ACWA Power, китайська Harbin Electric International та Дубайське управління електроенергетики та водних ресурсів. Після планованого завершення будівництва у 2023 р., Hassyan Clean Coal стане першою у регіоні Близького Сходу вугільною електростанцією без викидів діоксиду вуглецю і забезпечуватиме 20% потреби емірату в електроенергії¹⁶⁶.

У 2016 р. китайська компанія COSCO SHIPPING Ports Limited уклала угоду про концесію на будівництво та експлуатацію другого терміналу еміратського порту Халіфа, протягом 35 років, з компанією Abu Dhabi Ports, вартістю у 738 млн доларів США¹⁶⁷. Порт Халіфа сьогодні є одним серед найбільших за розмірами та найбільш сучасних морських портів у світі, який може зіграти важливу роль у китайській ініціативі «Пояс і Шлях». Його розширення покликане суттєво збільшити транзитні можливості ОАЕ і, як наслідок, привабити більше інвестицій до країни.

Сучасним ядром інфраструктурної співпраці між КНР та ОАЕ є промислова зона Khalifa Industrial Zone Abu Dhabi (KIZAD). Промислова зона розташована поблизу найбільшого порту країни Халіфа і є найбільшим подібним об'єктом Близького Сходу. У 2017 р. оператор KIZAD, компанія Abu Dhabi Ports, підписала

¹⁶⁵ Sen I. Cover story: Enormous repository. *Oil and Gas, Middle East*. 2016. URL: <https://www.oilandgasmiddleeast.com/article-16124-cover-story-enormous-repository> (Last accessed: 10.11.2020).

¹⁶⁶ Brocks B. Hassyan Clean Coal Project Symbol Of UAE-China Green Partnership. *IEA Clear Coal Centre*. 2018. URL: <https://www.iea-coal.org/hassyan-clean-coal-project-symbol-of-uae-china-green-partnership/>. (Last accessed: 10.11.2020).

¹⁶⁷ Carvalho S., El Dahan M. China's Cosco to invest \$400 million in new Abu Dhabi container terminal. *Reuters*. 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/us-cosco-shipping-emirates-idUSKCN11Y1N1>. (Last accessed: 11.11.2020).

контракт з китайською компанією Jiangsu Provincial Overseas Cooperation & Investment Company (JOCIC) про оренду 2,2 кв км., з потенціалом розширення до площі у 12,2 кв км., на території промислової зони для китайських компаній на п'ятдесят років. За період з 2017 по 2019 рр., двадцять китайських компаній інвестували близько 1,68 млрд доларів США у розширення цієї зони, яка отримала назву China-UAE Industrial Capacity Cooperation Demonstration Zone Project¹⁶⁸. Серед найбільших китайських інвесторів у промислову зону є компанія з виготовлення автомобільних шин Roadbot, яка уклала контракт на будівництво заводу на території KIZAD, вартістю близько шестисот млн доларів США, під час візиту Сі Цзіньпіна до ОАЕ у 2018 р. Компанія планує виробляти три мільйони шин у рік для легкових автомобілів та мільйон – для вантажівок. Про важливість проєкту як для ОАЕ, так і для компанії свідчить те, що церемонію закладання фундаменту відвідали державний міністр ОАЕ та голова компанії Abu Dhabi Ports Султан Аль Джабер та керівниця Roadbot Чжан Інцзі¹⁶⁹. KIZAD привабливий для ведення бізнесу, також, і для китайської East Hope Group, яка планує вкласти близько десяти млрд доларів США у промислову зону. Компанія вже створила п'ятнадцятирічний план розвитку промисловості: на першому етапі планується побудова глиноземного заводу; на другому – дослідницького центру з вивчення глинозему та центру з його переробки; на заключному, третьому, етапі East Hope Group планує побудувати підприємство з переробки кольорових металів¹⁷⁰.

КНР є важливим інфраструктурним інвестором для ОАЕ, про що може свідчити візит керівників KIZAD та Abu Dhabi Ports на конференцію із сприяння інвестиціям до китайської провінції Цзянсу. Конференцію відвідало близько 180

¹⁶⁸ Chinese companies invest Dh602b in KIZAD. *Gulf News*. 2019. URL: <https://gulfnews.com/uae/chinese-companies-invest-dh602b-in-kizad-1.65353433>. (Last accessed: 11.11.2020).

¹⁶⁹ Construction starts on AED 2.2 billion tire manufacturing plant in Abu Dhabi; first in the UAE. *KIZAD.AE*. 2019. URL: <https://www.kizad.ae/2019/01/22/construction-starts-on-aed-2-2-billion-tire-manufacturing-plant-in-abu-dhabi-first-in-the-uae/> (Last accessed: 11.11.2020).

¹⁷⁰ China's East Hope Group considers \$10 billion investment in UAE. *Reuters*. 2019. URL: <https://uk.reuters.com/article/us-china-emirates-industry/chinas-east-hope-group-considers-10-billion-investment-in-uae-idUKKCN1SW0HO> (Last accessed: 11.11.2020).

делегатів з китайських офіційних відомств та приватних компаній. Учасники конференції могли дізнатись про інвестиційні можливості Abu Dhabi Ports, включно з дочірніми компаніями, промислову зону KIZAD та порт Халіфа¹⁷¹. Про привабливість китайських компаній для ОАЕ свідчить, також, те, що офіційний веб-сайт KIZAD, окрім арабської та англійської, має офіційну китайськомовну робочу версію. Генеральний директор відділення Bank of China в Абу-Дабі Гао Сяомін (Gao Xiaoming) заявляв, що «ОАЕ – одна з найважливіших країн у побудові ініціативи «Пояс і Шлях». КНР працює разом з цією країною, щоб узгодити свої стратегії. Bank of China Ltd, Abu Dhabi з нетерпінням чекає розвитку подальших можливостей для підтримки місцевої економіки ОАЕ, включаючи розвиток KIZAD»¹⁷².

Емірат Дубай, також, активно конкурує за китайську інфраструктуру. У 2017 р. китайська China National Petroleum Corporation (CNPC), найбільша азіатська нафтогазова компанія, заявила про плани об'єднати власні дочірні компанії в одному офісному комплексі у вільній економічній зоні Джебель Алі. Нова будівля міститиме в собі офіси 16 компаній, де працюватиме 400 працівників, та склад для нафтогазового обладнання¹⁷³. Також, китайську присутність в Дубай підтримує будівельна компанія China State Construction Engineering Corporation (CSCEC). Перша інвестиція компанії у проєкт в Дубай сталась у 2013 р., коли китайська компанія вклала один млрд доларів США у будівництво готелю Viceroy Dubai, який розташований на острові Пальма Джумейра¹⁷⁴. У 2017 р. дубайська Union Properties підписала Меморандум про порозуміння з CSCEC щодо будівництва нового району

¹⁷¹ KIZAD, an Abu Dhabi Ports company, boosts trade ties with China during Jiangsu Province's Investment Promotion Conference. *KIZAD.AE*. 2018. URL: <https://www.kizad.ae/2018/09/11/kizad-an-abu-dhabi-ports-company-boosts-trade-ties-with-china-during-jiangsu-provinces-investment-promotion-conference/> (Last accessed: 11.11.2020).

¹⁷² Bank of China signs agreement with Kizad on financing. *Gulf News*. 2017. URL: <https://gulfnews.com/business/bank-of-china-signs-agreement-with-kizad-on-financing-1.2141030> (Last accessed: 11.11.2020).

¹⁷³ McAuley A. CNPC to consolidate with complex based at Jafza. *The National*. 2017. URL: <https://www.thenationalnews.com/business/cnpc-to-consolidate-with-complex-based-at-jafza-1.53618> (Last accessed: 12.11.2020).

¹⁷⁴ Chinese building giant invests in \$1bn Palm hotel. *Hotelier*. 2013. URL: <https://www.hoteliermiddleeast.com/18246-chinese-building-giant-invests-in-1bn-palm-hotel> (Last accessed: 12.11.2020).

у місті під назвою Dubai Motor City. За проєктом, планується побудувати 44 висотні та малоповерхові будинки і, близько 150 вілл¹⁷⁵.

Компанії з КНР, також, присутні в **Катарі**, не зважаючи на дипломатичну кризу між цієї державою та іншими арабськими країнами. China Harbour and Engineering Company працювала над першою фазою спорудження нового порту Хамад, створюючи басейн порту, стіни набережної та внутрішні хвилерізи. Порт Хамад розташований між муніципалітетами Аль-Вакра і Месаїд, за 40 км. на південь від Дохи, і, близько в 14 разів перевищує розмір існуючого в Досі порту. Новий порт є одним з найбільших на Близькому Сході¹⁷⁶. Інша китайська компанія – China Railway Construction Corporation Limited (CRCC) бере участь у підготовці Катару до фінальної частини чемпіонату світу з футболу 2022 р. і, тим самим, зробити внесок у «м'яку силу» близькосхідної країни. У 2016 р. CRCC, разом з катарською HBK Contracting Co. здобула право на будівництво центрального стадіону турніру – 80-тисячного «Лусаїлу»¹⁷⁷.

Як вже зазначалось, китайські компанії беруть участь у пошуку альтернативних шляхів транспортування нафти та нафтопродуктів в обхід Ормузької протоки. Серед них варто виділити зацікавленість китайських енергетичних компаній у розвитку порту Янбу, що на західному узбережжі **Саудівської Аравії**. КСА виділяє значні ресурси на розвиток порту, туди було прокладено нафтопровід «Схід-Захід», який з'єднав родовище Абкайк із нафтопереробним центром та портом у Янбу. Своєю чергою, китайська компанія Sinopec активно співпрацює з саудівською Aramco і у 2016 р. обидві компанії створили дочірню компанію Yanbu Aramco Sinopec Refining Company (YASREF),

¹⁷⁵ UAE, China join efforts to develop Dubai motor city. Xinhua. 2017. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2017-09/11/c_136601289.htm (Last accessed: 12.11.2020).

¹⁷⁶ China Harbour and Engineering wins Doha port deal. *Construction Week*. 2011. URL: <https://www.constructionweekonline.com/article-11395-china-harbour-and-engineering-wins-doha-port-deal> (Last accessed: 17.11.2020).

¹⁷⁷ Qatar-China Joint Venture chosen as Main Contractor for iconic Lusail Stadium. *Qatar 2022*. 2016. URL: <https://www.qatar2022.qa/en/news/qatar-china-joint-venture-main-contractor-for-lusail-stadium> (Last accessed: 17.11.2020).

яка керує спільним нафтопереробним заводом у Янбу. YASREF стала першим закордонним досвідом створення нафтопереробного заводу для Sinopet. Про важливість підприємства для обох держав свідчить, також те, що у його відкритті взяли участь саудівський та китайський лідери¹⁷⁸. Під час візиту саудівського спадкового принца Мухаммада бін Салмана до Пекіну у 2019 р., було проголошено, що сторони домовились про будівництво ще одного нафтопереробного заводу у Янбу. У січні 2020 р. саудівською владою було оголошено про виділення двох мільйонів квадратних метрів земель під будівництво підприємства. Очікується, що нафтопереробний завод введуть в експлуатацію у 2024 р.¹⁷⁹ Також, у 2017 р. Saudi Aramco уклала контракт з China Harbour Engineering Company щодо будівництва торгового порту в економічному місті Джизан, що на Південному Заході КСА, вартістю у 91 млн доларів США¹⁸⁰.

Під час візиту спадкового принца Мохаммеда бін Салмана до Китаю, між саудівським та китайським підприємствами був підписаний ще один інфраструктурний контракт: Національна та житлова компанія Саудівської Аравії та Китайська державна будівельна інженерна корпорація уклали угоду на 666,7 млн доларів США про будівництво понад п'яти тисяч квартир та таун-гаусів в столиці Саудівської Аравії Ер-Ріяді. Площа, яку виділили під забудову становить 270 гектарів¹⁸¹. Традиційною є співпраця обох країн у сфері будівництва залізниць. Ще у 2009 р. китайська компанія China Railway Construction Corporation (CRCC), разом із саудівською Al-Rajhi та французькою Alstom, отримала контракт на будівництво

¹⁷⁸ King Salman and Chinese President Xi Jinping inaugurate YASREF Refinery. *Aramco*. 2016. URL: <https://www.aramco.com/en/news-media/news/2016/cooperationagreement> (Last accessed: 17.11.2020).

¹⁷⁹ China & Saudi Arabia to build \$5.6 billion Petrochemicals Plant. *Beltandroad.news*. 2020. URL: <https://www.beltandroad.news/2020/01/08/saudi-china-to-build-5-6-billion-petrochemicals-plant/> (Last accessed: 17.11.2020).

¹⁸⁰ Chinese contractor bags contract for construction of Jizan port. *Logistics Update Africa*. 2017. URL: <https://www.logupdateafrica.com/chinese-contractor-bags-contract-for-construction-of-jizan-port-shipping> (Last accessed: 31.10.2020).

¹⁸¹ Saudi, China's CSCEC ink \$660m Riyadh housing deal. *Arabian Business*. 2019. URL: <https://www.arabianbusiness.com/construction/413907-saudi-chinas-cscec-ink-6667m-riyadh-housing-deal> (Last accessed: 01.11.2020).

залізниці між Меккою та Мединою, вартістю майже два мільярди доларів США¹⁸². У 2015 р. CRCC розпочала проєкт з оновлення першої фази вантажного маршруту між містами Ед-Даммам та Ер-Ріяд, протяжністю 78,4 км¹⁸³. Покращення вантажного маршруту дозволить наростити перевезення між столицею та важливим портом на Перській затоці.

Новий нафтопереробний завод Аль-Зур, вартістю у 27 млрд доларів США є одним з найбільших проєктів інфраструктурної співпраці між Китаєм та **Державою Кувейт** в рамках «Поясу і Шляху». Генеральним підрядником будівництва стала китайська China Petrochemical Corporation (Sinopec) Luoyang Engineering Co. Ltd., яка займалась проєктуванням, будівництвом та закупкою і монтажем обладнання на НПЗ. Генеральний директор Sinopec Чжен Лі, під час відкриття НПЗ заявив, що завод «є зразком взаємовигідного безпрограшного співробітництва у рамках ініціативи «Пояс і Шлях»»¹⁸⁴.

Крім співпраці у розвитку енергетичної інфраструктури, китайські компанії співпрацюють з Державою Кувейт у сфері будівництва житла. Китайська компанія China Gezhouba Group Corporation (CGGC) будує житловий район кувейтського міста Аль-Мутлаа, площею у 120 кв. км, у якому проживатимуть до чотирьохсот тисяч людей¹⁸⁵. За даними китайського посольства, лише за 2017 рік між Кувейтом та Китаєм було реалізовувано інфраструктурні проєкти, загальною вартістю у 8,2 млрд доларів США¹⁸⁶. У 2019 р. китайська компанія Chinese Construction and Communications Company (CCCC), разом з представниками кувейтського уряду,

¹⁸² China to build Saudi Arabia's Makkah railway. *Construction Week*. 2009. URL: <https://www.constructionweekonline.com/article-4396-china-to-build-saudi-arabias-makkah-railway> (Last accessed: 01.11.2020).

¹⁸³ China to build Dammam-Riyadh railway line. *RailwayPro*. 2015. URL: <https://www.railwaypro.com/wp/china-to-build-dammam-riyadh-railway-line/> (Last accessed: 01.11.2020).

¹⁸⁴ Feature: Kuwait's refinery project showcases Chinese concept of «win-win cooperation». *Xinhua*. 2014. IRL: http://www.xinhuanet.com/english/2019-12/14/c_138629489.htm (Last accessed: 18.11.2020).

¹⁸⁵ Chinese Construction Company contributes to Kuwaiti Housing. *Beltandroad.news*. 2020. URL: <https://www.beltandroad.news/2020/06/09/chinese-construction-company-contributes-to-kuwaiti-housing/> (Last accessed: 18.11.2020).

¹⁸⁶ Bhatia N. Kuwait-China construction ventures top \$8bn in 2017. *Construction Week*. 2017. URL: <https://www.constructionweekonline.com/article-47312-kuwait-china-construction-ventures-top-8bn-in-2017> (Last accessed: 18.11.2020).

підписали Меморандум про взаєморозуміння щодо початку першої фази будівництва мегапроєкту «Шовкове місто» на кувейтсько-іракському кордоні. CGGC будуватиме порт Мубарак Аль-Кабір, аеропорт та логістичний залізничний вузол для громадських та вантажних перевезень¹⁸⁷.

Найбільш проблемною для КНР в рамках «Поясу і Шляху» є співпраця з **Іраном**, яка суттєво ускладнюється американськими санкціями. Китайські компанії давно присутні в економіці Ірану: ще у 1995 р. китайська CITIC Group підписала контракт на будівництво метрополітену у Тегерані, перша лінія якого була завершена у 2001 р. Крім цього, ІРІ закупила в Китаю тягачі та вагони для забезпечення функціонування системи¹⁸⁸. Китайська The China Gezhouba Group Corp. брала участь у будівництві дамби ГЕС «Рудбар-Лорестан», потужністю 450 МВт¹⁸⁹. Сучасні китайсько-іранські проєкти, в основному, пов'язані з транспортною інфраструктурою, зважаючи на стратегічне положення Ірану на перетині сухопутних шляхів. Важливим спільним проєктом є електрифікація залізничної лінії Тегераном-Мешхед, яка сполучає два найбільші міста Ірану. У будівництві беруть участь китайські компанії China National Machinery Imp. & Exp. Corp. та Su Power Technology. Загальна вартість проєкту оцінюється у 2,6 млрд доларів США, з яких 1,5 млрд доларів профінансував китайський Exim Bank¹⁹⁰. Іншим залізничним проєктом, в якому бере активну участь КНР є будівництво залізниці Тегеран-Кум-Ісфахан, вартістю у 2,7 млрд доларів США. Залізниця

¹⁸⁷ China and Kuwait to Build New Port. *Port Technology*. 2019. URL: https://www.porttechnology.org/news/china_and_kuwait_to_build_new_port/ (Last accessed: 01.11.2020).

¹⁸⁸ Chinese-built metro in Tehran. *People's Daily Online*. 2014. URL: <http://en.people.cn/n/2014/0930/c98649-8789848.html> (Last accessed: 22.10.2020).

¹⁸⁹ Harris M. Dam construction complete at Iran's 450-MW Rudbar Lorestan hydropower plant. *Hydro Review*. 2016. URL: <https://www.hydroreview.com/2016/09/28/dam-construction-complete-at-iran-s-450-mw-rudbar-lorestan-hydropower-plant/#gref> (Last accessed: 22.10.2020).

¹⁹⁰ Tehran-Mashhad Railway Electrification. *Reconnecting Asia*. 2020. URL: <https://reconnectingasia.csis.org/database/projects/tehran-mashhad-railway-electrification/d3e8a998-fa10-418c-965d-77fc24ddd552/> (Last accessed: 22.10.2020).

сполучає перше і третє міста країни за чисельністю населення та проходить через священне для усіх шиїтів місто Кум¹⁹¹.

Із поглибленням китайсько-іранських зв'язків, можна очікувати більшої залученості Ірану до «Поясу і Шляху». Через країну проходитиме економічний коридор Китай-Західна Азія, а у безпосередній близькості буде розташований коридор Китай-Пакистан (Додаток 4). Найбільш перспективним проєктом може стати газопровід з Ірану до Пакистану, будівництво якого було погоджено ще у 1995 р., і яке, однак, перебуває у «замороженому» стані. Саймон Воткінс (Simon Watkins) зазначає, що безперешкодний доступ до іранських енергоресурсів може позитивно вплинути на пакистанську та китайську енергетичну безпеку, яка залежна від морських поставок. Своєю чергою, реалізація проєкту підтримає, також, енергетичну безпеку Ірану, який постачатиме газ не морем, а напряму, через трубопроводи¹⁹².

Таким чином, можна простежити, що китайські компанії були присутніми в регіоні Перської затоки ще до початку реалізації «Поясу і Шляху». Однак, на сучасному етапі співпраця суттєво розширилася завдяки публікації арабськими монархіями Перської затоки планів диверсифікацій власних економік та розбудови нафтової промисловості «Vision». Водночас, енергетичні проєкти все ще залишаються пріоритетними для співпраці разом із розбудовою транспортної інфраструктури. Основними партнерами Китаю виступають ОАЕ та Оман, які створили вільні економічні зони, куди активно переміщують виробництво китайські компанії. Найбільш перспективним для реалізації «ПіШ» залишається Іран, енергетичні проєкти у якому можуть сприяти безпосередній енергетичній безпеці КНР і Пакистану.

¹⁹¹ Tehran-Isfahan High Speed Rail (Construction). *Reconnecting Asia*. 2020. URL: <https://reconnectingasia.csis.org/database/projects/tehran-isfahan-high-speed-rail-construction/08745c54-5441-4c84-900e-11454e62360e/> (Last accessed: 22.10.2020).

¹⁹² Watkins S. A New Pipeline Could Undo America's Influence In Asia. *Oil Price*. 2019. URL: <https://oilprice.com/Energy/Energy-General/A-New-Pipeline-Could-Undo-Americas-Influence-In-Asia.html> (Last accessed: 21.10.2020).

3.3 Фінансове співробітництво КНР і держав регіону Перської затоки

Китайські фінанси були присутні в державах Перської затоки вже з перших днів встановлення дипломатичних відносин між Китаєм з одного боку та Іраном і державами РСАДПЗ з іншого у 60-70 рр. минулого століття. Однак, із проголошенням лідером КНР Сі Цзіньпіном ініціативи «Пояс і Шлях» фінансова кооперація КНР з державами Перської затоки почала швидко поглиблюватись. Сфера фінансів є перспективною для розвитку відносин Китаю з іншими державами, про що зазначається у «Плані дій з ініціативи «Пояс і Шлях», де вона визнається «важливим фундаментом реалізації ініціативи»¹⁹³. Документ передбачає поглиблення фінансової інтеграції такими методами, як здійснення валютних свопів, співпраця у сфері фінансового регулювання та діяльності Азіатського Банку інфраструктурних інвестицій і створення системи запобігання ризикам та кризам¹⁹⁴.

«Арабська політика Китаю» відзначає бажання КНР співпрацювати з арабськими державами Перської затоки у питаннях фінансів та особливо виділяє сферу інвестицій. У документі наголошується на укріпленні взаємного інвестування, покращення інвестиційного клімату і укладення угод про уникнення подвійного оподаткування. Також, КНР бажає укріпити співпрацю на рівні центральних банків, спростити умови для відкриття відділень банків однієї сторони на території другої і навпаки. Китай закликає арабські держави долучатися до роботи АІІВ, співпрацювати у міжнародних фінансових інституціях, щоб посилити вплив держав, що розвиваються¹⁹⁵.

¹⁹³Full text: Action plan on the Belt and Road Initiative. *State Council of the People's Republic of China*. 2015. URL: http://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm#:~:text=The%20Belt%20and%20Road%20Initiative%20aims%20to%20promote%20the%20connectivity,connectivity%20networks%2C%20and%20realize%20diversified%2C (Last accessed: 03.10.2020).

¹⁹⁴ Ibidem.

¹⁹⁵ China's Arab Policy Paper. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2016. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1331683.shtml. (Last accessed: 10.10.2020).

Найважливішим фінансовим партнером КНР у регіоні Близького Сходу та Північної Африки загалом і серед держав Перської затоки, зокрема, є **ОАЕ**. За даними Дубайського міжнародного фінансового центру (DIFC), китайські компанії є третім за величиною торговим партнером DIFC. Дубайський міжнародний фінансовий центр сьогодні є одним з найбільших фінансових хабів світу та найбільшим у регіоні Близького Сходу, Африки та Південної Азії. За даними установи, станом на 2016 рік в ОАЕ спрацювало 4200 китайських компаній, а об'єм двостороннього товарообігу становить 55 млрд доларів США. Відзначається, також, «експоненціальне зростання присутності китайських фінансових фірм та державних банків (в ОАЕ – прим. Т.С.)»¹⁹⁶. У 2016 р. Суд DIFC підписав Меморандум про взаєморозуміння з Шанхайським вищим народним судом, який має юрисдикцію над китайськими фінансовими установами, які базовані у Шанхаї – найбільшому фінансовому центрі Китаю та другому найбільшому в азійському регіоні, поступаючись лише Токію. Меморандум зміцнив двосторонню співпрацю між двома судами та відкрив шлях для тіснішої співпраці судових органів у сфері господарського права¹⁹⁷. У серпні 2018 р. Суд DIFC поглибив співпрацю з КНР, підписавши Меморандум про керівництво з Високим судом Спеціального адміністративного району КНР Гонконг. Меморандум служитиме технічним посібником для міжнародного економічного співтовариства у судових рішеннях Дубайського та Гонконгського судів¹⁹⁸.

В ОАЕ діють чотири китайських найважливіших фінансових інституцій: Сільськогосподарський банк (ABC), Промислово-комерційний банк (ICBC), Банк Китаю (BC) та Китайський будівельний банк (CCB). Піонером серед китайських

¹⁹⁶ The DIFC – Gateway to Growth. Chinese Companies. *The Dubai International Financial Centre*. 2017. P. 4.

¹⁹⁷ DIFC Courts and Shanghai High People's Court MoU Backgrounder. DIFC. 2016. URL: <https://www.difccourts.ae/2016/10/27/difc-courts-shanghai-high-peoples-court-mou-backgrounder/> (Last accessed: 07.11.2020).

¹⁹⁸ DIFC Courts Memorandum with the Hong Kong High Court Cements China Links. DiCF. 2018. URL: <https://www.difc.ae/newsroom/news/difc-courts-memorandum-hong-kong-high-court-cements-china-links/> (Last accessed: 07.11.2020).

банків у регіоні Близького Сходу та ОАЕ є Промислово-комерційний банк КНР, чие перше регіональне відділення відкрилось у 2008 р. в еміраті Дубай¹⁹⁹.

У 2019 р. в рамках триденного візиту до Китаю спадкового принца ОАЕ, Федеральна кредитна страхова компанія (ECI) ОАЕ підписала три меморандуми про взаєморозуміння з Китайською корпорацією екстреного кредитного страхування (SINOSURE), Промислово-комерційним банком КНР (ICBC) і Банком Китаю (BC). ECI співпрацюватиме з SINOSURE у сферах страхування та співстрахування, обміну комерційною інформацією та кредитними рейтингами, ісламського банкінгу, поглиблення двосторонньої торгівлі та створенням спільних програм для малого і середнього бізнесу. З ICBC та BC, ECI співпрацюватиме в області кредитного страхування та фінансування експорту²⁰⁰.

Як вже зазначалось, реалізація ініціативи «Пояс і Шлях» може відіграти значну роль в інтернаціоналізації юаню і перетворення його на міжнародну валюту. Одним з інструментів для реалізації подібної цілі є міждержавні валютні свопи, метою яких є спрощення розрахунків між державами і, як наслідок, зростання показників торгівлі та прямих інвестицій. У 2014 р. КНР уклала угоду про валютний своп у розмірі 35 млрд юанів (6,7 млрд дол.), із владою **Катару**²⁰¹. У 2016 р. ОАЕ та КНР підписали аналогічну угоду про здійснення валютних свопів²⁰². За даними SWIFT, на Близькому Сході саме ОАЕ є найбільш активним користувачем юанів для прямих платежів з Китаєм та Гонконгом: понад 80% усіх платежів між державами були зроблені у юанях, а з серпня 2014 р. по серпень 2015 р.

¹⁹⁹Introduction. Industrial and Commercial Bank of China (Middle East) Limited. 2020. URL: <https://middleeast.icbc.com.cn/ICBC/%E6%B5%B7%E5%A4%96%E5%88%86%E8%A1%8C/%E4%B8%AD%E4%B8%9C%E7%BD%91%E7%AB%99/en/AboutUs1/Introduction/> (Last accessed: 08.11.2020).

²⁰⁰UAE partners with China's 3 major financial institutions to boost trade, investments and bilateral exports between two countries. *Zawya*. 2019. URL: https://www.zawya.com/mena/en/press-releases/story/UAE_partners_with_Chinas_3_major_financial_institutions_to_boost_trade_investments_and_bilateral_exports_between_two_countries-ZAWYA20190724132026/#:~:text=Dubai%2C%20UAE%3A%20Etihad%20Credit%20Insurance,trade%2C%20investments%20and%20bilateral%20exports (Last accessed: 08.11.2020).

²⁰¹ UPDATE 1-China central bank signs \$6 bln currency swap with Qatar. *Reuters*. 2014. URL: <https://www.reuters.com/article/china-economy-qatar-idUSL4N0ST3LY20141103> (Last accessed: 17.11.2020).

²⁰² UAE, China sign pact for bilateral currency swap. 2016. URL: <https://consultgroupworldwide.com/2016/12/27/uae-china-sign-pact-for-bilateral-currency-swap/> (Last accessed: 09.11.2020).

використання китайської валюти у розрахунках між двома країнами зросла на 46%²⁰³.

Окрім угод про валютний своп, у регіоні Перської затоки, також, створені клірингові палати юаню. У 2015 р. ICBC заснував кліринговий центр в Досі, який став першим у Перській затоці, що дозволив здійснювати кліринг торгів за цінами у юанях²⁰⁴. У травні 2017 р. другу клірингову палату у регіоні Близького Сходу відкрив Сільськогосподарський банк Китаю у Дубай²⁰⁵. Крім здійснення, власне клірингу, клірингові центри допомагають близькосхідним банкам отримувати спрощений доступ до китайської валюти і, тим самим, стимулювати торгівлю між Близьким Сходом і Китаєм. Таким чином, обидві сторони отримують вигоду від співпраці: ОАЕ та Катар матимуть змогу диверсифікувати власні валютні резерви, а КНР – поширити використання власної валюти у світі.

Якщо ОАЕ та Катар є важливими партнерами Китаю у сфері ведення бізнесу, то **Саудівська Аравія** є найбільшим регіональним партнером у сфері інвестицій. Під час візиту лідера Китаю Сі Цзіньпіна до Саудівській Аравії у січні 2016 р. Фонд Шовкового шляху та саудівська компанія ACWA Power підписали Меморандум про взаєморозуміння та спільне інвестування в енергетичні проєкти в ОАЕ, Єгипті та інших країнах регіону Близького Сходу²⁰⁶. Ця подія стала першим виходом Фонду Шовкового шляху на інвестиційний ринок регіону Близького Сходу та Північної Африки. 22 липня 2018 р. Фонд Шовкового шляху та ACWA Power з одного боку та Дубайське управління електроенергетики та водних ресурсів з іншого, підписали угоду про спільне інвестування та розвиток проєкту з геліоконцентратора потужністю 700 мегават в ОАЕ. Проєкт став четвертим етапом розширення парку

²⁰³ Europe, Middle East and Africa RMB adoption: new frontiers for RMB internationalisation. *SWIFT*. 2016. P. 12.

²⁰⁴ Qatar launches first Chinese yuan clearing hub in Middle East. *Reuters*. 2015. URL: <https://www.reuters.com/article/qatar-china-yuan-idUSL5N0XB2D220150414> (Last accessed: 17.11.2020).

²⁰⁵ UPDATE 1-UAE's yuan clearing centre clears \$6.5 billion in transactions. *Reuters*. 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/emirates-china-yuan-idUSL8N1YG3OB> (Last accessed: 09.11.2020).

²⁰⁶ The Silk Road Fund and ACWA Power sign MOU on Joint Investment and Development of Power Projects in the MENA Region. *Silk Road Fund*. 2016. URL: <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23809/23812/32010/index.html> (Last accessed: 30.10.2020).

сонячної енергетики імені Мохамеда бен Рашида в Дубаї, який стане найбільшим у світі геліоконцентратором²⁰⁷. У жовтні 2018 р. Державний інвестиційний фонд КСА приєднався до спільного Російсько-китайського інвестиційного фонду (RCIF), зробивши внесок у п'ятсот млн.дол. США. Саудівський внесок збільшить капіталізацію RCIF на чверть – до 2,5 млрд дол. США²⁰⁸.

Крім Саудівської Аравії, спільний фонд з КНР створили також і **ОАЕ**. У 2015 р. під час візиту спадкового принца арабської країни Мохаммеда бін Заїда, було підписано угоду про створення спільного інвестиційного фонду з капіталом в десять млрд дол. США. Спільний фонд здійснюватиме інвестиції у проєкти як в КНР та ОАЕ, так і у проєкти, розташовані у третіх країнах²⁰⁹. За даними Sovereign Wealth Fund Institute, глобальної корпорації, яка аналізує власників державних активів, таких як суверенні фонди національного добробуту та інших державних інвесторів, із часу заснування, спільний китайсько-еміратський фонд зробив лише одну інвестицію²¹⁰.

Найбільший фінансовий вплив КНР отримала в **Ірані**. Через американські санкції та політику «максимального тиску», яку запровадив Д. Трамп, США обмежили доступ до американської валюти ІРІ. У відповідь, міністр закордонних справ ІРІ Мохаммад Джавад Заріф заявив: «[єдиним шляхом обходу санкцій] є використання інших валют. Ви можете використовувати власну валюту в торгівлі з Іраном. Це цілком можливо і, навіть може бути прибутковим»²¹¹. Зважаючи на американський тиск на ЄС, Іран все більше змушений покладатися на китайську

²⁰⁷ ACWA Power Secures Significant Investment fFrom Silk Road Fund. *ACWA Power*. 2018. URL: <https://www.acwapower.com/news/acwa-power-secures-significant-investment-from-silk-road-fund/> (Last accessed: 30.10.2020).

²⁰⁸ Saudi Arabia's PIF joins Russia and China in \$2.5bn «trilateral» investment fund. *Arab News*. 2018. URL: <https://www.arabnews.com/node/1393866/business-economy> (Last accessed: 30.10.2020).

²⁰⁹ Zhang Y., Zhao Y. China and UAE sign agreement on setting up \$10b investment fund. *China Daily*. 2015. URL: https://www.chinadaily.com.cn/business/2015-12/15/content_22714017.htm (Last accessed: 09.11.2020).

²¹⁰ China-UAE Investment Cooperation Fund (China-UAE Investment Cooperation Fund). *Swfi Institute*. 2020. URL: <https://www.swfinstitute.org/profile/5b30990afbe27e1e2762366f.htm> (Last accessed: 09.11.2020).

²¹¹ Morello C. Iran plans to use other currencies to get around U.S. sanctions. *The Washington Post*. – 2018. URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/iran-plans-to-use-other-currencies-to-get-around-us-sanctions/2018/09/29/230df8e4-d4a3-4429-94be-4dbb90ece08e_story.html (Last accessed: 20.10.2020).

валюту. У 2018 р. керівництво Ірану змінило базову валюту країни на китайський юань²¹². Через два роки, юань став основною валютою іранських валютних резервів і, тим самим, замінив долар США та євро²¹³. Таким чином, Іран є серед піонерів активного використання китайської валюти у світі.

Іншою важливою сферою міжнародної співпраці КНР та держав Перської затоки є АІІВ, адже Іран і п'ять з шести членів РСАДПЗ долучились до функціонування банку, а саме Бахрейн, Катар, КСА, ОАЕ та Оман. Відповідно до статей договору про створення АІІВ, країни Перської затоки входять до складу регіональних азійських членів і, відповідно, мають більші повноваження щодо прийняття рішень, ніж нерегіональні країни-члени, які можуть володіти більшою частиною капіталу АІІВ. Такий розподіл забезпечує державам регіону більший вплив на АІІВ, ніж мають країни, що географічно не розташовані в Азії, на частку яких припадає лише двадцять відсотків голосів. Крім того, держави регіону мають статус членів-засновників, що збільшує їхній вплив на діяльність банку за рахунок додаткових голосів, що передбачено договором²¹⁴. Сумарно держави Перської затоки мають близько шести відсотків голосів, хоча частка їхніх фінансових внесків від загальної суми менша²¹⁵.

Важливим інституційним елементом АІІВ, який сприяє збільшенню китайського впливу на Близькому Сході, є надання позик для інфраструктурних проєктів менш розвиненим країнам. Таким чином, діяльність банку синхронізується з ініціативою «Поясу і Шляху» та дозволяє зменшити фінансове навантаження на Китай. У статті 1 договору про створення АІІВ зазначено, що основною метою банку є:

²¹² Tehran dumps the dollar for the yuan as reference currency. *Asia News*. 2018. URL: <http://www.asianews.it/news-en/Tehran-dumps-the-dollar-for-the-yuan-as-reference-currency-44731.html> (Last accessed: 20.10.2020).

²¹³ Gill C. Iran dumps dollar for yuan. *Asia Times Financial*. 2020. URL: <https://www.asiatimesfinancial.com/news/iran-dumps-dollar-for-yuan>. (Last accessed: 20.10.2020).

²¹⁴ Articles of Agreement. *Asian Infrastructure Investment Bank*. 2015. P. 16.

²¹⁵ Members and Prospective Members of the Bank. *Asian Infrastructure Investment Bank*. URL: <https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html>. (Last accessed: 21.11.2020).

- сприяти інвестиціям у регіон державного та приватного капіталу з метою розвитку, зокрема для розвитку інфраструктури та виробничих секторів;
- використовувати наявні ресурси для фінансування регіонального розвитку, включно з проєктами та програми, які найефективніше сприятимуть гармонійному економічному зростанню регіону в цілому та з особливим урахуванням потреб менш розвинених держав;
- заохочувати приватні інвестиції у проєкти, підприємства та види діяльності, що сприяють економічному розвитку регіону, зокрема в інфраструктурі та інших виробничих секторах, та доповнювати приватні інвестиції, коли приватний капітал недоступний; та
- здійснювати діяльність та надавати послуги, які можуть сприяти виконанню вищезазначених функцій²¹⁶.

Серед держав Перської затоки найбільше інтенсивно з АІІВ співпрацює Оман – банк фінансує у країні три проєкти, вартістю у 477 млн дол. США. Станом на 2020 рік, лише ця країна єдина у регіоні, де АІІВ фінансує інфраструктурні проєкти. Найдорожчим проєктом в Омані, який фінансує АІІВ, є порт Дукм, який сполучатиме індустріальний парк «Дукм», із рештою світу. Вартість порту становить 265 млн дол. США²¹⁷.

Як бачимо, співпраця у фінансовій сфері між державами регіону Перської затоки та Китаєм набирає все більших обертів із реалізацією «Поясу і Шляху». Головним партнером у даній сфері для КНР є ОАЕ, через яку китайські компанії мають змогу спрощено виходити на ринки держав Африки, Близького Сходу та Південної Азії. Цей чинник, разом із відмовою Ірану від використання американського долара у міжнародних розрахунках, сприяє подальшій інтернаціоналізації юаню. Китай, також, співпрацює з державами регіону Перської

²¹⁶ Articles of Agreement. *Asian Infrastructure Investment Bank*. 2015. P. 2.

²¹⁷ Our Projects. *Asian Infrastructure Investment Bank*. URL: <https://www.aiib.org/en/projects/list/index.html?status=Approved> (Last accessed: 21.11.2020).

затоки в сфері спільного інвестування у інфраструктурні проекти, що дозволяє полегшити фінансовий тягар з обох сторін. Водночас, КНР отримує допомогу в реалізації «ПіШ» від третіх сторін та прибутки для власних компаній, а держави Перської затоки – цінну інфраструктуру.

Висновки до розділу 3

Відповідно до основних зовнішньополітичних документів, економічні відносини залишаються у центрі китайського зовнішньої політики. Вони складають основу відносин КНР з більшістю держав Перської затоки. Основне, що регіон може запропонувати Китаю – це енергоносії, що чітко визначено у «Арабській політиці Китаю» та традиційно фігурує в ірано-китайських двосторонніх договорах.

Беручи за критерій сфери співпраці, виділені у «Арабській політиці Китаю», основним партнером у регіоні виступає Королівство Саудівська Аравія. Саме з цієї держави надходить кожен шостий барель нафти із загального китайського імпорту. У Королівстві знаходиться чимало проектів, які реалізуються китайськими компаніями. Крім того, КСА та Китай активно співпрацюють у сфері інвестицій, інвестуючи у проекти як в самій КСА, так і закордоном. Другим за важливістю економічним партнером КНР у регіоні є ОАЕ. Ця держава не може у забезпеченні Китаю енергоносіями зрівнятися із Саудівською Аравією. Однак, після початку дипломатичної блокади Катару, ОАЕ одноосібно слугує «ворітьми» у регіон Близького Сходу, Африки та Південної Азії для понад чотирьох тисяч китайських компаній, завдяки привабливим умовам ведення бізнесу.

Найбільш перспективними з точки зору економіки регіональними партнерами для КНР є Іран та Оман. Перша держава наразі не може повноцінно використати свій економічний потенціал загалом та енергетичний зокрема через американські санкції. На території другої в процесі будівництва знаходиться одна з найбільших вільних економічних зон у світі, яка може залучити сотні компаній з усього світу і Китаю зокрема.

ВИСНОВКИ

Китайська Народна Республіка сьогодні є чи не єдиною державою на сучасному етапі міжнародних відносин, яка може кинути виклик США, а регіон Перської затоки є важливим з точки зору багатства енергетичних запасів. Зважаючи на вищезазначене, відносини між КНР та державами регіону Перської затоки, безперечно, можна зарахувати до когорти найбільш важливих у світовій політиці. Від продуманості китайської регіональної політики залежать відносини між найбільшими експортерами енергії та найбільшим її імпортером, що має безпосередній вплив на світове економічне зростання та світову економіку загалом.

Для проведення ефективного дослідження необхідно виконати кілька завдань, які можна розділити на дві групи. Перш за все, потрібно визначити доктринальні основи сучасної зовнішньої політики КНР загалом, і політики щодо регіону Перської затоки зокрема. По-друге, необхідно розглянути практичне втілення цих доктрин у співпраці між сторонами.

Доктринальні основи сучасної зовнішньої політики Китаю сьогодні вирізняються значним рівнем деідеологізації і аполітичності та, натомість, орієнтацією на поглиблення прагматичних економічних та фінансових відносин. В контексті регіону Перської затоки, це означає дві речі. По-перше, КНР дає чіткий сигнал, що може співпрацювати з іншими державами незалежно від стану прав людини чи демократичних свобод всередині цих держав. По-друге, Китай показує великим державам, які мають найбільший вплив у регіоні, відсутність мотивації конкурувати за політичний та безпековий вплив. Декларуючи економічну співпрацю, як основу своєї близькосхідної політики, Китай не може бути незацікавленим у підтримці регіональної стабільності та статусу-кво в регіоні Перської затоки.

Політична та безпекова сфери співпраці демонструють силу КНР як балансуєчої потуги в регіоні Перської затоки. У політичному вимірі це виражається в наданні ірано-китайським відносинам статусу, рівнозначного тому,

який є у іранських регіональних суперників, а саме КСА та ОАЕ. При цьому, рівень економічних відносин Китаю з Саудівською Аравією та ОАЕ значно перевищує об'єми сучасної економічної співпраці КНР з ІРІ. Зважаючи на те, що «План дій з ініціативи “Пояс і Шлях”» чітко артикулює пріоритетне значення для Китаю саме економічних відносин, можна стверджувати, що підписання Угоди про всеосяжне стратегічне партнерство з Іраном було політично, а не економічно, вмотивованим рішенням вищого керівництва КНР.

Іншим виміром, який показує КНР регіональною балансуною потугою, є безпекові відносини. Протягом 80-90 рр. XX століття Китай робив внесок у зміну балансу сил в регіоні через співпрацю з Іраном у сфері атомної енергетики та продаж Саудівській Аравії балістичних ракет. Сучасна безпекова регіональна політика КНР вирізняється більшою стриманістю та виваженістю у виборі сторін. У безпековому вимірі підтримка рівноваги визначається наданням КСА, Ірану та ОАЕ безпілотних літальних апаратів, які можна використовувати у бойових діях. Найбільш яскравим прикладом балансування стало майже одночасне проведення навчань військово-морських флотів з Саудівською Аравією та Іраном у кінці 2019 року.

Додатково, Китай надає ІРІ оборонне озброєння, яке може утримати США від імпульсивності у ставленні до Тегерану, чи, скажімо, повторення іракських подій 2003 року на території Ірану. Такі дії КНР дозволяють утримати при владі теперішній іранський режим, який, безперечно, більш вигідний для Пекіна, ніж проамериканський, однак стабільний Тегеран, чи дестабілізована, на кшталт Іраку кінця 00-х рр. XXI століття, країна у найважливішому для світової енергетики регіоні.

Економічна співпраця є визначальною у відносинах КНР із регіоном Перської затоки. Як показано у дослідженні, економічна співпраця Китаю з державами Перської затоки, у своїй більшості, зводиться до трьох вимірів, в розвитку яких зацікавлені обидві сторони: енергетики, розбудови інфраструктури та фінансової

кооперації. «Арабська політика» Китаю визначає енергетичні відносини центральними у реалізації регіональної політики, адже саме регіон Перської затоки забезпечує більше третини китайських потреб у нафті. Основними енергетичними партнерами виступають Саудівська Аравія та інші держави-члени РСАДПЗ тоді, як ІРІ, яка знаходиться під американськими санкціями втратила свою частку на китайському ринку. Американські санкції перешкоджають нормальному розвитку відносин між КНР та Іраном, однак візит Сі Цзіньпіна до Тегерану у 2016 свідчить про те, що Китай завжди готовий до відновлення відносин. Держави-члени РСАДПЗ, також, є цінними для китайських компаній, які реалізують там масштабні проекти в рамках «Поясу і Шляху» та стратегій «Vision» кожної з арабських монархій. Насамкінець, арабські монархії Перської затоки виступають привабливішими у сфері фінансів. Перш за все, мова йде про ОАЕ, на території якої знаходяться регіональні представництва понад чотирьох тисяч китайських компаній та філіали основних китайських банків.

Таким чином, можна визначити сучасну регіональну політику КНР як таку, що спрямована на підтримання існуючого статусу-кво. У сфері економіки Китай прагматично розвиває відносини з державами регіону Перської затоки у галузях, де китайська економіка та економіки держав регіону взаємодоповнюються. Політично, Китай підтримує рівновіддалені відносини з усіма регіональними полюсами сили: Саудівською Аравією, Іраном та ОАЕ. Водночас, країна уникає активної безпекової залученості у справи регіону, щоб змінити баланс сил на свою користь і, з цього випливає, що Китай покладається на гарантування своїх інтересів вищезазначеними регіональними державами.

Зважаючи на сучасний стан відносин між Китаєм та державами Перської затоки, можна припустити, що вони будуть продовжувати розвиватися у напрямі поступового поглиблення економічної співпраці. Відсутність демократичних виборів і, як наслідок, регулярної ротації керівних еліт в державах Перської затоки та відхід у 2018 році від ротації керівництва у КНР, дозволяє зробити висновок про

те, що у найближчу перспективу не відбудеться різких змін у відносинах без впливу непередбачуваних обставин. Керівництво з обох сторін усвідомлює важливість відносин, а самоусунення Китаю та держав Перської затоки від політичних питань зменшує вірогідність виникнення потенційних конфліктів. Крім цього, важливим чинником є те, що спадкові принци Саудівської Аравії та ОАЕ, які є ключовими регіональними партнерами Китаю, вже неодноразово відвідували КНР. Це може сприяти продовженню співпраці та послідовному розвитку відносин між Китаєм та вищезазначеними державами і після приходу до влади спадкових принців у майбутньому.

Можна з упевненістю сказати, що основний геополітичний конкурент Китаю, Сполучені Штати Америки, надалі залишатимуться головним безпековим актором у регіоні Перської затоки у найближчій та середньостроковій перспективі і, як наслідок, будуть основним чинником, що впливатиме на регіональну політику КНР. У січні 2021 року Джозеф Байден змінить Дональда Трампа, на посту Президента США. На відміну від Д. Трампа, Дж. Байден є кар'єрним політиком, який брав участь у радянсько-американських переговорах про роззброєння та протягом довгого часу був головою сенатського комітету з міжнародних відносин. Таким чином, на нашу думку, за президентства Дж. Байдена, США проводитимуть більш помірковану політику у регіоні Перської затоки стосовно основних регіональних центрів сили та більш ефективно зможуть стримувати зростання впливу Китаю у регіоні.

Отже, завдання, поставлені у вступі наукової роботи було виконано і, таким чином, було досягнуто мету роботи. Було комплексно досліджено політику КНР у регіоні Перської затоки на сучасному етапі міжнародних відносин, а саме: визначено доктринальні основи зовнішньої політики КНР і їх імплементацію у відносинах з державами Перської затоки.

Зважаючи на обмежені об'єми наукової роботи, варто зазначити, що окремі проблеми потребують детального розгляду. По-перше, до перспектив дослідження

варто зарахувати незавершеність відносин між Китаєм з одного боку та державами Перської затоки – з іншого, адже міжнародна система постійно знаходиться у стані трансформації, на яку, в момент даного дослідження, впливає криза пов'язана із пандемією COVID-19. По-друге, до тем перспективних досліджень можна зарахувати вплив США на характер відносин Китаю із державами Перської затоки. По-третє, надзвичайно перспективною темою дослідження може стати аналіз енергетичного аспекту співпраці, в основі якого нафтові відносини, однак який може доповнитися внаслідок реалізації «Арабської політики Китаю». Насамкінець, збільшенню економічної присутності Китаю у Перській затоці невідворотно прослідкує зростання безпекового впливу Китаю в регіоні. Як наслідок, можна з впевненістю заявити, що тема відносин КНР з державами регіону Перської затоки зберігатиме актуальність у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Articles of Agreement. *Asian Infrastructure Investment Bank*. 2015. 34 p.
2. BP Statistical Review of World Energy. *British Petroleum*. 2019. 61 p.
3. China's Arab Policy Paper. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2016. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1331683.shtml. (Last accessed: 10.10.2020).
4. China's Energy Policy. *State Council of the People's Republic of China*. 2012. URL: http://www.china.org.cn/government/whitepaper/2012-10/24/content_26893120.htm (Last accessed: 19.10.2020).
5. China's Military Strategy (full text). *State Council of the People's Republic of China*. 2015. URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm. (Last accessed: 03.10.2020).
6. China's Peaceful Development. *State Council of the People's Republic of China*. 2011. URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm (Last accessed: 05.10.2020).
7. Energy Balance Sheet. *National Bureau of Statistics of China*. 2019. URL: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/html/E0903.jpg>. (Last accessed: 17.10.2020).
8. Europe, Middle East and Africa RMB adoption: new frontiers for RMB internationalisation. *SWIFT*. 2016. 16 p.
9. Full text of Joint Statement on Comprehensive Strategic Partnership between I.R. Iran, P.R. China. *Official website of the President of the Islamic Republic of Iran*. 2016. URL: <http://www.president.ir/EN/91435>. (Last accessed: 13.10.2020).
10. Full text of President Xi's speech at opening of Belt and Road. *Xinhua*. 2017. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm (Last accessed: 05.10.2020).

11. Full text: Action plan on the Belt and Road Initiative. *State Council of the People's Republic of China*. 2015. URL: http://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm#:~:text=The%20Belt%20and%20Road%20Initiative%20aims%20to%20promote%20the%20connectivity,connectivity%20networks%2C%20and%20realize%20diversified%2C (Last accessed: 03.10.2020).
12. Petroleum Balance Sheet. *National Bureau of Statistics of China*. 2019. URL: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/html/E0904.jpg> (Last accessed: 17.10.2020).
13. Speech by Chinese President Xi Jinping to Indonesian Parliament. *ASEAN-China Centre*. 2013. URL: http://www.asean-china-center.org/english/2013-10/03/c_133062675.htm (Last accessed: 02.10.2020).
14. Speech by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China at Nazarbayev University. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2013. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1078088.shtml (Last accessed: 2.10.2020).
15. World Oil Outlook 2040. *Organization of the Petroleum Exporting Countries*. 2019. 301 p.

Література

16. Волович О. Енергетичний аспект близькосхідної політики Китаю ч.1. Борисфен Інтел. 2019. URL: <https://bintel.org.ua/publication/regions/china/energetichnij-aspekt-blizkosxidno%D1%97-politiki-kitayu/>. (Дата звернення: 29.09.2020)
17. Волохов В. Близький Схід: стабільна нестабільність. Борисфен Інтел. 2019. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/geopolitics/blizkij-sxid-stabilna-nestabilnist/>. (Дата звернення: 29.09.2020)

18. Денисов И. Председатель пути. Что инициатива «Один пояс – один путь» означает лично для Си Цзиньпина и его власти. Московский Центр Карнеги. 2017. URL: <https://carnegie.ru/commentary/70025>. (Дата обращения: 04.10.2020).
19. Денисов И. Председатель пути. Что инициатива «Один пояс – один путь» означает лично для Си Цзиньпина и его власти. *Московский Центр Карнеги*. 2017. URL: <https://carnegie.ru/commentary/70025>. (Дата обращения: 04.10.2020).
20. Ильминская М. Регион персидского залива как зона геополитических интересов Китая. Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Международные отношения. 2015. С. 152-161.
21. Ильминская М. Регион персидского залива как зона геополитических интересов Китая. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Международные отношения*. 2015. С. 152-161.
22. Кіктенко В. О. Роль теорії «м'якої сили» у створенні нового образу Китаю. Китаєзнавчі дослідження. 2015. URL: <https://sinologist.com.ua/wp-content/uploads/2016/06/Кіктенко.pdf>. (Дата звернення: 01.10.2020)
23. Мішин О. Битва титанів: що значить протистояння Ірану з Саудівською Аравією. *Нromadske.ua*. 2017. URL: <https://hromadske.ua/posts/shcho-znachyt-protystoiannia-iranu-z-sauidivskoiu-araviiei>. (Дата звернення: 30.09.2020)
24. Урусов В. Б. Історичні алюзії у текстах промов Сі Цзіньпіна. Китаєзнавчі дослідження. 2019. URL: <https://chinese-studies.com.ua/sites/default/files/Archive/2019/1/7.pdf>. (Дата звернення: 01.10.2020)
25. Шевченко О. М. Нова китайська дипломатія та її виклики. Китаєзнавчі дослідження. 2015. URL: <https://sinologist.com.ua/wp-content/uploads/2016/06/Шевченко.pdf>. (Дата звернення: 30.09.2020)
26. Chaziza M. The Significant Role of Oman in China's Maritime Silk Road Initiative. *Contemporary Review of the Middle East*. 2019. №6. P. 44–57.

27. Clinton H. America's Pacific Century. *Foreign Policy*. 2011. URL: <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>. (Last accessed: 04.10.2020).
28. Collins G. China's Evolving Oil Demand. *James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University*. 2016. 65 p.
29. Daniel R. Russel and Blake H. Berger. Weaponizing the Belt and Road Initiative. A report of the Asia Society Policy Institute. *Asia Society Policy Institute*. 2020. 61 p.
30. Dollar D. Is China's Development Finance a Challenge to the International Order?. *Brookings Institution*. 2017. 29 p.
31. Dorraj M., Currier C. Lubricated With Oil: Iran-China Relations in a Changing World. *Middle East Policy Council*. URL: <https://mepc.org/lubricated-oil-iran-china-relations-changing-world>. (Last accessed: 13.10.2020).
32. Dorsey J. China and the Middle East: Venturing into the Maelstrom. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*. 2017. 14 p.
33. Drobotiuk O. V. Evolution of china's economic development model. Kitaëznavči doslidžennâ. 2019. URL: <https://chinese-studies.com.ua/sites/default/files/Archive/2019/1/11.pdf>. (Last accessed: 30.09.2020).
34. El-Katiri L. The GCC and the nuclear question. *Oxford Energy Comment*. 2012. 8 p.
35. Fassihi F., Lee Myers S. Defying U.S., China and Iran Near Trade and Military Partnership. *The New York Times*. 2020. URL: <https://www.nytimes.com/2020/07/11/world/asia/china-iran-trade-military-deal.html> (Last accessed: 14.10.2020).
36. Feng Z., Huang J. China's strategic partnership diplomacy: engaging with a changing world. *European Strategic Partnerships Observatory*. 2014. 19 p.
37. Fulton J. China's Changing Role In The Middle East. *The Atlantic Council*. 2019. 19 p.

38. Fulton J. China-UAE Relations in the Belt and Road Era. *Journal of Arabian Studies*. 2019. P. 253–268.
39. Gater-Smith P. Qatar Crisis Impacts China's Ambitious Foreign Policy. *International Institute for Middle-East and Balkan studies*. 2017. URL: <https://www.ifimes.org/en/9426> (Last accessed: 13.11.2020).
40. Harold S., Nader A. China and Iran Economic, Political, and Military Relations. *RAND. Center For Middle East Public Policy*. 2012. 34 p.
41. Hussain F. Geostrategic Imperatives of Gwadar Port for China. *The Korean Journal of International Studies*. 2020. №18. P. 145–167.
42. Jiayi Z., Hallding K., Guoyi H. The Trouble With China's «One Belt One Road» Strategy. *The Diplomat*. 2015. URL: <https://thediplomat.com/2015/06/the-trouble-with-the-chinese-marshall-plan-strategy/> (Last accessed: 08.10.2020).
43. Jin W. China and Saudi Arabia: A New Alliance?. *The Diplomat*. 2016. URL: <https://thediplomat.com/2016/09/china-and-saudi-arabia-a-new-alliance/> (Last accessed: 27.10.2020).
44. Kelemen B. China in the Middle East: A «Quiet Strategy» of Balancing. *The Central European Institute of Asian Studies (CEIAS)*. 2018. URL: <https://ceias.eu/china-in-the-middle-east-a-quiet-strategy-of-balancing/>. (Last accessed: 11.10.2020).
45. Khan Z., Changgang G. China's Energy Driven Initiatives with Iran: Implications for the United States. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*. 2017. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/25765949.2017.12023315>. (Last accessed: 17.10.2020).
46. Lewis J. Why Did Saudi Arabia Buy Chinese Missiles?. *Foreign Policy*. 2014. URL: <https://foreignpolicy.com/2014/01/30/why-did-saudi-arabia-buy-chinese-missiles/> (Last accessed: 26.10.2020).
47. Nourafchan N. Constructive Partner or Menacing Threat? Analyzing China's Role in the Iranian Nuclear Program. *Asian Security*. 2010. №6. P. 28–50.

48. Riedel B. Saudi Arabia's relations with China: Functional, but not strategic // *Brooking Institute*. 2020. URL: <https://www.brookings.edu/articles/saudi-arabias-relations-with-china-functional-but-not-strategic/> (Last accessed: 26.10.2020).
49. Saleh A., Yazdanshenas Z. Iran's Pact With China Is Bad News for the. *Foreign Policy*. 2020. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/08/09/irans-pact-with-china-is-bad-news-for-the-west/> (Last accessed: 14.10.2020).
50. Tao S. The Impact of «Belt and Road» Initiative on the Internationalization of Chinese Renminbi. *International Journal of Contemporary Research and Review*. 2019. №10 (4). P. 21488–21493.
51. The DIFC – Gateway to Growth. Chinese Companies. *The Dubai International Financial Centre*. 2017. 15 p.
52. The Strategic Considerations of the Sino-Saudi Oil Deal. *Jamestown Foundation*. 2006. URL: <https://jamestown.org/program/the-strategic-considerations-of-the-sino-saudi-oil-deal/> (Last accessed: 28.10.2020).
53. Trenin D. China, Russia Lead Non-West Initiatives. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2015. URL: <https://carnegie.ru/2015/05/08/china-russia-lead-non-west-initiatives-pub-60028>. (Last accessed: 07.10.2020).
54. Weidong L., Yajing Zh., Wei X. Financing the Belt and Road Initiative. *Eurasian Geography And Economics*. 2020. 9 p.
55. Yan X. Diplomacy Should Focus on Neighbors. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2015. URL: <https://carnegietsinghua.org/2015/01/27/diplomacy-should-focus-on-neighbors-pub-58831> (Last accessed: 06.10.2020).

Електронні ресурси віддаленого доступу

56. About us. *Silk Road Fund*. 2020. URL: <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23775/23767/index.html>. (Last accessed: 06.10.2020).

57. Abu Dhabi Crude Oil (Habshan-Fujairah) Pipeline Project. *Hydrocarbons Technology* URL: <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/abu-dhabi-pipeline/> (Last accessed: 10.11.2020).
58. ACWA Power Secures Significant Investment fFrom Silk Road Fund. *ACWA Power*. 2018. URL: <https://www.acwapower.com/news/acwa-power-secures-significant-investment-from-silk-road-fund/> (Last accessed: 30.10.2020).
59. Aluwaisheg A. China-GCC strategic dialogue resumes. *Arab News*. 2014. URL: <https://www.arabnews.com/news/511401> (Last accessed: 06.11.2020).
60. Arak Nuclear Complex // *NTI*. 2017. URL: <https://www.nti.org/learn/facilities/177/> (Last accessed: 17.10.2020).
61. Bank of China signs agreement with Kizad on financing. *Gulf News*. 2017. URL: <https://gulfnews.com/business/bank-of-china-signs-agreement-with-kizad-on-financing-1.2141030> (Last accessed: 11.11.2020).
62. Belt and Road Initiative. *The World Bank*. 2018. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/brief/belt-and-road-initiative> (Last accessed: 06.10.2020).
63. Belt and Road is good for world development: Former Australia PM. *China Daily*. 2017. URL: http://www.chinadaily.com.cn/beltandroadinitiative/2017-05/14/content_29341319.htm. (Last accessed: 08.10.2020).
64. Benny J. China National Offshore Oil Corporation picks up rights in ADNOC fields. *Gulf News*. 2020. URL: <https://gulfnews.com/business/energy/china-national-offshore-oil-corporation-picks-up-rights-in-adnoc-fields-1.1595838118841> (Last accessed: 07.11.2020).
65. Berlinger J., Tawfeeq M., Starr B. Iran shoots down US drone aircraft, raising tensions further in Strait of Hormuz. *CNN*. 2019. URL: <https://edition.cnn.com/2019/06/20/middleeast/iran-drone-claim-hnk-intl/index.html> (Last accessed: 17.10.2020).

66. Bhatia N. Kuwait-China construction ventures top \$8bn in 2017. *Construction Week*. 2017. URL: <https://www.constructionweekonline.com/article-47312-kuwait-china-construction-ventures-top-8bn-in-2017> (Last accessed: 18.11.2020).
67. Blanchard B. China, Saudi Arabia eye \$65 billion in deals as king. *Reuters*. 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/us-saudi-asia-china-idUSKBN16N0G9> (Last accessed: 25.10.2020).
68. Brandom R. Saudi Arabia joins the killer drone arms race. *The Verge*. 2014. URL: <https://www.theverge.com/2014/4/25/5652804/saudi-arabia-has-joined-the-global-drone-arms-race> (Last accessed: 27.10.2020).
69. Brent above \$111, on weak supply, dollar fall. *Trade Arabia*. 2011. URL: http://www.tradearabia.com/news/OGN_206414.html (Last accessed: 23.10.2020).
70. Brocks B. Hassyan Clean Coal Project Symbol Of UAE-China Green Partnership. *IEA Clear Coal Centre*. 2018. URL: <https://www.iea-coal.org/hassyan-clean-coal-project-symbol-of-uae-china-green-partnership/>. (Last accessed: 10.11.2020).
71. Carvalho S., El Dahan M. China's Cosco to invest \$400 million in new Abu Dhabi container terminal. *Reuters*. 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/us-cosco-shipping-emirates-idUSKCN11Y1N1>. (Last accessed: 11.11.2020).
72. Chan M. Chinese drone factory in Saudi Arabia first in Middle East. *South China Morning Post*. 2017. URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2081869/chinese-drone-factory-saudi-arabia-first-middle-east> (Last accessed: 27.10.2020).
73. China & Saudi Arabia to build \$5.6 billion Petrochemicals Plant. *Beltandroad.news*. 2020. URL: <https://www.beltandroad.news/2020/01/08/saudi-china-to-build-5-6-billion-petrochemicals-plant/> (Last accessed: 17.11.2020).
74. China and Kuwait to Build New Port. *Port Technology*. 2019. URL: https://www.porttechnology.org/news/china_and_kuwait_to_build_new_port/ (Last accessed: 01.11.2020).

75. China CNPC extends Oman oil production contract for 15 yrs. *Hellenic Shipping News*. 2019. URL: <https://www.hellenicshippingnews.com/china-cnpc-extends-oman-oil-production-contract-for-15-yrs/> (Last accessed: 19.11.2020).
76. China Focus: China, Arab states to forge strategic partnership. *Xinhua*. 2018. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-07/10/c_137315080_2.htm (Last accessed: 05.11.2020).
77. China Harbour and Engineering wins Doha port deal. *Construction Week*. 2011. URL: <https://www.constructionweekonline.com/article-11395-china-harbour-and-engineering-wins-doha-port-deal> (Last accessed: 17.11.2020).
78. China now Qatar's third-largest trading partner, says top MCI official. *Gulf Times*. 2018. URL: <https://www.gulf-times.com/story/612174/China-now-Qatar-s-third-largest-trading-partner-says-top-MCI-official> (Last accessed: 13.11.2020).
79. China oil imports from top supplier Saudi Arabia rise 47% in 2019: customs. *Reuters*. 2020. URL: <https://uk.reuters.com/article/us-china-economy-trade-oil/china-oil-imports-from-top-supplier-saudi-arabia-rise-47-in-2019-customs-idUKKBN1ZU0EH> (Last accessed: 28.10.2020).
80. China oil imports from top supplier Saudi Arabia rise 47% in 2019: customs. *Al Jazeera*. 2020. URL: <https://uk.reuters.com/article/us-china-economy-trade-oil/china-oil-imports-from-top-supplier-saudi-arabia-rise-47-in-2019-customs-idUKKBN1ZU0EH> (Last accessed: 27.10.2020).
81. China oil imports surpass those of US. *Financial Times*. 2015. URL: <https://www.ft.com/content/342b3a2e-f5a7-11e4-bc6d-00144feab7de>. (Last accessed: 18.10.2020).
82. China thanks UAE for backing Beijing's Xinjiang policies. *France 24*. 2019. URL: <https://www.france24.com/en/20190722-china-thanks-uae-backing-beijings-xinjiang-policies> (Last accessed: 05.11.2020).

83. China to build Dammam-Riyadh railway line. *RailwayPro*. 2015. URL: <https://www.railwaypro.com/wp/china-to-build-dammam-riyadh-railway-line/> (Last accessed: 01.11.2020).
84. China to build Saudi Arabia's Makkah railway. *Construction Week*. 2009. URL: <https://www.constructionweekonline.com/article-4396-china-to-build-saudi-arabias-makkah-railway> (Last accessed: 01.11.2020).
85. China, Iran upgrade ties to enhance millennia-old friendship. *China Internet Information Center*. 2016. URL: http://www.china.org.cn/world/2016-01/24/content_37649654.htm (Last accessed: 15.10.2020).
86. China, Oman issue joint statement on establishment of strategic partnership. *Xinhua*. 2018. URL: [http://www.xinhuanet.com/english/201805/26/c_137206872.htm#:~:text=BEIJING%2C%20May%2025%20\(Xinhua\),partnership%20between%20the%20two%20countries.&text=This%20is%20in%20the%20common,two%20countries%2C%20said%20the%20statement.](http://www.xinhuanet.com/english/201805/26/c_137206872.htm#:~:text=BEIJING%2C%20May%2025%20(Xinhua),partnership%20between%20the%20two%20countries.&text=This%20is%20in%20the%20common,two%20countries%2C%20said%20the%20statement.) (Last accessed: 19.11.2020).
87. China, Qatar agree to deepen strategic partnership. *Xinhua*. 2019. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2019-01/31/c_137790332.htm (Last accessed: 14.11.2020).
88. China, Saudi Arabia agree to build HTR. *World Nuclear News*. 2016. URL: <https://www.world-nuclear-news.org/NN-China-Saudi-Arabia-agree-to-build-HTR-2001164.html> (Last accessed: 25.10.2020).
89. China, Saudi Arabia agree to build HTR. *World Nuclear News*. 2016. URL: <https://www.world-nuclear-news.org/NN-China-Saudi-Arabia-agree-to-build-HTR-2001164.html> (Last accessed: 28.10.2020).
90. China, Saudi Arabia hold joint «anti-terror» drills. *Al Jazeera*. 2016. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2016/10/china-saudi-arabia-holds-anti-terror-drills-161027071103955.html>. (Last accessed: 26.10.2020).

91. China, UAE agree to further expand cooperation. *Xinhua*. 2018. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-10/30/c_137569757.htm (Last accessed: 03.11.2020).
92. China, UAE pledge to boost Belt and Road cooperation. *China Internet Information Center*. 2015. URL: http://www.china.org.cn/world/2015-12/15/content_37316521.htm. (Last accessed: 03.11.2020).
93. China-Arab States Cooperation Forum Holds Ninth Ministerial Conference. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2020. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1795754.shtml (Last accessed: 05.11.2020).
94. China-Laos anti-terror drill held in SW China. *China Daily*. 2016. URL: https://www.chinadaily.com.cn/world/2016-09/14/content_26793134.htm. (Last accessed: 26.10.2020).
95. China's East Hope Group considers \$10 billion investment in UAE. *Reuters*. 2019. URL: <https://uk.reuters.com/article/us-china-emirates-industry/chinas-east-hope-group-considers-10-billion-investment-in-uae-idUKKCN1SW0HO> (Last accessed: 11.11.2020).
96. China-UAE Investment Cooperation Fund (China-UAE Investment Cooperation Fund). *Swfi Institute*. 2020. URL: <https://www.swfinstitute.org/profile/5b30990afbe27e1e2762366f.htm> (Last accessed: 09.11.2020).
97. Chinese admiral visits Iran, wants closer defense cooperation. *Reuters*. 2015. URL: <https://www.reuters.com/article/idUSKCN0S907Q20151015> (Last accessed: 16.10.2020).
98. Chinese building giant invests in \$1bn Palm hotel. *Hotelier*. 2013. URL: <https://www.hoteliermiddleeast.com/18246-chinese-building-giant-invests-in-1bn-palm-hotel> (Last accessed: 12.11.2020).

99. Chinese companies invest Dh602b in KIZAD. *Gulf News*. 2019. URL: <https://gulfnews.com/uae/chinese-companies-invest-dh602b-in-kizad-1.65353433>. (Last accessed: 11.11.2020).
100. Chinese Construction Company contributes to Kuwaiti Housing. *Beltandroad.news*. 2020. URL: <https://www.beltandroad.news/2020/06/09/chinese-construction-company-contributes-to-kuwaiti-housing/> (Last accessed: 18.11.2020).
101. Chinese contractor bags contract for construction of Jizan port. *Logistics Update Africa*. 2017. URL: <https://www.logupdateafrica.com/chinese-contractor-bags-contract-for-construction-of-jizan-port-shipping> (Last accessed: 31.10.2020).
102. Chinese investors to build industrial park at Oman's Duqm port. *Reuters*. 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/oman-china-industry-idUSL5N18K32D> (Last accessed: 20.11.2020).
103. Chinese President meets GCC delegation. *China Daily*. 2014. URL: https://www.chinadaily.com.cn/china/2014-01/17/content_17242856.htm. (Last accessed: 08.10.2020).
104. Chinese-built metro in Tehran. *People's Daily Online*. 2014. URL: <http://en.people.cn/n/2014/0930/c98649-8789848.html> (Last accessed: 22.10.2020).
105. Cockburn P. Prince Mohammed bin Salman: Naive, arrogant Saudi prince is playing with fire. *Independent*. 2016. URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/prince-mohammed-bin-salman-naive-arrogant-saudi-prince-is-playing-with-fire-a6804481.html> (Last accessed: 25.10.2020).
106. Construction starts on AED 2.2 billion tire manufacturing plant in Abu Dhabi; first in the UAE. *KIZAD.AE*. 2019. URL: <https://www.kizad.ae/2019/01/22/construction-starts-on-aed-2-2-billion-tire-manufacturing-plant-in-abu-dhabi-first-in-the-uae/> (Last accessed: 11.11.2020).

107. Coombs C. The Saudi coalition downed a drone in Yemen. Then the accusations flew. *Wired*. 2019. URL: <https://wired.me/technology/drone-downed-yemen-saudi-arabia/> (Last accessed: 27.10.2020).
108. Cooper H. U.S. Blocks Arms Sale to Saudi Arabia Amid Concerns Over Yemen War. *New York Times*. 2016. URL: <https://www.nytimes.com/2016/12/13/us/politics/saudi-arabia-arms-sale-yemen-war.html> (Last accessed: 26.10.2020).
109. DIFC Courts and Shanghai High People's Court MoU Backgrounder. DIFC. 2016. URL: <https://www.difccourts.ae/2016/10/27/difc-courts-shanghai-high-peoples-court-mou-backgrounder/> (Last accessed: 07.11.2020).
110. DIFC Courts Memorandum with the Hong Kong High Court Cements China Links. DiCF. 2018. URL: <https://www.difc.ae/newsroom/news/difc-courts-memorandum-hong-kong-high-court-cements-china-links/> (Last accessed: 07.11.2020).
111. Duran M. Qatar Petroleum inks huge China LNG carrier deal. *Offshore Energy*. 2020. URL: <https://www.offshore-energy.biz/qatar-petroleum-inks-huge-china-lng-carrier-deal/> (Last accessed: 15.11.2020).
112. Fazl-e-Haider S., Chen E. The Strategic Implications of Chinese-Iranian-Russian Naval Drills in the Indian Ocean. *Jamestown Foundation*. 2020. URL: <https://jamestown.org/program/the-strategic-implications-of-chinese-iranian-russian-naval-drills-in-the-indian-ocean/> (Last accessed: 16.10.2020).
113. Feature: Kuwait's refinery project showcases Chinese concept of «win-win cooperation». *Xinhua*. 2014. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2019-12/14/c_138629489.htm (Last accessed: 18.11.2020).
114. Forsythe M. Deadly Attacks in Xinjiang Go Unreported in China. *Sinosphere*. 2015. URL: <https://sinosphere.blogs.nytimes.com/2015/02/26/deadly-attacks-in-xinjiang-go-unreported-in-china/> (Last accessed: 26.10.2020).
115. Full text of Chinese President's signed article on Saudi newspaper. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2016. URL:

- https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1332852.shtml (Last accessed: 24.10.2020).
116. Full text of Xi's signed article on Iranian newspaper. *China Daily*. 2016. URL: http://www.chinadaily.com.cn/world/2016xivisitmiddleeast/2016-01/21/content_23189585.htm (Last accessed: 16.10.2020).
117. Gady F. China, Iran to Deepen Military Ties. *The Diplomat*. 2017. URL: <https://thediplomat.com/2017/12/china-iran-to-deepen-military-ties/> (Last accessed: 16.10.2020).
118. Gill C. Iran dumps dollar for yuan. *Asia Times Financial*. 2020. URL: <https://www.asiatimesfinancial.com/news/iran-dumps-dollar-for-yuan>. (Last accessed: 20.10.2020).
119. Godinho V. UAE and China sign strategic oil and gas. *Gulf Business*. 2019. URL: <https://gulfbusiness.com/uae-china-sign-strategic-oil-agreement/> (Last accessed: 06.11.2020).
120. Gulf countries must spend \$1.6 trillion to develop infrastructure. *The National*. 2019. URL: <https://www.thenationalnews.com/business/property/gulf-countries-must-spend-1-6-trillion-to-develop-infrastructure-1.926463> (Last accessed: 31.10.2020).
121. H.E Minister of Commerce and Industry highlights promising prospects for strategic Qatari-Chinese partnership. *Ministry of Commerce and Industry of Qatar*. 2019. URL: https://www.moci.gov.qa/en/mec_news/h-e-minister-of-commerce-and-industry-highlights-promising-prospects-for-strategic-qatari-chinese-partnership/ (Last accessed: 15.11.2020).
122. Harris M. Dam construction complete at Iran's 450-MW Rudbar Lorestan hydropower plant. *Hydro Review*. 2016. URL: <https://www.hydroreview.com/2016/09/28/dam-construction-complete-at-iran-s-450-mw-rudbar-lorestan-hydropower-plant/#gref> (Last accessed: 22.10.2020).

123. Hassan R. Saudi Arabia, China to boost cooperation in fighting terror. *Arab News*. 2016. URL: <https://www.arabnews.com/node/1007606/saudi-arabia>. (Last accessed: 26.10.2020).
124. Introduction. Industrial and Commercial Bank of China (Middle East) Limited. 2020. URL: <https://middleeast.icbc.com.cn/ICBC/%E6%B5%B7%E5%A4%96%E5%88%86%E8%A1%8C/%E4%B8%AD%E4%B8%9C%E7%BD%91%E7%AB%99/en/AboutUs1/Introduction/> (Last accessed: 08.11.2020).
125. Iran cut off from Canada, U.S., U.K. banking systems. *CBC*. 2011 URL: <https://www.cbc.ca/news/politics/iran-cut-off-from-canada-u-s-u-k-banking-systems-1.1010092> (Last accessed: 20.10.2020).
126. Iran, China sign defense cooperation deal. *Tehran Times*. 2016. URL: <https://www.tehrantimes.com/news/408324/Iran-China-sign-defense-cooperation-deal> (Last accessed: 17.10.2020).
127. King Salman and Chinese President Xi Jinping inaugurate YASREF Refinery. *EuroPetrole*. 2016. URL: <https://www.euro-petrole.com/king-salman-and-chinese-president-xi-jinping-inaugurate-yasref-refinery-n-i-12545> (Last accessed: 27.10.2020).
128. King Salman and Chinese President Xi Jinping inaugurate YASREF Refinery. *Aramco*. 2016. URL: <https://www.aramco.com/en/news-media/news/2016/cooperationagreement> (Last accessed: 17.11.2020).
129. Kirkpatrick D. The Most Powerful Arab Ruler Isn't M.B.S. It's M.B.Z. *New York Times*. 2019. URL: <https://www.nytimes.com/2019/06/02/world/middleeast/crown-prince-mohammed-bin-zayed.html?module=inline>. (Last accessed: 02.11.2020).
130. KIZAD, an Abu Dhabi Ports company, boosts trade ties with China during Jiangsu Province's Investment Promotion Conference. *KIZAD.AE*. 2018. URL: <https://www.kizad.ae/2018/09/11/kizad-an-abu-dhabi-ports-company-boosts-trade-ties-with-china-during-jiangsu-provinces-investment-promotion-conference/> (Last accessed: 11.11.2020).

131. Kuwait plans to increase oil exports to China – KUNA. *Hellenic Shipping News*. 2019. URL: <https://www.hellenicshippingnews.com/kuwait-plans-to-increase-oil-exports-to-china-kuna/> (Last accessed: 17.11.2020).
132. Leon Panetta: US to deploy 60% of navy fleet to Pacific. *BBC News*. 2012. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-18305750>. (Last accessed: 04.10.2020).
133. Malyasov D. Saudi-led coalition reportedly shoots down its own drone. *Defence Blog*. 2019. URL: <https://defence-blog.com/news/saudi-led-coalition-reportedly-shoots-down-its-own-drone.html> (Last accessed: 27.10.2020).
134. McAuley A. CNPC to consolidate with complex based at Jafza. *The National*. 2017. URL: <https://www.thenationalnews.com/business/cnpc-to-consolidate-with-complex-based-at-jafza-1.53618> (Last accessed: 12.11.2020).
135. Mehrabi E. Former President Ahmadinejad Warns About Ira's Long-Term Agreement with China. *IranWire*. 2020. URL: <https://iranwire.com/en/features/7242> (Last accessed: 15.10.2020).
136. Members and Prospective Members of the Bank. *Asian Infrastructure Investment Bank*. 2020. URL: <https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html>. (Last accessed: 07.10.2020).
137. Members and Prospective Members of the Bank. *Asian Infrastructure Investment Bank*. URL: <https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html>. (Last accessed: 21.11.2020).
138. Mills R. Iran's deeper partnership with China is not all that it appears to be. *The National*. 2020. URL: <https://www.thenationalnews.com/business/comment/iran-s-deeper-partnership-with-china-is-not-all-that-it-appears-to-be-1.1047946> (Last accessed: 13.10.2020).
139. Mohamed Bin Zayed on Twitter. *Twitter*. 2019. URL: <https://twitter.com/MohamedBinZayed/status/1153175999581958144> (Last accessed: 03.11.2020).

140. Morello C. Iran plans to use other currencies to get around U.S. sanctions. *The Washington Post*. – 2018. URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/iran-plans-to-use-other-currencies-to-get-around-us-sanctions/2018/09/29/230df8e4-d4a3-4429-94be-4dbb90ece08e_story.html htm (Last accessed: 20.10.2020).
141. Mu X. Chinese president meets Saudi crown prince. *Xinhua*. 2019. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2019-02/22/c_137843268.htm (Last accessed: 23.10.2020).
142. Mustafa A. Why is Qatar showing off its new short-range Chinese ballistic missile?. *Al Arabiya*. 2017. URL: <https://english.alarabiya.net/en/News/gulf/2017/12/20/Qatar-showcases-offensive-ballistic-missiles-targeting-neighbors> (Last accessed: 14.11.2020).
143. Muyu X. Chen A. China oil imports in Jan-Feb from Saudi Arabia rise 26% from year ago. *Reuters*. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/china-economy-trade-oil/china-oil-imports-in-jan-feb-from-saudi-arabia-rise-26-from-year-ago-idUSL4N2BI185> (Last accessed: 27.10.2020).
144. Oil prices jump after top Iranian general killed by US. *BBC News*. 2020. URL: <https://www.bbc.com/news/business-50982313> (Last accessed: 17.10.2020).
145. Oil prices surge after Iranian missile attack sparks fears of war with US. *The Guardian*. 2020. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/08/oil-prices-surge-after-iranian-missile-attack-sparks-fears-of-war-with-us> (Last accessed: 17.10.2020).
146. Oman fund has 5 pct stake in Chinese piped-gas supplier. *Reuters*. 2007. URL: <https://fr.reuters.com/article/idUSHKG36020020071129>. (Last accessed: 19.11.2020).
147. Oman. Country profile. *Observatory of Economic Complexity*. 2019. URL: <https://oec.world/en/profile/country/omn>. (Last accessed: 20.11.2020).
148. Our Projects. *Asian Infrastructure Investment Bank*. URL: <https://www.aiib.org/en/projects/list/index.html?status=Approved> (Last accessed: 21.11.2020).

149. Panda A. China and Iran's Historic Naval Exercise. *The Diplomat*. 2014. URL: <https://thediplomat.com/2014/09/china-and-irans-historic-naval-exercise/> (Last accessed: 16.10.2020).
150. President Rouhani confers with Chinese counterpart in Bishkek. *Official website of the President of the Islamic Republic of Iran*. 2013. URL: <http://president.ir/en/71055> (Last accessed: 13.10.2020).
151. Qatar and China: Developing a Comprehensive Strategic Partnership. China Today. 2018. URL: http://www.chinatoday.com.cn/ctenglish/2018/ii/201808/t20180811_800138032.html (Last accessed: 15.11.2020).
152. Qatar launches first Chinese yuan clearing hub in Middle East. *Reuters*. 2015. URL: <https://www.reuters.com/article/qatar-china-yuan-idUSL5N0XB2D220150414> (Last accessed: 17.11.2020).
153. Qatar, China sign security pact to combat terrorism and extremism. *Gulf Times*. 2017. URL: <https://www.gulf-times.com/story/565354/Qatar-China-sign-security-pact-to-combat-terrorism> (Last accessed: 13.11.2020).
154. Qatar. Country profile. Observatory of Economic Complexity. 2019. URL: <https://oec.world/en/profile/country/qat> (Last accessed: 15.11.2020).
155. Qatar-China Joint Venture chosen as Main Contractor for iconic Lusail Stadium. *Qatar 2022*. 2016. URL: <https://www.qatar2022.qa/en/news/qatar-china-joint-venture-main-contractor-for-lusail-stadium> (Last accessed: 17.11.2020).
156. Rashad M., Dadouch S. Saudi-led air strike kills top Houthi official in Yemen. *Reuters*. 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-official/saudi-led-air-strike-kills-top-houthi-official-in-yemen-idUSKBN1HU28Z> (Last accessed: 27.10.2020).
157. Reinl J. Cheap drones are changing the calculus of war in Yemen. *The World*. 2019. URL: <https://www.pri.org/stories/2019-06-03/cheap-drones-are-changing-calculus-war-yemen> (Last accessed: 27.10.2020).

158. Rogers D. China, Iran agree two nuclear power stations and trade worth \$600bn. *Global Construction Review*. 2016. URL: <https://www.globalconstructionreview.com/news/china-iran-agree-two-nuclear-power-stations/> (Last accessed: 13.10.2020).
159. Saudi Arabia signs cooperation deals with China on nuclear energy. *Reuters*. 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/saudi-china-nuclear/saudi-arabia-signs-cooperation-deals-with-china-on-nuclear-energy-idUSL8N1LB1CE> (Last accessed: 28.10.2020).
160. Saudi Arabia signs initial deals with China on prince's visit. *Reuters*. 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/us-saudi-china-agreements-idUSKCN1151HT> (Last accessed: 23.10.2020).
161. Saudi Arabia strikes \$10bn China deal. *Al Jazeera*. 2019. URL: <https://www.gulfnezeera.com/economy/2019/2/22/saudi-arabia-strikes-10bn-china-deal> (Last accessed: 27.10.2020).
162. Saudi Arabia used less crude oil for power generation in 2018. *IEA*. 2019. URL: <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=39693#:~:text=Saudi%20Arabia%20relies%20on%20crude,demand%20for%20air%20conditioning%20rises> (Last accessed: 28.10.2020).
163. Saudi Arabia's PIF joins Russia and China in \$2.5bn «trilateral» investment fund. *Arab News*. 2018. URL: <https://www.arabnews.com/node/1393866/business-economy> (Last accessed: 30.10.2020).
164. Saudi Military Blames Iran for Attack on Abqaiq. *Maritime Executive*. 2019. URL: <https://www.maritime-executive.com/article/saudi-military-blames-iran-for-attack-on-abqaiq> (Last accessed: 27.10.2020).
165. Saudi plans to build 16 nuclear reactors by 2030. *Reuters*. 2011. URL: <https://www.reuters.com/article/saudi-nuclear-idAFLDE75004Q20110601> (Last accessed: 28.10.2020).

166. Saudi Press Agency: A Joint Statement Issued on Occasion of Crown Prince's visit to the People's Republic of China. *Embassy of the People's Republic of China in the Kingdom of Saudi Arabia*. 2014. URL: <http://sa.china-embassy.org/eng/zt/stwcfh/t1137740.htm> (Last accessed: 24.10.2020).
167. Saudi, China's CSCEC ink \$660m Riyadh housing deal. *Arabian Business*. 2019. URL: <https://www.arabianbusiness.com/construction/413907-saudi-chinas-cscec-ink-6667m-riyadh-housing-deal> (Last accessed: 01.11.2020).
168. Saudi, Chinese navies conclude military drills. *Arab News*. 2019. URL: <https://www.arabnews.com/node/1594821/saudi-arabia>. (Last accessed: 27.10.2020).
169. Saudi's SABIC signs MOU to build petrochemical complex in China. *Reuters*. 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/us-sabic-china-idUSKCN1LR0L8> (Last accessed: 27.10.2020).
170. Security Council Authorizes Year-Long Mandate Extension for United Nations Assistance Mission in Afghanistan, Adopting Resolution 2344 (2017). *United Nations*. 2017. URL: <https://www.un.org/press/en/2017/sc12756.doc.htm>. (Last accessed: 07.10.2020).
171. Sen I. Cover story: Enormous repository. *Oil and Gas*. Middle East. 2016. URL: <https://www.oilandgasmiddleeast.com/article-16124-cover-story-enormous-repository> (Last accessed: 10.11.2020).
172. Shaif R., Watling J. How the UAE's Chinese-Made Drone Is Changing the War in Yemen. *Foreign Policy*. 2018. URL: <https://foreignpolicy.com/2018/04/27/drone-wars-how-the-uaes-chinese-made-drone-is-changing-the-war-in-yemen/>. (Last accessed: 05.11.2020).
173. Sharafedin B. Iran's leader says never trusted the West, seeks closer ties with China. *Reuters*. 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/us-iran-china-idUSKCN0V109V> (Last accessed: 09.10.2020).

174. Sharafedin B. Iran's leader says never trusted the West, seeks closer ties with China. *Reuters*. 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/us-iran-china-idUSKCN0V109V> (Last accessed: 08.10.2020).
175. Slack D. Tumulty B. Congress rejects Obama veto of 9/11 bill; first override of his presidency. *USA Today*. 2016. URL: <https://www.usatoday.com/story/news/politics/2016/09/28/senate-poised-override-obama-veto-911-bill-allowing-saudi-suits/91184976/> (Last accessed: 26.10.2020).
176. Slav I. Kuwait Strikes Mega Supply Deal With China's Largest Refiner. *Oil Price*. 2019. URL: <https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Kuwait-Strikes-Mega-Supply-Deal-With-Chinas-Largest-Refiner.html> (Last accessed: 18.11.2020).
177. South Korea wins landmark Gulf nuclear power deal. *Reuters*. 2009. URL: <https://www.reuters.com/article/us-emirates-korea-nuclear-idUSLDE5BQ05O20091227>. (Last accessed: 28.10.2020).
178. Spotlight: China, Oman establish industrial park to boost bilateral cooperation. *Xinhua*. 2018. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-12/19/c_137683272.htm (Last accessed: 20.11.2020).
179. Tehran dumps the dollar for the yuan as reference currency. *Asia News*. 2018. URL: <http://www.asianews.it/news-en/Tehran-dumps-the-dollar-for-the-yuan-as-reference-currency-44731.html> (Last accessed: 20.10.2020).
180. Tehran-Isfahan High Speed Rail (Construction). *Reconnecting Asia*. 2020. URL: <https://reconnectingasia.csis.org/database/projects/tehran-isfahan-high-speed-rail-construction/08745c54-5441-4c84-900e-11454e62360e/> (Last accessed: 22.10.2020).
181. Tehran-Mashhad Railway Electrification. *Reconnecting Asia*. 2020. URL: <https://reconnectingasia.csis.org/database/projects/tehran-mashhad-railway-electrification/d3e8a998-fa10-418c-965d-77fc24ddd552/> (Last accessed: 22.10.2020).
182. The attack on Saudi Arabia's Abqaiq refinery and the realpolitik of oil. *EURACTIV*. 2019. URL: <https://www.euractiv.com/section/energy/opinion/the-attack-on-saudi-arabias-abqaiq-refinery-and-the-realpolitik-of-oil/> (Last accessed: 27.10.2020).

183. The China-Arab States Cooperation Forum (CASCF). *Silk Road Briefing*. 2019. URL: <https://www.silkroadbriefing.com/news/wp-content/uploads/2019/06/CASCF5-1.pdf> (Last accessed: 05.11.2020).
184. The Ministry of Foreign Affairs holds a briefing for Chinese and foreign media on President Xi Jinping's attendance at the second «Belt and Road» International Cooperation Summit Forum. *The Second Belt and Road Forum for International Cooperation*. 2019. URL: <http://www.beltandroadforum.org/n100/2019/0419/c26-1125.html> (Last accessed: 08.10.2020).
185. The Silk Road Fund and ACWA Power sign MOU on Joint Investment and Development of Power Projects in the MENA Region. *Silk Road Fund*. 2016. URL: <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23809/23812/32010/index.html> (Last accessed: 30.10.2020).
186. The Strait of Hormuz is the world's most important oil transit chokepoint. *IEA*. 2019. URL: <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=39932> (Last accessed: 07.10.2020).
187. Two oil tankers attacked in Gulf of Oman. *The Guardian*. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/13/oil-tankers-blasts-reports-gulf-of-oman-us-navy> (Last accessed: 17.10.2020).
188. U.S. lifts Iran sanctions on one unit of Chinese shipping giant COSCO. *Reuters*. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-usa-cosco-idUSKBN1ZU04I> (Last accessed: 19.10.2020).
189. UAE partners with China's 3 major financial institutions to boost trade, investments and bilateral exports between two countries. *Zawya*. 2019. URL: https://www.zawya.com/mena/en/press-releases/story/UAE_partners_with_Chinas_3_major_financial_institutions_to_boost_trade_investments_and_bilateral_exports_between_two_countries-ZAWYA20190724132026/#:~:text=Dubai%2C%20UAE%3A%20Etihad%20Credit%2

0Insurance,trade%2C%20investments%20and%20bilateral%20exports (Last accessed: 08.11.2020).

190. UAE Vice President meets China's Xi Jinping as Belt and Road event begins. *The National*. 2019. URL: <https://www.thenationalnews.com/uae/government/uae-vice-president-meets-china-s-xi-jinping-as-belt-and-road-event-begins-1.853574>. (Last accessed: 03.11.2020).

191. UAE, China join efforts to develop Dubai motor city. Xinhua. 2017. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2017-09/11/c_136601289.htm (Last accessed: 12.11.2020).

192. UAE, China sign pact for bilateral currency swap. 2016. URL: <https://consultgroupworldwide.com/2016/12/27/uae-china-sign-pact-for-bilateral-currency-swap/> (Last accessed: 09.11.2020).

193. United Arab Emirates. Country profile. *Observatory of Economic Complexity*. 2019. URL: <https://oec.world/en/profile/country/are> (Last accessed: 06.11.2020).

194. UPDATE 1-China central bank signs \$6 bln currency swap with Qatar. *Reuters*. 2014. URL: <https://www.reuters.com/article/china-economy-qatar-idUSL4N0ST3LY20141103> (Last accessed: 17.11.2020).

195. UPDATE 1-UAE's yuan clearing centre clears \$6.5 billion in transactions. *Reuters*. 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/emirates-china-yuan-idUSL8N1YG3OB> (Last accessed: 09.11.2020).

196. Versi M. Miqdaad Versi on Twitter. *Twitter*. 2019. URL: https://twitter.com/miqdaad/status/1098990417612341249?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1098990417612341249%7Ctwgr%5Eshare_3&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.aljazeera.com%2Fnews%2F2019%2F2%2F23%2Fsaudi-crown-prince-defends-chinas-right-to-fight-terrorism; World Uyghur Congress on Twitter. Twitter. 2019. URL: <https://twitter.com/UyghurCongress/status/1098984454519967745>. (Last accessed: 26.10.2020).

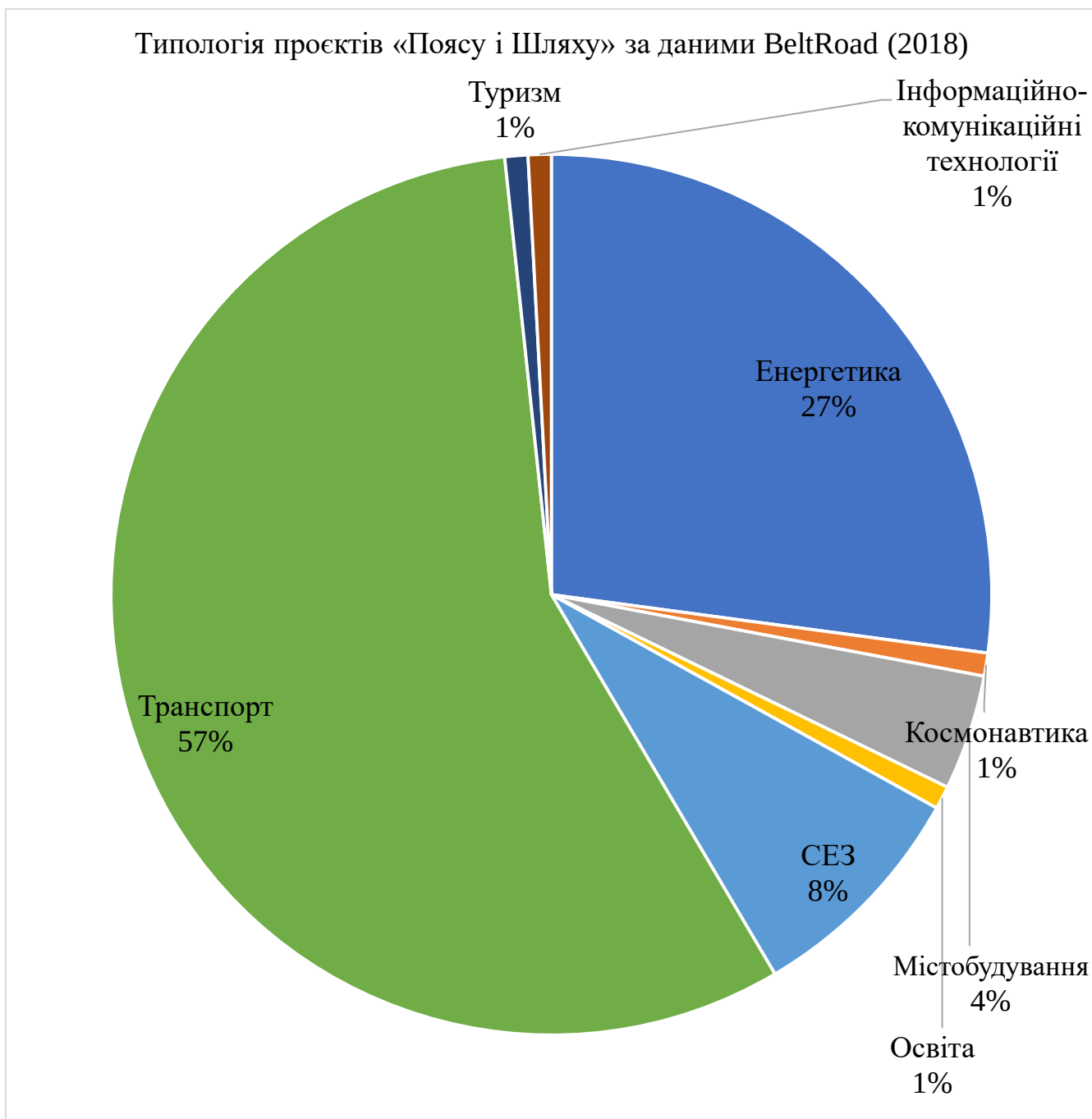
197. Watkins S. A New Pipeline Could Undo America's Influence In Asia. *Oil Price*. 2019. URL: <https://oilprice.com/Energy/Energy-General/A-New-Pipeline-Could-Undo-Americas-Influence-In-Asia.html> (Last accessed: 21.10.2020).
198. What are the six economic corridors of BRI. *Xinhua Silk Road Information Service*. 2020. URL: <https://en.imsilkroad.com/p/311988.html> (Last accessed: 03.10.2020).
199. What Iran's attacks on American bases tell us about China's missile program. *Japan Times*. 2020. URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/02/14/commentary/world-commentary/irans-attacks-american-bases-tell-us-chinas-missile-program/> (Last accessed: 16.10.2020).
200. Xi Jinping Holds Talks with Emir Tamim bin Hamad Al Thani of Qatar and Two Heads of State Together Announce to Establish China-Qatar Strategic Partnership. *Permanent Mission of The People's Republic Of China to The United Nations Office at Geneva and other International Organizations in Switzerland*. 2014. URL: <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cegv/eng/wjyw/t1207490.htm> (Last accessed: 13.11.2020).
201. Xi Jinping Holds Talks with King of Bahrain Sheikh Hamad bin Isa Al-khalifa Stressing to Build China-Bahrain Friendly Cooperative Relations of Long-term Stability. *Embassy Of The People's Republic Of China In Ireland*. 2013. URL: <http://ie.china-embassy.org/eng/zgxw/t1078070.htm> (Last accessed: 21.11.2020).
202. Xi Jinping Holds Talks with Kuwaiti Emir Sheikh Sabah Al-Ahmad Al-Jaber Al-Sabah. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2018. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1575565.shtml (Last accessed: 16.11.2020).
203. Xi Jinping Holds Talks with President Hassan Rouhani of Iran, Stressing to Promote China-Iran Friendly Cooperation to New High. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2014. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/yzxhxzyxrcshydsfht1159549.shtml (Last accessed: 14.10.2020).

204. Xi Jinping Meets with Crown Prince Salman, the First Deputy Prime Minister and Defence Minister of Saudi Arabia. *Embassy of the People's Republic of China in the Kingdom of Saudi Arabia*. 2014. URL: <http://sa.china-embassy.org/eng/zt/stwcfh/t1138360.htm> (Last accessed: 23.10.2020).
205. Xi's UAE visit showcases achievements, promises more Sino-Arab cooperation. *China Internet Information Center*. 2018. URL: http://www.china.org.cn/world/2018-07/22/content_57809762_2.htm (Last accessed: 02.11.2020).
206. Yeranian E. UAE Crown Prince Ben Zayed Visits China to Boost Ties. *Voice of America*. 2019. URL: <https://www.voanews.com/middle-east/uae-crown-prince-ben-zayed-visits-china-boost-ties>. (Last accessed: 02.11.2020).
207. Yousuf K. More Chinese firms eye industrial park in Duqm. *Oman Observer*. 2019. URL: <https://www.omanobserver.om/more-chinese-firms-eye-industrial-park-in-duqm/> (Last accessed: 20.11.2020).
208. Zhang Y., Zhao Y. China and UAE sign agreement on setting up \$10b investment fund. *China Daily*. 2015. URL: https://www.chinadaily.com.cn/business/2015-12/15/content_22714017.htm (Last accessed: 09.11.2020).
209. Zhou L. China pledges US\$23 billion in loans and aid to Arab states as it boosts ties in Middle East. *South China Morning Post*. 2018. URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2154642/china-pledges-us23-million-loans-and-aid-arab-states-it> (Last accessed: 06.11.2020).
210. Zirconium Production Plant (ZPP). *NTI*. 2013. URL: <https://www.nti.org/learn/facilities/162/> (Last accessed: 17.10.2020).

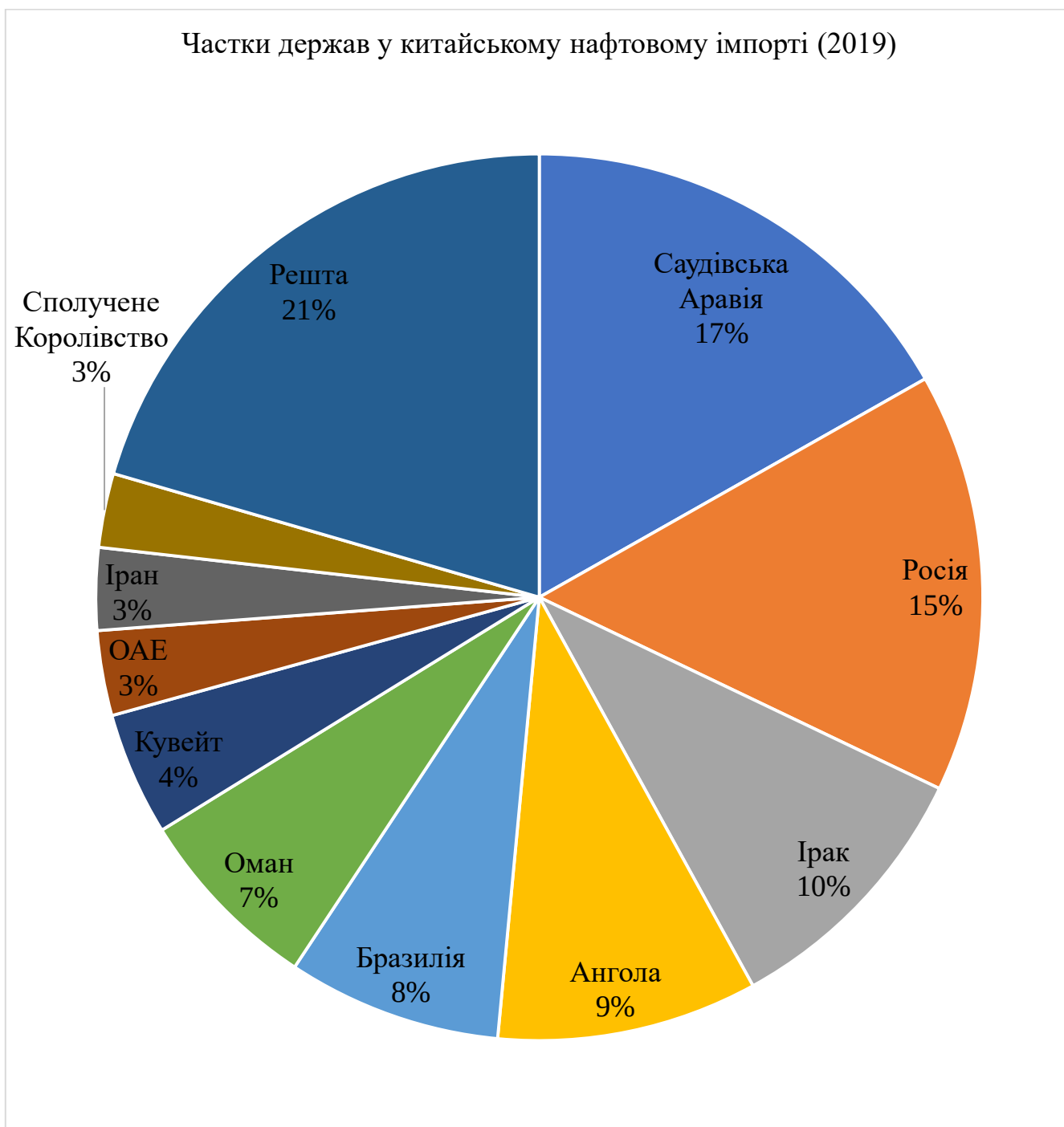
ДОДАТКИ

Додаток 1

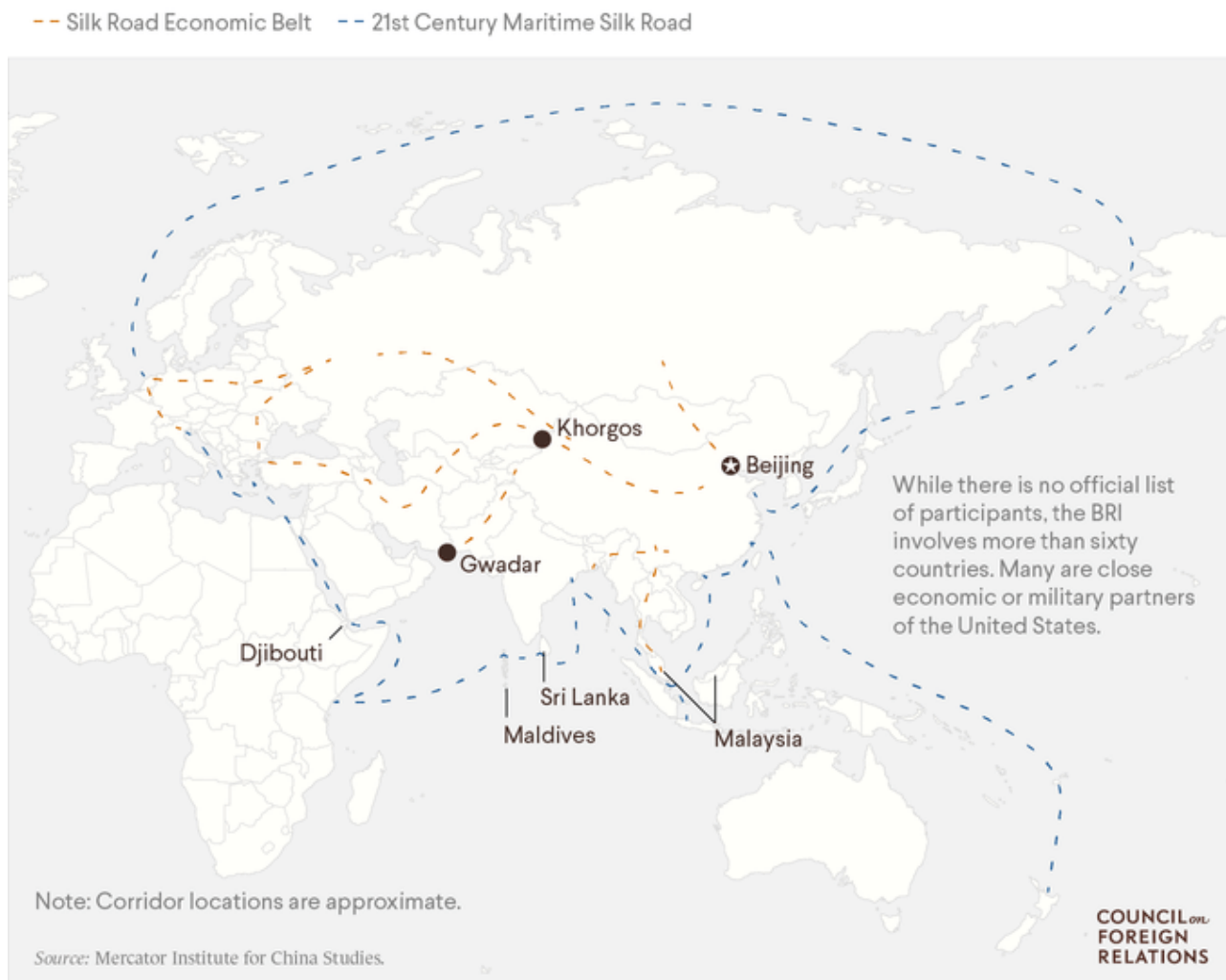
Джерело: BRI Projects. 2018. URL: <https://www.beltroad-initiative.com/projects/>. (Last accessed: 10.10.2020).

Джерело: Workman D. Top 15 Crude Oil Suppliers to China. *World's Top Exports*. 2020. URL: <http://www.worldstopexports.com/top-15-crude-oil-suppliers-to-china/>. (Last accessed: 17.10.2020).

Проголошені транспортні коридори «Поясу і Шляху»

Land and Sea Corridors of the Belt and Road Initiative

Джерело: China's Massive Belt and Road Initiative. *Council on Foreign Relations*. 2020. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative>. (Last accessed: 02.10.2020).

Запаси енергоносіїв у державах регіону Перської затоки (2018)

Країна	Доведені запаси нафти (млрд. барелів), станом на 31.12.18	% від загальносвітових запасів	Доведені запаси природного газу (трлн. куб. метрів), станом на 31.12.2018	% від загальносвітових запасів
Бахрейн	N/A	N/A	0,2	0,1%
Іран	155,6	9,0%	31,9	16,2%
Катар	25,2	1,5%	24,7	12,5%
Кувейт	101,5	5,9%	1,7	0,9%
ОАЕ	97,8	5,7%	5,9	3,0%
Оман	5,4	0,3%	0,7	0,3%
Саудівська Аравія	297,7	17,2%	5,9	3,0%

Джерело: BP Statistical Review of World Energy. *British Petroleum*. 2019. 61 p.